

Vlado Jukić

*IZGRADNJA, DOGRADNJE I ADAPTACIJE ZGRADA I
DRUGIH INFRASTRUKTURNIH OBJEKATA BOLNICE „VRAPČE“
OD 1877. DO 2014. GODINE – Iz povijesti Bolnice „Vrapče“*

MEDICINSKA NAKLADA – ZAGREB
KLNIKA ZA PSIHIJATRIJU VRAPČE
BIBLIOTEKA MONOGRAFIJE

Vlado Jukić

*IZGRADNJA, DOGRADNJE I ADAPTACIJE ZGRADA I
DRUGIH INFRASTRUKTURNIH OBJEKATA BOLNICE „VRAPČE“
OD 1877. DO 2014. GODINE – Iz povijesti Bolnice „Vrapče“*

Autor

Prof. dr. sc. **Vlado JUKIĆ**

Recenzenti

prim. dr. **Bartul MATIJACA**
doc. **Gordana ŽAJA**, d.i.a.

Izdavači

MEDICINSKA NAKLADA – ZAGREB, Cankarova 13
KLNIKA ZA PSIHIJATRIJU VRAPČE – ZAGREB, Bolnička cesta 32

Za izdavače

ANĐA RAIČ, prof.
prof. dr. sc. VLADO JUKIĆ

Urednica

ANĐA RAIČ

Lektura

DIANA HERAK

Korektura

ANĐA RAIČ

Slog i prijelom

MARKO HABUŠ

Naslovница

SANELA ĐURINEC RAIČ

Tisak

MEDICINSKA NAKLADA, Zagreb, 2015.

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000904864

ISBN 978-953-176-708-8

Vlado Jukić

**Izgradnja, dogradnje i adaptacije zgrada
i drugih infrastrukturnih objekata
Bolnice „Vrapče“
od 1877. do 2014. godine**

IZ POVIJESTI BOLNICE „VRAPČE“



MEDICINSKA
NAKLADA



Klinika za psihijatriju Vrapče

ZAGREB, 2015.

Napomena Nakladnika

Tekst ove „minimonografije“ većim je dijelom pisan za potrebe monografije Bolnice „Vrapče“ koja je trebala biti objavljena povodom 130. obljetnice Bolnice. Nažalost, niz je okolnosti dovelo do toga da planirana monografija tada, a ni do sada, nije objavljena. Opis izgradnje, adaptacije i dogradnje zgrada i drugih infrastrukturnih objekata kasnije je dorađivan i u sličnom je obliku početkom 2014. godine objavljen na mrežnoj stranici Bolnice. Prilikom osmišljavanja koncepta Muzeja Bolnice „Vrapče“ (koji je otvoren 14. studenog 2014. povodom 135 godina postojanja i rada Bolnice) zaključeno je da se u jednoj manjoj sobi predstave „opći podaci“ o Bolnici. Odlučeno je da se neke publikacije, ponajprije one koje se odnose na izvješća o radu Bolnice, ali i drugi važni dokumenti vezani uz ustroj i rad Bolnice, izlože u tom dijelu Muzeja. U tom kontekstu rodila se i ideja da se i tekst o izgradnji Bolnice te raznim dogradnjama i adaptacijama njezinih pojedinih dijelova predstavi posjetiteljima Muzeja. Da bi ga se prilagodilo formi u kojoj se izlažu i ostale publikacije s „općim podatcima“, trebalo ga je tiskati i uvezati. Slijedila je ideja da ga se objavi u obliku „minimonografije“ o izgradnji, dogradnji te o adaptaciji zgrada i drugih infrastrukturnih objekata Bolnice „Vrapče“ od 1877. do kraja 2014. godine.

Prof. dr. sc. Vlado Jukić

Izvadci iz recenzija

Publikacija o gradnji, dogradnjama, adaptacijama i uređenju infrastrukture Bolnice Vrapče, ta, kako ju je autor Vlado Jukić znakovito nazvao minimonografija (nagovješćujući tako neku buduću, nadajmo se što skoriju, integralnu povijest poldrug stoljeća stare ustanove), postaje iznimno zanimljivim i poučnim štivom ukoliko se svaki zahvat sagledava u kontekstu društvenopolitičkih (ne)prilika u kojima je realiziran. Tako je, primjerice, teško zamisliti da bi skupo i vrhunski projektirano zdanje namijenjeno skrbi duševno oboljelih bilo sazdano u državnim okvirima kraljevine ili sockomunističke Jugoslavije, pa ni u današnjoj osiromašenoj neovisnoj hrvatskoj državi. A u određenom trenutku to je, eto, bilo moguće u Austro-Ugarskoj Monarhiji. Nakon višegodišnjih saborskih rasprava, odluka o gradnji bila je konačno ostvarena 1879. g. za banovanja humanistički orijentiranoga i nacionalno osvještenoga Ivana Mažuranića. Bio je to sretan trenutak, jer nije se odveć teško domisliti da tek koju godinu kasnije, u Khuenovoj madaroniziranoj i omrazama razdiranoj Hrvatskoj, taj poduhvat ne bi bio moguć.

Dosadašnji, ne odveć brojni, istraživači povijesti Bolnice listom se slazu da je prva polovica treće dekade prošloga stoljeća bila razdoblje velikog prosperiteta ustanove i u stručnom i u infrastrukturnom pogledu. Za taj je napredak zaslužan, međutim, tek veliki entuzijazam grupe mladih i nadarenih bolničkih stručnjaka predvođenih poduzetnim ravnateljem dr. Rudolfom Hercegom, a nikako ne i tada aktualna zdravstvena vlast kojoj taj progres nije bio po volji. Ravnateljstvo se neopravdano sumnjičilo za malverzacije. Plele su se spletke o kojima se i po novinama pisalo, u har-

moničnu sredinu ubačen je smutljivac s ciljem da liječnike međusobno posvada. Kao bizarniju pojedinost navodimo da je dr. Gostl bio javno prozvan da se nije poklonio truplu umorenoga kralja Aleksandra. Moralno i fizički slomljen, dr. Herceg se povukao, a Bolnici su zavrнуте finansijske slavine da bi se sredstva namijenjena liječenju duševno bolesnih slila prema ljubljanskom Polju i Topolnici kraj Niša. Ishod je bio onakav kakav je jedino i mogao biti: početak svjetskoga rata Bolnica je dočekala osiromašena i opustošena. Ratne su nestasice Bolnicu još više unazadile, a najcrnji dan za Ustanovu bio je 14. ožujka 1945. kada su savezničkim tepih-bombardmanom potpuno srušena dva i djelomično jedan paviljon, a smrt u ruševinama snašla je desetine bolesnika i nekolicinu zaposlenika. Bilo je to najteže razaranje s najvećim brojem civilnih žrtava u ratnom Zagrebu. U poletu poslijeratne izgradnje šteta je bila djelomično sanirana, ali osamdesetak dugotrajno hospitaliziranih muških bolesnika i isti broj žena biva smješteno u montažne barake koje će im biti neprikladnim utočištem narednih 30 godina. U razdoblju od 1945. do 1990. dograđivalo se i adaptiralo, ponešto i gradilo, no, rekao bih da je najveći propust toga razdoblja što se nisu uspjela namaknuti sredstva za temeljitije saniranje starih zdanja koje je neumitno nagrizalo vrijeme.

U proljeće 1991., dakle prije masovne oružane agresije na Hrvatsku, zapušteni podrumski prostori su sanirani i pretvoreni u skloništa. A kada je ujesen iste godine rat buknuo svom žestinom, u kriznom stožeru Grada zaključilo se da postoji opasnost da Zagreb, s obzirom na lokaciju vojarni jugovojske, bude presječen tako da krajnji zapadni dio grada ostane bez kirurškog odjela pa je Bolnici dodijeljen zadatak da osigura i adaptira prostor za hitne kirurske intervencije, što je promptno i učinjeno. Manjim zahvatima pojedini su se odjeli pripremili za prijam stotina duševnih bolesnika iz razorenih bolnica u Pakracu i Jakešu (Modriča, BiH). Od većih radova spomenuti je obnovu krovišta zapadnog dijela fasadne zgrade. Zахвати о којима је била ријеч финансирани су искључиво из прорачуна Bolnice која је ратних година пословала са значајном финансијском добити. Унatoč тому, један опорбени парламентарac, stranački visokopozicionirani socio-liberal, нашао је shodnim u Saboru izraziti sumnju da se u Bolnici Vrapče

netransparentno troši zdravstveni novac. Ipak, sve se sretno završilo: dotični je saborski zastupnik ostvario zavidnu diplomatsku karijeru, a Bolnica uplovila u dvadesetogodišnje razdoblje velikog napretka. Dovoljno je tek ovlaš prolistati ponuđeno štivo da se uoči kako je od 1994. do 2014. u građevinskom smislu urađeno više nego i u jednom prethodnom periodu bolničke povijesti. Grad Zagreb, u čijem je Bolnica vlasništvu, s mnogo razumijevanja i svakovrsnom potporom takvom je progresu drevne ustanove najviše pridonio.

Bolnica je danas pred ostvarenjem još dva kapitalna projekta: gradnja Centra (Klinike) za forenzičku psihijatriju kako bi se, među ostalim, konačno riješio veliki problem zbrinjavanja neubrojivih prijestupnika, te temeljita obnova stare i dotrajale zgrade u kojoj se liječe psihogerijatrijski bolesnici. Ukoliko ova publikacija barem trunčicu pridonese da se te dvije zadaće što skorije realiziraju, tada ona postaje ne samo zanimljivom i poučnom, već i nadasve korisnom knjigom.

Bartul Matijaca

Klinika za psihijatriju Vrapče najveća je i najstarija psihijatrijska ustanova u Hrvatskoj, jedina građena isključivo za psihijatrijske bolesnike, prema projektu Kune Waidmanna, 1879. god.

Povijest psihijatrijskih bolnica je čvrsto povezana s odnosom društva prema duševno poremećenim osobama i razumijevanjem etiologije duševnih poremećaja.

I jedno i drugo se u velikoj mjeri mijenjalo kroz prošla stoljeća.

Prostorni i arhitektonski kontekst psihijatrije i mentalnih bolesti se na mnogo načina povezuje s formiranjem modela psihijatrijskih bolničkih ustanova, ali i s novim metodama liječenja.

Povijesni modeli temeljili su se na prostornoj separaciji duševno poremećenih osoba.

Svijest da izgrađeni prostori i način njihova korištenja imaju odlučnu ulogu u promjenama načina njege i terapije psihički oboljelih u fokus je postavila ispitivanje psihijatrijskih prostora, mogućnosti njihove transformacije i integracije u društvenu sredinu.

Od vremena izgradnje do danas, kroz kontinuirano „osvremenjivanje“ bolničkih odjela, istraživanje mogućnosti prenamjene pojedinih prostora i formiranja novih cjelina, Psihijatrijska bolnica Vrapče dobiva novi „vanbolnički identitet“ koji omogućuje integraciju same ustanove i pacijenata u društvo.

Kompendij „Povijesni razvoj bolnice Vrapče“ - daje cjelovit i sveobuhvatan prikaz razvoja Bolnice od tipične paviljonske psihijatrijske bolnice izvan gradskog perimetra do ustanove unutar gradske sredine, koja se kroz novi „vanbolnički identitet“ sve brže i bolje integrira u gradsko tkivo.

Građa od koje je sastavljena ova knjiga sakupljana je u državnim, gradskim i bolničkim arhivima, iščitana iz znanstvenih radova, znanstvene i stručne periodike, obilato fotodokumentirana u svim fazama „života“ ove bolnice.

Sigurno je da se radi o dokumentu vremena, koji će biti temeljan u mnogim istraživanjima unutar medicinskoga, povijesnoga ili arhitektonskog okvira, bilo da se radi o povijesnom razvoju zgrada za psihijatrijsku skrb ili o arhitektonskom vrednovanju i evoluciji povijesnih modela zgrada za zdravstvo.

Međutim, treba naglasiti da ova knjiga nije samo podsjetnik na prošla vremena.

To je zbirka tekstova, komentara, grafičkih priloga i fotografija, kroz koje je sustavno obrađeno prošlo vrijeme, razvoj i evolucija ovog važnog bolničkog kompleksa, ali ujedno daje viziju budućega razvoja.

11. studenoga 2014.

Gordana Žaja

Predgovor

U ovom se prikazu izgradnje, dogradnji i adaptacija zgrada i drugih infrastrukturnih objekata Bolnice „Vrapče“ od 1877. do kraja 2014. godine, ali i o razvoju i rastu Zavoda za umobolne „Stenjevec“, danas Klinike za psihijatriju Vrapče, kao takvom, koristi jednostavan pojam **BOLNICA „VRAPČE“** zato što je Bolnica tijekom povijesti više puta mijenjala ime (može se očekivati da će se to događati i u budućnosti!) pa se sadržaj ovog napisa ne može podvesti ni pod jedan njezin službeni naziv. Dva njezina imena, a nijedno službeno, u sjećanju su naroda i narod Bolnicu prepoznaje pod tim imenima. Prvih pedesetak godina Bolnica je bila poznata kao Bolnica „Stenjevec“, a od polovice prošloga stoljeća kao Bolnica „Vrapče“.

Dakle, s obzirom na to da se Klinika za psihijatriju Vrapče u narodu naziva Bolnicom „Vrapče“, ovdje se koristi taj njezin neslužbeni naziv.

O okolnostima osnutka, izgradnje, rasta i razvoja Bolnice pisali su mnogi autori. U monografiji Bolnice koja je izašla povodom njezine 120. obljetnice (**PSIHIJATRIJSKA BOLNICA VRAPČE, 1879. – 1999., urednici Vlado Jukić i Bartul Matijaca**) uvršteno je 12 prije objavljenih članaka (Ive Žirovčića, Rudolfa Hercega, Josipa Glasera, Branka Gostla, Ivana Barbota, Stanislava Župića, Rudolfa Turčina, Ante Sile, Bartula Matijace i Vlade Jukića) o povijesti i razvoju Bolnice „Vrapče“.

Detaljan opis okolnosti svih poteškoća koje su pratile osnivanje i izgradnju Bolnice „Vrapče“ opisao je u svom doktoratu (Povijest psihijatrije u Hrvatskoj) 1959. godine prof. dr. Lavoslav Glesinger.



Dr. Ivo Žirovčić, kojeg se s puno prava može nazvati utemeljiteljem hrvatske psihijatrije, ostavio je zapise o prvih četrdesetak godina života Bolnice. Bolnicom je rukovodio od 1894. do 1896. i od 1901. do 1919. godine.

U prvom poglavlju opisuje se povjesno-psihijatrijski kontekst izgradnje i razvoja Bolnice „Vrapče“, navode se saborske odluke o gradnji Bolnice te podatci o kupnji i dokupnjama zemljišta na kome je Bolnica, njezino groblje i depandansa „Jankomir“ sagrađeni. Navodi se da je tijekom svoje 135-godišnje povijesti Bolnica prošla i prolazi kroz šest državno-političkih uređenja, odnosno da se na prostoru njezina djelovanja izmijenilo šest država (Austro-Ugarska Monarhija, Kraljevina SHS, Kraljevina Jugoslavija, Nezavisna Država Hrvatska, Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija i, od 1991., Republika Hrvatska), no da ni jedna nije pokazala primjerenu podršku Bolnici, u smislu materijalne potpore. Bolnica je sagrađena, otvorena, rasla i razvijala se ponajprije zahvaljujući snažnim pojedincima koji su, svaki u svoje vrijeme, bili kadri potaknuti „odgovorne“ da, unatoč njihovojo rezerviranosti (izuzevši bana Ivana Mažuranića, koji se svim svojim bićem zauzeo za izgradnju Bolnice!), pomognu izgradnju i napredak Bolnice.

U fusnotama su spomenuti ravnatelji Bolnice koji su u pojedinom razdoblju njezine povijesti njome upravljali i koji su najzaslužniji za sve ono što se na infrastrukturnim objektima u opisanom razdoblju napravilo.

U drugom se poglavlju opisuje izgradnja Bolnice i njezine dogradnje tijekom njezine povijesti. Radi lakšeg praćenja, nakon opisa same izgrad-

nje, koja je trajala od 1877. do 1879., opisuju se izgradnje i dogradnje od njezina otvaranja do kraja 19. stoljeća, a zatim radovi na infrastrukturi od početka pa do tridesetih godina 20. stoljeća. Slijede pregledi o gradnji, dogradnji i adaptacijama u razdobljima od 1930. do 1945. godine, zatim od kraja Drugoga svjetskog rata do osamostaljenja Hrvatske i u samostalnoj i neovisnoj Republici Hrvatskoj – od 1991. do 2014. godine.

U trećem dijelu opisane su izgradnje, dogradnje i adaptacije pojedinih bolničkih zgrada – njih 27 ukupno. Poseban opis izgradnji, dogradnji i adaptacija pojedinih bolničkih zgrada bio je motiviran činjenicom da je svaki drugi pristup nedovoljan da bi se povijest same zgrade, posebno s obzirom na činjenicu da su mnoge od njih, izuzimajući, čini se, jedino glavnu zgradu, tijekom povijesti mijenjale imena. Tako spomen „šestice“ u jednom razdoblju asocira na današnju zgradu „jedanaestice“ (jer je u njezinu prizemlju bio odjel „šestica“!), a u drugom na današnju „šesticu“, koja je, opet, u jednom razdoblju nazivana zgradom za „somatiku“. Ovako je, barem, napravljen jedan, koliko-toliko točan, presjek povijesti svake građevine u krugu Bolnice „Vrapče“; zgrade su označene imenima koja su navedena u katastarskom izvatu i budući će se naraštaji tijekom nekih novih izgradnji i dogradnji lakše snalaziti.

U fusnotama su, uz opise pojedinih zgrada, naznačeni zavodi (bolnički odjeli) koji su u njima smješteni.

Četvrto poglavje posvećeno je depandansama Bolnice „Vrapče“. Svi dostupni podatci o ovim depandansama razbacani su po raznim izvorima. Ovdje je, konačno, na jednom mjestu zabilježena informacija koja, u nekim drugim okolnostima i potrebama, može biti osnova za daljnja razmatranja i eventualnu (re)valorizaciju pojedinih momenata (u povijesti) hrvatske psihijatrije.

U petom poglavljju, nazvanom „umjesto pogovora“, navode se planovi dalnjih izgradnji i dogradnji u Bolnici „Vrapče“. Iz tog opisa vidljivo je da je do sada stvorena realna i dobra osnova na kojoj će se temeljiti izgradnje zgrade Zavoda za forenzičku psihijatriju; dogradnja, adaptacija i sanacija zgrade sadašnje psihogerijatrije („osmice“); sanacija i adaptacija zgrade

tehničke službe („stolarije“); izgradnja nove parne kotlovnice za opskrbu parom bolničke kuhinje i pravonice rublja; izmjena dotrajale toplovodne mreže i adaptacija ulaznog prostora u Centar za poremećaje spavanja. Istaknuto je da će se do 150. obljetnice Bolnice, dakle u nekih petnaestak godina, morati sanirati i glavna zgrada Bolnice. U nju se, naime, do sada znalo samo povremeno površno „zagrebati“ (npr. razne adaptacije dijelova interijera zgrade, sanacija fasade), no na red moraju doći i značajnija ulaganja kojima bi se osigurala budućnost zgrade, ali kojima bi se ona prilagodila suvremenim potrebama psihijatrijskih bolesnika i suvremenim standardima bolničkih prostora.

Na kraju je naveden popis literature kojom sam se služio pišući ovaj tekst. Međutim, treba napomenuti da su mnogi navodi citirani na osnovi uvida u arhiv Bolnice „Vrapče“, a mnoge su informacije dobivene od sadašnjih ili bivših zaposlenika Bolnice „Vrapče“.

Sadržaj

1. Povjesno-psihijatrijski kontekst izgradnje i razvoja Bolnice „Vrapče“	1
Političke i zakonske odluke u svezi izgradnje Bolnice	5
Kupnja i dokupnja zemljišta	6
2. Izgradnja Bolnice i njezine dogradnje tijekom povijesti (rast i razvoj Bolnice)	9
Izgradnja Bolnice 1879.	10
Dogradnje do kraja 19. stoljeća.	15
Radovi na infrastrukturi početkom 20. stoljeća.....	18
Gradnje, dogradnje i adaptacije od 1930. do 1945. godine.	21
Gradnje, dogradnje i adaptacije od Drugog svjetskog rata do osamostaljenja Republike Hrvatske (od 1945. do 1991.)	24
Gradnje, dogradnje, adaptacije u samostalnoj i neovisnoj Republici Hrvatskoj (od 1991. do 2014.).	30
3. Izgradnja i dogradnja pojedinih bolničkih zgrada	43
Glavna zgrada.....	44
„Četvorka“ - zgrada Zavoda za dijagnostiku i intenzivno liječenje	50
„Petica“ – zgrada Zavoda za liječenje i rehabilitaciju	54
„Osmica“ - zgrada psihogerijatrije	56
„Jedanaestica“ - zgrada Zavoda za integralnu psihiatriju II. i Zavoda za dualne poremećaje	57

„Šestica“ - zgrada Zavoda za liječenje ovisnosti	60
„Devetka“ –zgrada Zavoda za forenzičku psihijatriju.	61
„Trojka“ - baraka ženskog odjela Zavoda za produženo liječenje	64
Medicinski trakt	65
Zgrada kuhinje i praonice rublja (s fitness centrom i kafićem).	66
Zgrada „sedmice“	67
„Hotel“	68
Gospodarstvena zgrada („stolarija“)	69
Zgrada obrtničkih radionica	70
Zgrada arhiva	71
Zgrada Galerije „Slava Raškaj“	73
Zgrada Centra za radno-okupacijsku terapiju i rehabilitaciju i Muzeja Bolnice „Vrapče“	74
„Desetka“ (baraka radionica radne terapije)	75
Skladište tehničkog i potrošnog materijala	76
Reciklažno dvorište	76
Hangar	77
Mrtvačnica i prosekturna	78
Plinska kotlovnica	80
Tehnička služba i vatrogasno spremište	80
Garaža	80
Kapelica	82
Ostali građevinski „objekti“ u krugu Bolnice	83
Podsused	86
Depandansa u Jankomiru	89
4. Depandanse.	89
Depandansa u Kalinovici	90
Depandansa u Velikoj Gorici	91
Depandansa u Stančiću	91

5. Umjesto pogovora	93
Izgradnja zgrade Zavoda za forenzičku psihijatriju	94
Dogradnja, adaptacija i sanacija zgrade sadašnje psihogerijatrije („osmice“)	96
Sanacija i adaptacija „gospodarstvene zgrade“ („stolarije“)	97
Izgradnja nove parne kotlovnice za opskrbu parom bolničke kuhinje i praoalice rublja	99
Izgradnja novog toplovoda	100
Adaptacija ulaznog prostora u Centar za poremećaje spavanja	100
Rekonstrukcija i adaptacija „hangara“ u obrtničke radionice	101
Ostale izgradnje i adaptacije	101
Zaključna napomena	101
Literatura	103

Povijesno-psihijatrijski kontekst izgradnje i razvoja Bolnice „Vrapče“

U kontekstu povijesti izgradnje i cjelokupne povijesti Bolnice „Vrapče“ važno je spomenuti (ovdje je nemoguće i nepotrebno odgovarati na pitanje zašto!) suradnju „Vrapča“ s drugim psihijatrijskim bolnicama, odjelima i klinikama, ali i s fakultetima. Zavod za umobolne „Stenjevec“, odnosno Bolnica „Vrapče“, nije nastala slučajno, nego je ona plod potreba (duševni bolesnici su „latali šumama i drumovima, od nemila i do nedraga“ ...) i okolnosti koje su vladale u Hrvatskoj i Slavoniji, odnosno u Hrvatskoj tijekom druge polovice 19. i tijekom cijelog 20. stoljeća. Vrijeme izgradnje i razvoja Bolnice „Vrapče“ poklapa se s više značajnih zahvata koji su imali važnu ulogu u razvoju hrvatske psihijatrije. Spomenimo tako da je psihijatrijska bolnica u Beču („Novi zavod“) otvorena 1861., a u Budimpešti 1868. U Zakladnoj bolnici Male braće, na Harmici u Zagrebu (današnji Trg bana Josipa Jelačića) Odjel broj 13 („ludnički odjel“) s oko 30 postelja (kasnije ih je bilo i do 70?) bio je godine 1804. namijenjen duševnim bolesnicima. U Šibensku bolnicu, sagradenu 1807. godine, primali su se duševni bolesnici, a godine 1893. u Šibeniku je sagrađen i otvoren Pokrajinski zavod za umobolne sa 84 postelje. U bolnici u Dubrovniku je 1836. godine 30 postelja bilo namijenjeno duševnim bolesnicima, no od 1895. izdvajaju ih u posebnu zgradu. Godine 1857. osnivaju se u riječkoj, a 1879. u osječkoj bolnici psihijatrijski odjeli. Bolnica u Pakracu otvara se 1897., u Popovači 1934., na Rabu i Ugljanu 1955., a „Jankomir“ se osamostaljuje 1958. godine. Klinika za psihijatriju Rebro osamostalila se od neurologije (kao i Klinika za psihološku medicinu) 1971., a s „Vrapčem“ godine 1986.

sklapa „samoupravni sporazum o suradnji“. Posebno treba naglasiti suradnju Bolnice s Klinikom za (neuro)psihiatriju Medicinskog fakulteta u Zagrebu (1923. kada je osnovana bila je smještena u Marulićevu ulici u Zagrebu, a od 1946. na Rebru), a time i s Medicinskom fakultetom Sveučilišta u Zagrebu¹.

Treba spomenuti da je tijekom svoje 135-godišnje povijesti Bolnica egzistirala u nekoliko raznih država i političkih sustava. Osnovana je i sagrađena u vrijeme Austro-Ugarske Monarhije. Vlasti te države u velikoj su mjeri utjecale na njezinu izgradnju i razvoj, a to znači dogradnje i adaptacije bolničkih objekata. U to vrijeme, krajem 19. i početkom 20. stoljeća, psihiatrija se razvija kao zasebna znanstvena medicinska struka. Liječnici koji u to vrijeme rade u „Vrapču“, studiraju na austrougarskim medicinskim fakultetima, psihiatriju uče u psihijatrijskim bolnicama i klinikama diljem Monarhije te tamo stečeno psihijatrijsko znanje donose u Hrvatsku, u „Stenjevec“. Osnutkom Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (1919.), a kasnije Kraljevine Jugoslavije (1929.) Bolnica dijeli sudbinu hrvatskog naroda i drugih hrvatskih nacionalnih institucija u okvirima te Hrvatima nesklone državne zajednice. To se posebno vidi u odnosu države prema Bolnici u drugoj polovici tridesetih godina prošlog stoljeća. Nezavisna Država Hrvatska (od 1941. do 1945.) Bolnici ne donosi ništa dobrog. Ni socijalistička Jugoslavija (od 1945. do 1991.) ne pokazuje izdašnost prema psihiatriji općenito pa tako ni prema Bolnici „Vrapče“. Prvih deset-petnaest godina postojanja Bolnice u toj državi obilježeno

¹ Bolnica „Vrapče“ bila je, na neki način, nastavna baza Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu od samog njegova osnutka, odnosno od trenutka kada akademske godine 1922./23. studenti slušaju (neuro)psihiatriju. Nažalost, nemamo izravnih pisanih dokumenata koji su uredivali suradnju Bolnice i Medicinskog fakulteta u Zagrebu, nego o toj suradnji, odnosno Bolnici kao nastavnoj bazi Medicinskog fakulteta saznajemo posredno. Naime, Neuropsihijatrijska klinika Medicinskog fakulteta u Zagrebu, koja je osnovana 1921. godinu (no, tek u svibnju 1923. prima prve pacijente??!) svd do preseljenja na „Rebro“ 1946., primala je uglavnom neurološke bolesnike – psihiatrijski, a to i znači oni koji su prikazivani studentima, hospitalizirani su u „Vrapču“! Profesor Lopatić je habilitirao na Medicinskom fakultetu (1931.) još dok je radio u „Vrapču“, a prof. Julius, ravnatelj Bolnice „Vrapče“ od 1946. do 1953., godine 1949. biva biran u zvanje profesora Medicinskog fakulteta u Zagrebu, a u tom je razdoblju u jednom mandatu bio i prodekan Fakulteta. Godine 1981. dr. Ante Sila je izabran u zvanje docenta, 1985. u zvanje izvanrednog, a 1989. redovitog profesora u kumulativnom radnom odnosu na Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Godine 1988. Bolnica s Fakultetom potpisuje ugovor, a 1994. aneks ugovora o suradnji kojim („službeno“) postaje nastavna baza Fakulteta.

Zakonski članak.

O ustrojenju javne ludnice za obog Hrvatsku i Slavoniju.

§1.

Ja Kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, ravnjevajuću a-
mo i krole: vlas. Krajini,
ima se podići u glavnom
gradu Zagribu javna lud-
nica. Oba je ludnica te-
maljke žavos.

§2.

Košicki spojin sa probit-
nim podignućem i uređe-
njem ludnice, namireći
gradjanstvu i vojna Hrvats-
e i Slavonija po ravnjivu bro-
ja pacientova.

§3.

Građanstva Hrvatska i
Slavonija namireju ovaj
prinosak iz bolničkih za-
bladah.

ARHIV HRVATSKL
ZAGREB

Slika 1-1. Zakonski članak o ustrojenju javne ludnice, Hrvatski sabor, Zagreb, 1873. (Hrvatski državni arhiv, UOZV, 79/115/18/16551)

Osnova za gradjenje ludnice u Zagrebu.

Broj duhobolnih.

Godine 1864. konstatirano je u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji 323 duhobolna — muških i ženskih ukupno.

Među timi poličiješem je 60 duših bolnjačnih na padavici, a 70 bonavih, koji u bolnicu nespadaju, ukupno jih dakle 136.

Prestože dakle 187 duhobolnih, kojim bi lječiliće nuždno bilo.

Pošto se je od toga vremena u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji hrvatska županija pripejila, posto osim toga duhobolja po običaj izjaviti liječničkim strukovnjakama, sva to većima mah preostalo, pa navala takovih bolestnika u zavode za duhobolne sve to jača biva, te nećemo faliti, ako izmenimo, da se osim zavoda treba, u koji bi se 250 duhobolnih senjetiti moglo, pošto izgleda nije, da bi duhobolja ondje brojeno znatno padala, gdje će uz dušerni toliki napor, kako ga davanjanju kultura iziskuje, slabiji duh većice iznenaditi sa silnomu naporu napokon podleći.

Kakov du bude zavod.

Sa teorijskoga gledišta taj bi zavod morao biti kao bolnica za duhobolne jedino lečilištem. Na svrđa se sa svih stranah, da to moguće nije prizvesti, naročito kod nas, gdje su miravstveni odnosi odsloho ladanjskih občina prama svojim občinarama tali loši.

I s toga morati će mi zavod kao i po drugih zemljah nekim načinom da bude takodjer u stanovitih granicah občinskih lečilištem, u kojemu bi se uz lječive dakle duhobolne i oni nelječivi držali, koji su ili pogibeljni ili koje dotična obitelj ili občina nebi nikako oskrbljivati mogla.

Kojim sustavom da se gradi.

Koji je sustav bolji, kojeg se pri dizajnu novih ladanjskih držati valja, engleski ili francuski, to je pitanje, koje strukovnjaci do sada svestramo riešili nisu, pošto i jedan i drugi imade svoje snane, kojim se nije oteti.

Dućim je engleskim sustavom celi zavod centraliziran, pa nadzor i uprava jednostavnija, točnija i jeftinija, — to je francuski sustavom, gdje celi zavod od više posebnih djelova, kao kakovo kolacija sastoji, stoji duhobolniku - udebitija, pošto ga takove prostorije više sjeđaju na obiteljski život, a manje na stegu, kojeg je podvržen.

Centralizirane zavode je glavna maza ta, što je nije redajan za sustav njegovanja duhobolnih, a jer se smatri mjenjanju, to se desio prema tomu moraju pregradjivati, što je takodjer skupo, pa se više putanj valjano miti izvesti nedade, — osim toga je povređanje zavoda, ako je takove vremensom od načela, kod centraliziranih teško izvesti, jer se od starih sgrađata većinom neke moraju presapraviti, — napokon je u jednom i drugom slučaju gradjevni takav posao u

Slika 1-2. Zakon o ustroju javne ludnice za Hrvatsku i Slavoniju (1877.)

je potrebom za smještajem velikog broja pacijenata iz cijele te države. Pomanjkanje kapaciteta „rješava“ se izgradnjom drvenih baraka (koje su sve zbog dotrajalosti već odavno srušene!) i premještanjem bolesnika u novoosnovane psihijatrijske bolnice na Rabu i Ugljanu. Te bolnice i osnivaju stručnjaci iz „Vrapča“.

Razdoblje samostalne Republike Hrvatske (od 1991.) obilježeno je *double-bind* odnosom prema psihijatriji – deklarativno se psihijatrija podržava, no država nikakva materijalna sredstva ne usmjerava prema psihijatrijskim ustanovama. Znakovit je zato primjer „izgradnje“ Centra za forenzičku psihijatriju Bolnice „Vrapče“. Država (Ministarstvo zdravstva) je već prije deset-petnaest godina zaključila da je potrebno sagraditi zgradu „forenrike“ u „Vrapču“, no ni deset godina nakon što je izrađena projektna dokumentacija i dobivena građevinska dozvola, nije osigurala sredstva za njezinu izgradnju!² No, ovdje treba istaknuti da je lokalna zajednica, za razliku od države, imala više sluha za investicije u psihijatriji. Tako je Grad Zagreb uložio značajna sredstva u adaptacije i dogradnje nekoliko objekata u Bolnici „Vrapče“ (kao i u Psihijatrijskoj bolnici „Jankomir“).

Literatura kojom sam se služio pišući ovaj prikaz navedena je na kraju knjige. Međutim, osnovni podatci nađeni su u dokumentima Bolnice koji se nalaze u njezinu arhivu.

POLITIČKE I ZAKONSKE ODLUKE U SVEZI S IZGRADNJOM BOLNICE

Zbog problema s kojima se susreće u svezi s duševnim bolesnicima godine 1853. tadašnje hrvatsko Ministarstvo unutrašnjih poslova upozorava Vladiču da treba nešto učiniti za smještaj tih bolesnika, čime potiče izgradnju psihijatrijske ustanove.

² Ipak, čini se, da će ta investicija već 2015. godini biti financirana iz europskih fondova?

Tri godine kasnije, 1856. godine tadašnja Vlada donosi Pravilnik o postupanju s duševnim bolesnicima prilikom njihova prijema i otpusta iz bolnice u Zagrebu.

U ožujku 1866. godine protomedicus dr. Schlosser predlaže da se podigne „zemaljska ludnica za Hrvatsku i Slavoniju“. Dvije godine kasnije, u rujnu 1868., Vladin povjerenik Robert Zlatarić oštro u Saboru zahtijeva da se pokrene izgradnja „ludnice“. Hrvatski sabor dana 28. rujna 1868. prihvata prijedlog da se „jedna zemaljska ludnica sagraditi imade“. Nakon što o izgradnji zavoda Sabor raspravlja 1869., 1870., 1872. i 1873., konačno, osam godina nakon što je bio predložen i pet godina nakon što je bio prihvaćen prijedlog o izgradnji „zemaljske ludnice“, Hrvatski sabor dana 28. studenog 1873., donosi „Osnove zakona o ustrojenju javne ludnice za obseg kraljevinah Hrvatske i Slavonije i Krajine vojne hrvatsko-slavonske“ te Zakon šalje na izvršenje banu (ban je bio Ivan Mažuranić). Gradnja se odgađa zbog pomanjkanja novca. Tek četiri godine kasnije Sabor 28. studenoga 1877. donosi „Zakon o ustrojenju javne ludnice za opseg Kraljevine Hrvatske i Slavonije“ pa je gradnja zavoda, Psihijatrijske bolnice „Vrapče“, mogla početi.

KUPNJA I DOKUPNJA ZEMLJIŠTA

Ideju izgradnje „zemaljske ludnice“ od početka je pratila ideja da to neće biti „**samo lječilište i opskrbilište, već mora da je i učilištem te se ima kraj Zagreba graditi gdje se ustrojava sveučilište**“. Kao potencijalna gradilišta razmatrane su lokacije na Svetom Duhu, na Novoj Vesi, u Žaverskoj dolini u blizini Zagreba, na predjelu Cmroka i u Ilici na Črnomercu, na „Pongračevom zemljишtu“ gdje je kasnije sagrađena vojarna (današnje Katoličko sveučilište!), što je bilo i najizglednije. Bolnica je ipak sagrađena šest kilometara zapadno od Zagreba, na zemljisu Zagrebačkog kaptola, „pod obronkom Sljeme na zvanim Jačkovina“. Zemljiste je od prvotnih 60.000 metara kvadratnih, kasnijim dokupnjama (1884., 1893., 1905.) povećano na 130.000 metara kvadratnih. Bolnica 1899. kupuje zemljiste za groblje (na „Oranica-ma“), a 1922. godine dolazi u posjed 68 jutara zemlje u Jankomiru.



Slika 1-3. Plan grada Zagreba iz 19. stoljeća s lokacijom Bolnice

Slika 1-4. Zemljiste za groblje kupljeno je 1899. godine. Na bolničkom groblju pokopan je i dugogodišnji ravnatelj Bolnice dr. Ivo Žirović



Izgradnja Bolnice i njezine dogradnje tijekom povijesti (rast i razvoj Bolnice)

Zavod koji je građen za smještaj 200-250 bolesnika vrlo se brzo pokazao tjesnim te se moralo pristupiti dogradnjama, pregradnjama i adaptacijama. Broj je bolesnika, naime, rastao brže nego li se to predviđalo pa je hospitaliziranim bolesnicima ostajalo relativno sve manje životnog prostora. Dogradnje su ga samo dijelom nadoknađivale, ali do današnjih dana, unatoč činjenici što je samo posljednjih petnaestak godina broj postelja smanjen za dvadesetak posto, a dogradnjama i adaptacijama uređeno gotovo 3000 „kvadrata“ novog prostora, ostao je nedosegnut primjeren (sada i zakonski utvrđen) odnos broja bolesnika i veličine bolničkog prostora. No, kako bi tek bilo da ravnatelji i drugi zaposlenici, tijekom cijelog 130-godišnjeg razdoblja, u kojemu je psihijatrija kao grana medicine uvek bila na začelju kolone kada su se dijelila neka sredstva, nisu svojim nadljudskim naporima uspijevali osigurati nekakva sredstva za dogradnje i adaptacije?!

Ovdje se nakon prikaza povijesno-psihijatrijskih okolnosti u kojima je Zavod za umobolne Stenjevec, odnosno Psihijatrijska bolnica Vrapče, sada Klinika za psihijatriju Vrapče (jednostavno Bolnica „Vrapče“) osnovana i sagrađena, opisuje izgradnja Zavoda te kasnije dogradnje, rekonstrukcije i adaptacije u razdobljima od njegove izgradnje do kraja 19. stoljeća, zatim u prvih trideset godina 20. stoljeća i od 1930. do 1945. godine. Slijedi prikaz izgradnji i dogradnji u razdobljima od kraja Drugog svjetskog rata do uspostave neovisne i slobodne Republike Hrvatske te u razdoblju sa mostalne Hrvatske (od 1991. do 2014.).



Slika 2-1. Glavna zgrada Bolnice sagrađena 1879. godine i danas je jedna od najljepših zgrada iz tog vremena u Zagrebu

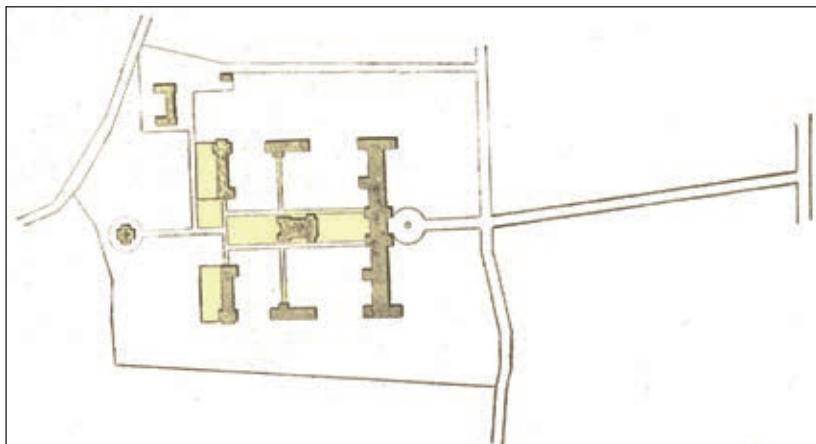
Iza toga, u sljedećem poglavlju, a potaknuti velikim poteškoćama praćenja raznih izgradnji (kao i drugih zbivanja u Bolnici) koja su do sada uglavnom opisivana paralelno i kronološki, prikazane su izgradnje, dogradnje, rekonstrukcije i adaptacije pojedinih bolničkih zgrada. Na kraju je nekoliko rečenica o sustavu vodoopskrbe, kanalizacije, rasvjete, grijanja i hlađenja.

IZGRADNJA BOLNICE 1879.

Zavod za umobolne Stenjevec, odnosno Bolnica „Vrapče“, sagrađen je, nakon tridesetogodišnjih rasprava i priprema, 1878./79. godine. **Prvi bolesnici useljeni su u Zavod 15. i 16. studenog 1879. godine.** Zavod (bolnica) je izgrađena na gradilištu od oko 60.000 metara kvadratnih (šest

KR. ZEMALJ. ZAVOD ZA UMOBOLNE U STENJEVCU.

**Slika 2-2.** Tlocrt prizemlja glavne zgrade Zavoda iz kraja 19. stoljeća**Slika 2-3.** Ploča s natpisom „Za banovanja Ivana Mažuranića bude ovaj hram čovječnosti po zaklučku hrvatskog sabora podignut god. 1878. i 79.“ postavljena je u predvorju glavne zgrade Bolnice

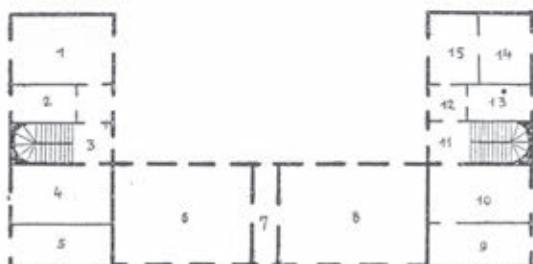


Slika 2-4. Tlocrt Bolnice iz 1879. godine



Slika 2-5. Kapelica (fotografija iz 1929.) koja je bila sagrađena 1879. godine. Svečanosti posvećenja (blagoslova) kapelice nazočio je 11. prosinca 1879. ban Ivan Mažuranić (koji je tom prilikom obišao bolesnike i pregledao zgrade). Srušena je početkom tridesetih godina 20. stoljeća

VII. GOSPODARSTVENA SGRADA.



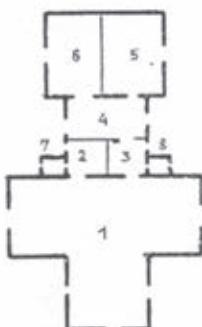
LEGENDA :

1—2 stan sa kuhinjom, — 3 ulaz na tavan, — 4 stan, — 5 vatrogasno spremište, — 6 staja za konje, — 7 hodnik, — 8 staja za krave, — 9 stan, — 10 soba za životinje, — 11 ulaz na tavan, — 12, 13, 14 i 15 stan sa kuhinjom.



Slika 2-6. Gospodarstvena zgrada sagradena je 1879. godine

V. KAPELA SA MRTVAČNICOM.



LEGENDA :

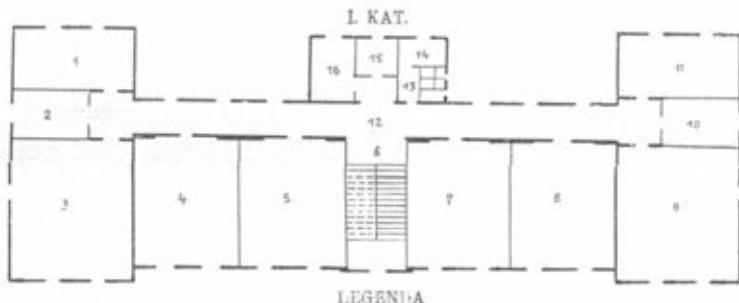
1 kapela, — 2 sakristija, — 3 hodnik sa peći, —
4 hodnik mrtvačnice, — 5 mrtvačnica, —
6 soba za rasudbu, — 7 komora, — 8 zahod.

Slika 2-7. Tlocrt
bolničke kapelice
sagrađene 1879. godine

hektara) udaljenom šest kilometara od Zagreba, zapadno, na putu prema Podsusedu. Projekt je sačinio i gradnju vodio arhitekt **Kuno Waidmann**. Gradnju je izvelo građevinsko „poduzetništvo“ Ludvig Deutsch, Rill i Schoman iz Budimpešte, a nadzor je vodio ing. Gjuro Augustin, savjetnik Zemaljske vlade. O otvaranju Zavoda nema nekih zabilješki. Jedino su dnevne novine (Narodne novine, Obzor i Agramer Zeitung) pisale da su iz „ludničkog razdjela Opće bolnice Braće milosrdne u Zagrebu prevezeni „omnibusima i fijakerima“ umobolnici u „stenjevečku ludnicu“. U ulaznoj veži Zavoda postavljena je ploča s natpisom: „Za banovanja Ivana Mažuranića bude ovaj hram čovječnosti po zaklučku hrvatskog sabora podignut god. 1878. i 79.“ (prvotno je natpis na ploči glasio: „Za kraljevanja Franje Josipa Prvog i banovanja Ivana Mažuranića bude ovaj hram čovječnosti uz dozvolu hrvatskog sabora podignut godine 1878./9.“).

Prema projektu, uz glavnu zgradu, izgrađeno je još osam paviljona (dva paviljona za „nečiste“ bolesnike, odnosno bolesnice, dva paviljona za „bjesneće“ bolesnike, odnosno bolesnice, zgrada za kuhinju, praonicu i strojarnicu, zgrada za epidemične bolesti, gospodarstvena zgrada i kapelica).

VIII ZGRADA ZA NEMOĆNE.



Slika 2-8. Tlocrt „nemoćnice“ iz 1895. godine prizemlje i prvi kat (to je današnja dograđena i adaptirana „četvorka“)

Vrlo je brzo Zavod, sagrađen za 200 – 250 bolesnika, zbog dolaska sve većeg broja bolesnika, postao tijesan te je trebalo pristupiti raznim adaptacijama, dogradnjama i izgradnjama.

DOGRADNJE DO KRAJA 19. STOLJEĆA³

Vrlo brzo nakon što je otvoren, Zavod je morao, zbog pritiska, primiti više pacijenata nego što je bilo predviđeno. Zato se moralo pristupiti raznim pregradnjama, dogradnjama, adaptacijama već izgrađenih i u upo-

³ Ravnatelji Bolnice u vrijeme na koje se odnose dogradnje i izgradnje od njezina otvaranja do kraja 19. stoljeća bili su dr. Ivan Rohaček i dr. Ivan Šimsa.

Dr. Ivan Rohaček bio je ravnatelj Bolnice od 1879. do 1894. Rodom je iz Rataja u Moravskoj. Medicinu je završio u Pragu. Prije dolaska u „Vrapče“ radio je kao kućni liječnik Zemaljske kaznionice u Lepoglavi i kućni liječnik na Psihijatrijskom odjelu Klinike u Pragu. Vrlo brzo po preuzimanju funkcije ravnatelja Zavoda u Stenjevcu dr. Rohaček je sačinio opsežan „kućni red“. Godine 1880. odobren je i tiskan Statut Zavoda. Puno je učinio na dogradnjama i adaptacijama bolničkih zgrada. Za njegova mandata kupljeno je i uredeno zemljишte za bolničko groblje. Osnovano je „Društvo za potporu oporavljenih iz Kraljevskog zemaljskog zavoda za umobolne u Stenjevcu odpuštenih osobah“. Redovito je subotom navečer podučavao zavodske osoblje u postupanju s bolesnicima.



Slika 2-9. Na zgradi nemoćnice koja je sagrađena 1895. godine, početkom je pedesetih godina prošlog stoljeća dograđen drugi kat i kao takva („četvorka“) dočekala je 2003. godine potpunu rekonstrukciju i dogradnju

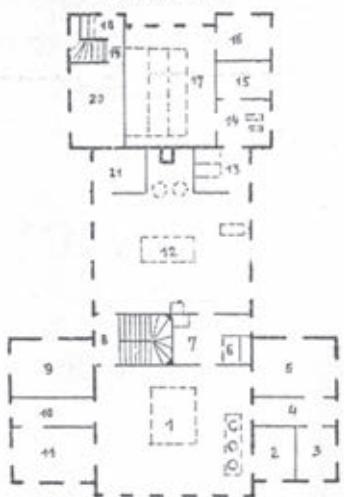
Slika 2-10.

Zgrada kuhinje na fotografijama s početka 20. stoljeća

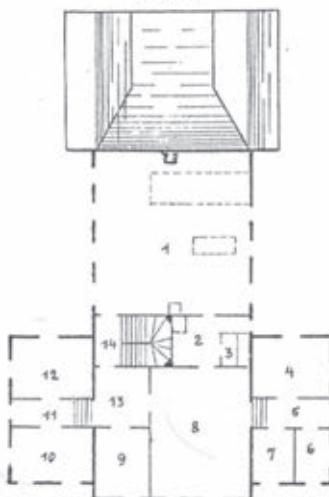


IV. KUHINJSKA SGRADA.

PRIZEMLJE.



I. KAT.



LEGENDA.

1 kuhinja, — 2 izba, — 3 blagovaona za gospodu, — 4 i 10 hodnik za primanje jela, — 5 blagovaona za družinu, — 6 zahod, — 7 spremište za posudje, — 8 hodnik, — 9 skladište živeža i kruha, — 11 prostorije za pripravu jela, — 12 praona, — 13 hodnik i calorifor za sušenje rublja, — 14 prostorije sa parnim sisaljkama, — 15 bravarska radionica, — 16 priručno skladište ugljena, — 17 strojarna sa parnim kotlovi, — 18 zahod, — 19 stubište, — 20 stan bravara, — 21 soba za razkuživanje.

I. Kat: 1 Sušiona i gladiona rublja, — 2 kuhinja za grijanje gladila, — 3 zahod, — 4, 6, 7, 10 i 12 sobe za služinsko osoblje, — 5, 11, 13, i 14 hodnici, — 3 blagovalište, — 9 skladište čiste rubenine.

Slika 2-11. Tlocrt kuhinje i praonice rublja krajem 19. stoljeća

rabu stavljenih objekata, ali i izgradnjama novih. Već dvije godine nakon otvaranja Zavoda, 1881. godine dovršeno je lijevo dvorišno krilo glavne zgrade. Sagrađena je tada i „mrtvačnica i ledvenica“. Godine je 1882. i 1883. dograđen je paviljon za „silovite muške“ i sagrađen paviljon za „silovite ženske“. Ovaj paviljon za „silovite ženske“ dograđen je 1893., a u potpunosti je preuređen 1899. i 1900. godine. U isto vrijeme uređen je paviljon za „nečiste žene“ i na njemu je nadograđen jedan kat. U to vrijeme uređivali su se nasadi i perivoji kako bi bolesnicima „ljeti pružali lijep hlad za šetnje“. Godine 1895. sagrađena je „posebna jednokatna zgrada odnosno nemoćnica u kojoj su u prizemlju smješteni nemoćni muškarci, a u I. katu nemoćne žene“. Zgrada za „kužne“ („epidemične“) bolesti pretvorena je u stanove zaposlenika. Godine 1899. dograđena je i kuhinja i praonica rublja.

RADOVI NA INFRASTRUKTURI POČETKOM 20. STOLJEĆA⁴

Razdoblje od 1900. do 1930. godine u kojem se provodi razvoj i održavanje infrastrukture u Zavodu „Stenjevec“, nije strogo određeno, nego je

Zahvaljujući njegovoj adekvatnoj psihijatrijskoj izobrazbi, bolesnici su za ono vrijeme tretirani na suvremen način, a bolesti su bile klasificirane u skladu s tadašnjom europskom praksom.

Dr. Rohaček umirovljen je 1894. u pedeset i petoj godini života, a četiri godine poslije toga umro je u svom moravskom zavičaju.

Dr. Ivan Šimsa rukovodio je Bolnicom od 1896. do 1901. godine. Rođen je 1865. g. u Vablovčima (Češka). Medicinske studije završio je u Pragu. Prije dolaska u Vrapče bio je pomoćni liječnik Zavoda za umobolne u Dobrancu (Češka). Na čelo Bolnice dolazi nakon smjene dr. Žirovića. I on, kao i njegov prethodnik, smiono i bez kompleksa traži da se Bolnica riješi zakupa što mu i polazi za rukom. Godine 1898. prestaje razdoblje zakupa Milosrdnih sestara, a ravnatelj ponovo stjeće upravne ingerencije. U vrijeme dok je Bolnicom upravljao dr. Šimsa sačinjena su i dva značajna medikološka akta: „O odpremanju umobolnika u zavod Stenjevečki“ i „Imenovanje skrbnika umobolnikom“. I doktor Šimsa, zbog stalnog i tinjajućeg konflikta s vlastima, nakon četiri godine biva prisiljen napustiti mjesto ravnatelja te se vraća u svoju Češku domovinu gdje, u Krču pokraj Praga, ustanovljava vlastiti privatni sanatorij za živčane i duševne bolesti.

⁴ Ravnatelji Bolnice u vrijeme izgradnje i dogradnje infrastrukturnih objekata početkom 20. stoljeća (od 1890. do 1930.) bili su dr. Ivo Žirović, dr. Laza Stanojević i dr. Ivan Barbot.

Dr. Ivo Žirović bio je ravnatelj Zavoda od 1894. do 1896., te ponovo od 1901. do 1919. godine. Njega se s punom pravom naziva utemeljiteljem hrvatske psihijatrije. Rođen je 1855. u Križancu (Hrvatsko Zagorje). Medicinske studije završio je u Grazu. Prije imenovanja ravnateljem Zavoda u Stenjevcu, proveo je stanovito vrijeme u štajerskoj duševnoj bolnici Feldhof pohađajući istovremeno predavanje iz psihijatrije na sveučilištu u Grazu. Zbog odlučnih intervencija kod zemaljske vlade da se stanje u „Vrapču“ popravi, a ne nailazeći na razumijevanje, nakon

ono uzeto „arbitrarno“ – radi se o razdoblju od kraja jednog stoljeća do početka tridesetih godina 20. stoljeća – koje se može smatrati, u svakom pogledu, jednim od najplodnijih razdoblja Zavoda (Bolnice „Vrapče“). Na neprirodnost takvog odabira razdoblja u kojemu se promatraju određena zbivanja ukazuje i činjenica da je to vrijeme raspada Austro-Ugarske Monarhije, vrijeme Prvog svjetskog rata i vrijeme Kraljevine SHS, odnosno Jugoslavije, dakle vrijeme niza ne samo različitosti nego i suprotnosti.

Dok o gradnjama i stanju infrastrukture u Zavodu u razdoblju od 1879. do 1900. doznajemo iz opisa inženjera Jurja Augustina iz 1900. godine, dotle nas o ovom razdoblju informiraju zapisi dr. Ive Žirovčića i dr. Rudolfa Hercega. Iz njih se mogu, koliko-toliko, rekonstruirati zbivanja u Zavodu u prvih trideset godina 20. stoljeća, mada mnogi detalji, jer im se valjda činilo nevažnim zapisati ih, nisu zabilježeni.

Kakav je odnos izgradnji i dogradnji u Zavodu bio u njegovih prvih pedeset godina postojanja i rada vidi se iz podataka da je u tom razdoblju

dvije godine je bio smijenjen s položaja ravnatelja i prijevremeno umirovljen (u 43. godini života!). No nakon četiri godine dr Žirovčić biva reaktiviran te na mjestu ravnatelja ostaje sljedećih 19 godina. Ulaže velike napore da ustanovu stručno uzdigne, a rješava i niz infrastrukturnih problema. Kao stručnjak dr. Žirovčić posebice je bio angažiran na sudskopsihijatrijskim vještačenjima. Brojnim je svojim stručno-znanstvenim radovima postavio temelje hrvatske psihijatrijske terminologije, a razdibu dijagnostičkih kategorija uskladio je s tada aktualnom Kraepelinovom nozološkom sistematikom. Ostavio je dubok trag na liječnike koji su u Bolnicu dolazili nakon njegova umirovljenja. U nekrolugu objavljenom u Liječničkom vjesniku 1940.g., prof.dr. Radoslav Lopašić navodi: „...Uslijed svega toga ogromnog rada u kojem je on pravi pionir, mora da ga smatramo osnivačem hrvatske psihijatrijske nauke i njezinim prvim, vrlo savjesnim, marljivim trudbenikom..... Pred grobom tog velikog svećenika naše psihijatrije, osnivača hrvatske psihijatrije, klanjam se sa najdubljim poštovanjem...“.

Dr. Laza Stanojević obnašao je dužnost ravnatelja Bolnice od 1919. do 1923. godine. Roden je u Somboru 1961., a umro je u Sremskoj Kamenici 1951. godine. U Bolnici je došao iz bečke klinike, gdje je bio asistent čuvenog profesora Wagner-Jauregg. U Bolnici je uveo metodu lumbalne punkcije i usavršio laboratorijske pretrage. Godine 1923. dr. Stanojević odlazi u Beograd gdje osniva neuropsihijatrijsku kliniku i postaje njezin prvi direktor. Na mjestu direktora Klinike ostaje do odlaska u mirovinu 1945. godine.

Dr. Ivan Barbot bio je ravnatelj Bolnice od 1923. do 1930. godine. Roden je 1882. u Krapini, a umro u Podsuštu 1971. godine. Maturirao je u Varždinu, a medicinu je studirao u Grazu. Od 1919. zaposlen je u „Vrapču“. Krajem 1923. godine, nakon što je prethodne dvije godine bio tzv. administrativni ravnatelj ustanove, imenovan je ravnateljem Bolnice. Na tom mjestu ostaje do 1930. kada je premješten u Beograd. Zastupajući konceptiju potrebe aktivnog uključivanja bolesnika u rad, organizira depandanse u Jankomiru i Kalinovici gdje smješta bolesnike koji su se mogli uključiti u poljoprivredne poslove. Na taj je način značajno odteretio pretrpanu Bolnicu, čime su se u njoj poboljšali životni i radni uvjeti. I on, zbog svojih upornih nastojanja gospodarskog probitka bolnice, ima okapanje s tadanjom vlašću. Dekretom Ministarstva za zdravљje 1930. premješten je na mjesto ravnatelja Psihijatrijske bolnice u Beogradu. U dvorcu u Popovači 1934. g. oformio je depandansu te beogradске bolnice. Od 1940. godine, kada se Bolnica u Popovači osamostalila, pa do odlaska u mirovinu 1962. godine, dr. Barbot je njezin ravnatelj. U znak priznanja svom osnivaču bolnica u Popovači od 1974. godine naziva se Neuropsihijatrijska bolnica „Dr. Ivan Barbot“.



Slika 2-12. Snimka Zavoda za umobolne u Stenjevcu iz aviona početkom tridesetih godina 20. stoljeća

broj bolesnika porastao za šest puta, a površina prostorija za njihov smještaj za jedan i pol puta.

Godine 1900. i 1901. radi poboljšanja kanalizacije („odvod nečisti, koja se sakupljala u jednoj mlaki“, bio je veliki problem u Zavodu!) iskopan je jarak i ugrađena parna sisaljka, a godine 1907. i 1908. „potpuno je dovršena kanalizacija s odvodom fekalija potokom Vrabečak u Savu“. Godine 1902. uvedena je rasvjeta na acetilen, a godine 1913. uvodi se električna rasvjeta. Radionice sa stanovima za obrtnike uređuju se 1902., a sljedeće godine nadograđen je jedan, a pregrađen drugi muški odjel. Godine 1907. sagrađene su dvije vile (jugoistočni kut kruga Bolnice) sa stanovima za kućnog liječnika i upravitelja. U razdoblju do početka Prvoga svjetskog rata, za vrijeme kojeg je u Zavodu vladala oskudica i bijeda, djelomično je dozidana zgrada za radionice, u dva odjela uvedena je topla voda, uređena je pronača rublja te nabavljeni dva parna kotla za kuhinju.

Nakon rata prva investicija zabilježena je tek 1922. godine – nadograđen je paviljon za „muške nemirne bolesnike“. Na zemljištu u Jankomiru (68 jutara!) koje je Zavodu dodijeljeno 1922. godine, sagrađene su kasnije barake te je formirana „radnička kolonija“.

GRADNJE, DOGRADNJE I ADAPTACIJE OD 1930. DO 1945. GODINE⁵

Čini se da je razdoblje tridesetih godina 20. stoljeća bilo jedno od najplodnijih razdoblja u povijesti Psihijatrijske bolnice „Vrapče“. Dolaskom dr. Rudolfa Hercega na njezino čelo (1930.), Bolnica počinje svoju preobrazbu na svim planovima. Po svojim stručnim stremljenjima Bolnica se stavlja uz bok najrazvijenijim bolnicama u Europi. Istodobno, a da bi se zahtjevni stručni program mogao realizirati, Bolnica je gotovo u potpunosti reorganizirana (ne samo nominalno – „Zavod za umobolne“ postaje „Bolnica za duševne bolesti Stenjevec“, nego i sadržajno) i renovirana. Već 1930. godine, novcem dobivenim od prodaje ekonomije u Kalinovici, adaptirane su dvije velike mansarde i nadograđene tri spavaonice na ženskom odjelu. U istom tempu s adaptacijama i dogradnjama nastavlja se 1931. (utrošeno 2,5 milijuna dinara!) i 1932. godine kada se u „Jankomiru“ gradi novi paviljon, a u krugu Bolnice dvije barake, ceste, parkovi, staklenik i rasadnici te, pred glavnom zgradom, vodoskok (fontana).

Godine 1932./33. sagrađen je na brijegu „novi paviljon“, odnosno „somatika“ (današnja „šestica“). U to vrijeme sagrađena je i nova ambulanta, ljekarna, histološki laboratorij s muzejom i fotografski atelje; preuređene su kuhinja, klaonica i mesnica, a uređeno je skladište i autoradionica. Uređen je novi vodovod i kupaonice na odjelima.

Velika dvorana na II. katu glavne zgrade adaptirana je u stanove činovnika, a u prizemlju iste zgrade, desno od ulaza, „adaptirana je nova dvorana za predavanja, priredbe i kinopredstave“. Nabavljen je nova mo-

⁵ Ravnateljem bolnice od 1930. do 1940. bio je **dr. Rudolf Herceg**. Rođen je 1877. u Petrinji. Medicinu je završio u Grazu. U „Vrapču“ je radio od 1904. do 1905., te ponovno od 1910. do 1916., da bi 1930. s položajem primarnog liječnika bio imenovan ravnateljem, koju će dužnost obnašati do 1940. godine. Kao Žirovčićev učenik dr. Herceg je marljivim i upornim radom oživotorio gotovo sve neostvarene naume svoga učitelja. Bolnica pod njegovim vodstvom sredinom tridesetih godina postiže rang najnaprednijih tаданијих europskih duševnih bolnica. Ustanova je u cijelosti renovirana, uredene su stručna i bolesnička knjižnica, otvorena bolničarska škola. Uvedeno je liječenje inzulinom i kardijsazolom odmah po otkriću tih terapijskih metoda. Liječnici odlaze na usavršavanje u inozemstvo, sudjeluju na inozemnim stručnim skupovima, a radove objavljaju u uglednim časopisima. Godine 1938. odlazi na bolovanje i praktički se do kraja mandata ne vraća posao. Zbog pomanjkanja materijalnih sredstava dolazi do prisilnog otpuštanja bolesnika i smanjenja medicinskog osoblja.



BOLNICA VRAPČE

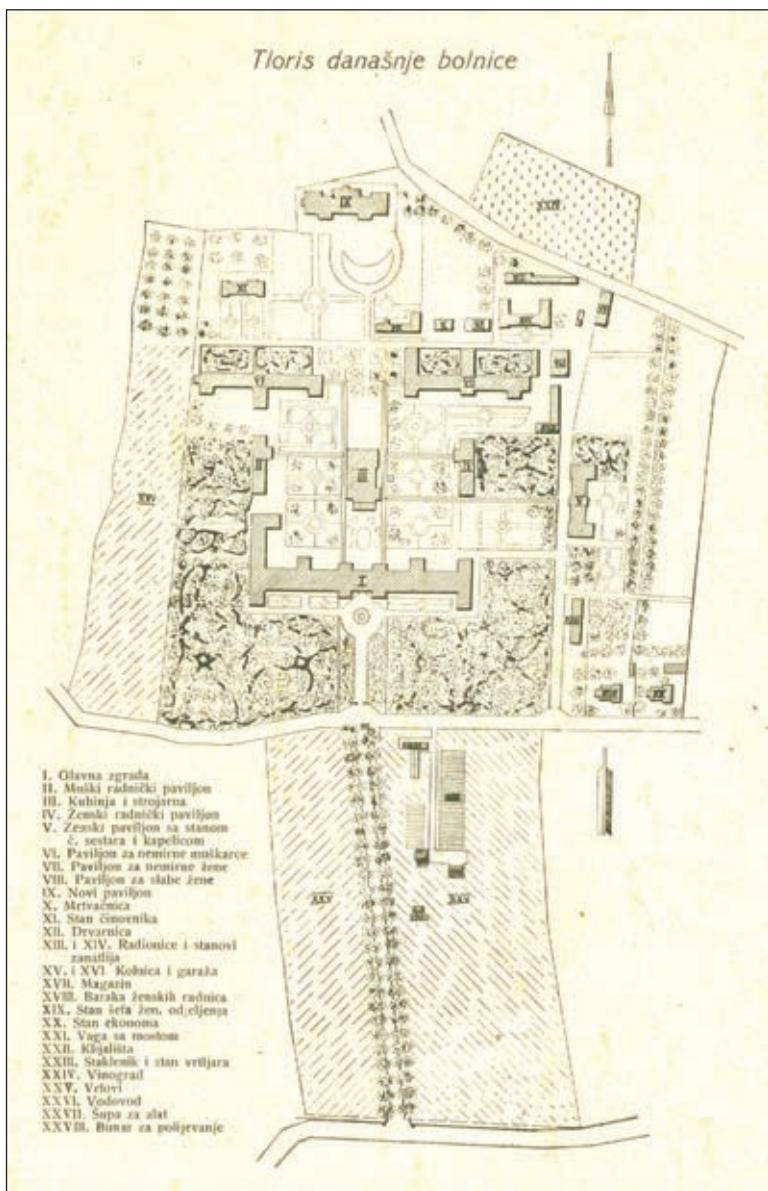
Slika 2-13. Fontana je pred glavnom zgradom sagrađena 1932. godine. 1960., zbog nepoznatih razloga, fontana je srušena, a na njezinu je mjestu napravljen, vrlo brzo zapušten, bazen dubok šezdesetak centimetara.

Slika 2-14.

Zgrada za tjelesno bolesne duševne bolesnike (prvenstveno oboljele od tuberkuloze) sagrađena je 1932./33. godine, u nekoliko je navrata renovirana i dograđena, a zadnja temeljita dogradnja i rekonstrukcija bila je 1995./96. godine.



Tlocrt današnje bolnice



- I. Glavna zgrada
- II. Muški radnički paviljon
- III. Kuhanja i strojarna
- IV. Ženski radnički paviljon
- V. Ženski paviljon sa stanom
č, sestara i kapelicom
- VI. Paviljon za nemirne muškarce
- VII. Paviljon za nemirne žene
- VIII. Paviljon za slabe žene
- IX. Novi paviljon
- X. Muški radnički paviljon
- XI. Stan cincernitika
- XII. Dryvarница
- XIII. I XIV. Radionice i stanovi
zadnjih
- XV. I XVI. Kolačna i garaža
- XVII. Magazin
- XVIII. Baraka ženskih radnika
- XIX. Stan sestra žen. od odjeljenja
- XX. Stan ekonomu
- XXI. Vaga na mostaru
- XXII. Klokljita
- XXIII. Staklenik i stan vrtljara
- XXIV. Vinograd
- XXV. Vrholi
- XXVI. Vodovod
- XXVII. Spava za slat
- XXVIII. Bumaz za poljevanje

Slika 2-15. Bolnica tridesetih godina 20. stoljeća – tlocrt

derna telefonska centrala s 26 telefonskih aparata. Uređen je „refektorij“ za liječnike i činovnike te stručna knjižnica i knjižnica za bolesnike. (U bolničkim kronikama navodi se da je Bolnica 1930. godina imala „deset paviljona“, a godine 1932. „raspolaze sa 18 zgrada, 32 odjela, 12 profesionalnih radionica i velikim brojem gospodarskih zgrada“). Godine 1934. rade se dogradnje, pregradnje i adaptacije u „Jankomiru“ te se uvodi novih 45 postelja. Iste se godine u depandansi u Velikoj Gorici otvara specijalni odjel za odgoj duševno defektne djece.

Nakon 1936. godine, kada Bolnicu potresa tzv. „Afera Geratović“, Bolnica zapada u financijske poteškoće te njezin razvoj staje. (Od godine 1938. do 1940. mnogi se bolesnici, zbog nedostatka sredstava za njihovo uzdržavanje, prisilno otpuštaju i premještaju u „Popovaču“. Smanjuje se prijam bolesnika, a broj zaposlenika se reducira. Dr. Herceg, razočaran i već bolestan, više je na bolovanju nego u Bolnici, čeka kraj mandata. Početkom 1940. kao v.d. ravnatelja nasljeđuje ga dr. Stanislav Župić).

U prvoj polovici četrdesetih godina Bolnica ponovo prolazi kroz sve nedaće rata.

GRADNJE, DOGRADNJE I ADAPTACIJE OD DRUGOG SVJETSKOG RATA DO OSAMOSTALJENJA REPUBLIKE HRVATSKE (OD 1945. DO 1991.)⁶

Bolnica je dočekala kraj Drugoga svjetskog rata ne samo vrlo zapuštena, opustošena i opljačkana, nego i s tri, u bombardiranju 14. ožujka 1945.

⁶ Ravnatelji u razdoblju od rata do osamostaljenja Hrvatske značajni za razne izgradnje, dogradnje i adaptacije bili su dr. Dezider Julius, dr. Josip Glaser, dr. Vlado Rogina i dr. Ante Sila.

Dr. Dezider Julius bio je ravnatelj Bolnice od 1946. do 1953. godine. Rođen je u Pančevu 1895., a tragično je umro u prosincu 1953. godine u Zagrebu. Medicinu je studirao u Budimpešti, Beču i Pragu, psihijatriju specijalizirao u Beču i Košicama. Prije premješta u „Vrapče“ više je godina rukovodio Bolnicom za duševne bolesti u Kovinu. Od kolovoza 1946. do prosinca 1953. ravnatelj je Bolnice „Vrapče“. Godine 1943. odlazi u partizane. Nakon rata kraće vrijeme rukovodi šibenskim Psihijatrijskim odjelom, potom prelazi na zagrebačko „Rebro“, a u kolovozu 1946. preuzima vođenje Bolnice „Vrapče“. Prvo kao docent, a zatim profesor u jednom je mandatu prodekan Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Istočje se smjelim referatima u psihijatriji, zalaže se i za, tada od vlasti proskribirane, psihoterapijske metode psihanalitičkog usmjerenja.

godine, srušena paviljona (jedan muški odjel, jedno krilo odjela za „mirne muške“ bolesnike bili su potpuno srušeni, a odjel za „nemirne muške“ bolesnike djelomično srušen).

Iako je vladala velika nestošica, ipak se odmah, 1946. godine, priступilo intenzivnoj obnovi Bolnice. Prvo su obnovljene muška i ženske radionice (šivaonica, tkaonica i predionica), zatim se proširuje mrtvačnica i histopatološki laboratorij.

Godine 1948. dovršen je „novi medicinski trakt“ (zgrada koja povezuje istočno krilo glavne zgrade i kasniju „jedanaesticu“ – EEG laboratorij i centar za poremećaje spavanja) u kojem se namjeravalo smjestiti

Godine 1953., samu godinu dana nakon što je uveden u upotrebu, osobno iz Švicarske donosi uzorke prvog antipsihotika – Largactila i počinje ga primjenjivati u Vrapcu. Pod njegovim rukovodstvom Bolnica značajno napreduje. Međutim, u naponu je snage pao kao žrtva političkih smicalica - život okončava suicom 24. prosinca 1953. godine.

Dr. Josip Glaser bio je ravnatelj od 1954. do 1964. Rođen je 1897. u Petrinji. Medicinu je studirao u Zagrebu i Beču. U „Vrapcu“ se zapošljava 1926. godine. Od 1929. do 1931. je na cirijskoj psihijatrijskoj klinici kod prof. Eugena Bleuler-a gdje stječe zaista prvaklusnu psihijatrijsku izobrazbu. Kasnije radi kao šef neuropsihijatrije u Šibeniku, a od 1939. do izbora za ravnatelja Bolnice „Vrapče“, dr. Glaser je radio na neuropsihijatrijskom odjelu Bolnice „Sestara milosrdnica“ u Zagrebu. Bio je izvanredan poznavatelj klasične psihijatrije i opće psihopatologije iz koje oblasti je napisao i vrlo čitani udžbenik. Osobito se zanimal za forenzičku psihijatriju. Objavio je brojne radove između kojih su dva koje Jaspers citira u svojoj glasovitoj „Općoj psihopatologiji“. Sa svojim suradnicima dr. Glaser će Bolnici organizirati studij iz forenzičke psihijatrije za pravnike, formirati prvi forenzičkopsihijatrijski i psihogerijatrijski odjel te odjel za terapiju radom i rekreacijom. Godine 1961. otvara EEG laboratorij. Moglo bi se reći da je dr. Glaser, uz dr. Zvonimira Sušića i svog naslijednika na ravnateljskom položaju dr. Vladu Roginu, u dugo povijesti Bolnice bio njezinim, u teorijskom pogledu, najpotkovnjnjim psihijatrom.

Dr. Vlado Rogina bio je ravnatelj od 1965. do 1975. godine. Rođen je u Zagrebu 1924. godine. Medicinski fakultet i specijalizaciju iz neuropsihijatrije završio je u Zagrebu. U razdoblju od 1960. do 1961. usavršavao se na Psihijatrijskom institutu u Londonu. Ravnateljem Bolnice „Vrapče“ dr. Vlado Rogina imenovan je 3. siječnja 1965., a ustanovom rukovodio do 1975. godine. U Bolnici „Vrapče“ posebice je unaprijedio znanstveni rad i razvio vrlo bogatu edukacijsku aktivnost. Nakon početnog interesa za kliničku neurofiziologiju, znanstvena aktivnost dr. Rogine usmjerava se prema sustavnim psihofarmakološkim istraživanjima i psihijatrijskoj epidemiologiji. Prvo kao docent, potom kao profesor djeluje na Medicinskom fakultetu, Fakultetu za defektologiju, na Medufakultetskom studiju za socijalni rad. Unatoč zavidnim stručno-znanstvenim kvalitetama, žive nastavničke djelatnosti i značajnog društvenog angažmana, dr. Rogina, po habitusu osjetljivi intelektualac, teže se snalazio na praktičnim i organizacijskim zadaćama, prerano se razbolio i *de facto* odstupio s ravnateljskog položaja. Nastavio je djelovati u Bolnici kao rukovoditelj novoosnovanog Zavoda za forenzičku i kliničku psihijatriju. Umro je u Zagrebu 1990. godine.

Dr. Ante Sila bio je ravnatelj od 1974. o 1991. godine. Rođen je 1926. u Šibeniku. Medicinski je fakultet, specijalizaciju iz neuropsihijatrije i suspecijalizaciju iz forenzičke psihijatrije završio u Zagrebu. Cijeli radni vijek, od 1956. do 1991., radi u „Vrapcu“. Godine 1972. izabran je za zamjenika ravnatelja, a Bolnicom rukovodi od 1974. do 1991. godine. Od 1978. docent je, a od 1981. izvanredni profesor na Fakultetu za defektologiju u Zagrebu. Od 1985. profesor je Medicinskog fakulteta iz predmeta socijalne i forenzičke psihijatrije. Stručni i znanstveni interes dr. Sile bio je posebice usmjeren prema forenzičkoj psihijatriji i psihijatriji u prometnoj medicini. Poticao je i nastojao unaprijediti stručnu i nastavnu aktivnost, poticao mlade kolege na napredovanje i stjecanje znanstvenih stupnjeva. Društveno vrlo angažiran, dr. Sila bio je saborski zastupnik. Umro je u Zagrebu 1999. godine.



Slika 2-16. U bombardiranju 14. ožujka 1945. srušene su tri bolničke zgrade

neurokirurgiju. Iste godine dovršena je gradnja zgrade u koju je smješten klinički laboratorij, rendgenski kabinet (odmah je i opremljen), ljekarna i knjižnica (zgrada između „novog medicinskog trakta“ i zgrade kuhinje). Te 1948. godine Bolnici je pripojen i Sanatorij u Podsusedu.

Godine 1949. nadograđuje se i sanira u ratu srušeni muški paviljon („**petica**“) u koji se smještaju „nemirni“ pacijenti. Iste godine u krugu Bolnice, istočno od „nemoćnice“ (kasnije „**četvorke**“, danas zgrade Zavoda za dijagnostiku i intenzivno liječenje) i zapadno od kasnije „**devetke**“ (danas „forenzike“), na mjestu sadašnjeg parkirališta pored sportskih terena montiraju se dvije barake („**četrnaestica**“ – XIV za 75 bolesnika i „**sedamnaestica**“ - XVII za 75 bolesnica).

Sredinom pedesetih godina artikulirana je ideja o izgradnji „odjela za promatranje sudskih bolesnika“, a ta ideja je realizirana izgradnjom (ka-



Slika 2-17. „Novi medicinski trakt“ sagrađen je 1948. Predviđalo se u njemu otvoriti „neurokiruršku operacijsku dvoranu“. Srećom, operacijska dvorana nikada nije završena te tako u „Vrapču“ nikada nije učinjena nijedna lobotomija.

sniye nazvane) „**devetke**“ na mjestu nekadašnjeg lijevog dvorišnog krila glavne zgrade sagradene 1881., a srušene u bombardiranju 1945. – zgrada je završena 1957. godine

Godine 1959. adaptira se zgrada odjela VIII („**osmica**“) u kojoj se formira gerontopsihijatrijski odjel (danas psihogerijatrija). Godine 1962. Bolnica se priključuje na gradsku vodovodnu mrežu, uređuju se ceste u krugu Bolnice, a adaptira se i zgrada „sanatorija“ u Podsusedu. Dvije godine kasnije dovršeni su radovi na izgradnji rekreacijskih površina i sportskih terena.

Godine 1964. započinje izgradnja, a 1967. završava se i predaje u rad kotlovnica na mazut (mreža još nije kompletno završena). Godine



Slika 2-18. Zgrada „devetke“ završena je 1957., a sagrađena je mjestu zgrade srušene u ratu

1965. projektira se zgrada poliklinike – gradnja je planirana ispred kruga Bolnice, pored Vrapčanske aleje, na južnoj strani Bolničke ceste, gdje je danas dječje igralište. Godine 1966. adaptira se i rekonstruira zgrada „**četvorke**“ (nekadašnje „nemoćnice“, danas Zavoda za dijagnostiku i intenzivno liječenje) – rekonstrukcija je završena 1968. – u kojoj je smješten ženski prijamni odjel te zgrada „**petice**“ (danas Zavod za liječenje i rehabilitaciju) – muški odjel; proširuje se telefonska centrala. Godine 1968. rade se pripreme za adaptaciju i „**osmice**“ („gerontopsihijatrije“), a nabavljenja je baraka (prije toga korištена za smještaj stradalih u poplavi 1963.!) koja je montirana pored „**somatike**“ (kasnije i danas „**šestice**“). Ta baraka (kao jedina baraka) pod nazivom „**trojka**“ i danas je na istom mjestu, a u njoj su smještene bolesnice kojima je potrebno dulje liječenje. Sljedeće, 1969. godine, adaptirani su odjeli Ia (prizemlje zapadnog



Slika 2-19. Tkalačka radionica još je uvijek u funkciji

krila glavne zgrade) i Vb za smještaj sudskih bolesnika, a godinu kasnije i zgrada u Podsusedu.

Godine 1971. izvode se radovi na rekonstrukciji praonice rublja te širenju toplinske mreže, a tri godine kasnije adaptirana je zubna ambulanta. Godine 1978. napuštaju se drvene barake (uskoro srušene), a saniraju se dotrajale instalacije u više bolničkih zgrada. S istim radovima nastavlja se i sljedeće, 1979. godine u kojoj je proslavljena 100. obljetnica Bolnice.

Godine 1984. kompletno je rekonstruirana i adaptirana zgrada medicinskog trakta s moderno opremljenim kliničkim laboratorijem. Tako su poboljšani uvjeti rada u kliničkom laboratoriju, rendgenskom kabinetu, dijelu službe za EEG i kliničku psihofiziologiju, zubnoj ambulanti, ljekarni, knjižnicu i Centru za forenzičku psihijatriju. Otvoren je i obnovljen bolnički muzej. Tijekom 1985. započeta je, a 1986. završena

rekonstrukcija gerontopsihijatrijskog odjela („osmice“). Godine 1987. završena je, godinu dana ranije započeta, rekonstrukcija Službe za liječenje i rehabilitaciju - muška (zapadno krilo glavne zgrade). Sljedeće godine uređena su sportska igrališta i njihov okoliš te prostori Centra za radnu terapiju i odjela X (drvena baraka u obliku slova „L“ u kojoj se nalazi tkalačka radionica, krojačnica i prodavaonica proizvoda radne terapije – „desetka“).

Godine 1988. i 1989. adaptirana je Služba za liječenje i rehabilitaciju – ženska (istočno krilo glavne zgrade). Iste, 1989., obnovljene su i adaptirane mrtvačnica i prosektura, a 1990. učinjeni su manji zahvati (adaptacije i maljanje) na zgradama odjela IV, V, VII, IX i XI i upravnoj zgradi („četvorka“, „petica“, „sedmica“, „devetka“, „jedanaestica“ i „glavna zgrada“).

GRADNJE, DOGRADNJE, ADAPTACIJE U SAMOSTALNOJ I NEOVISNOJ REPUBLICI HRVATSKOJ (OD 1991. DO 2014.)⁷

Bolnica je u slobodnoj i samostalnoj hrvatskoj državi, nakon niza ulaganja kojima se, s obzirom na teška ratna i poratna vremena, nisu nadali ni najveći optimisti, a koja su rezultirala izgradnjama, rekonstrukcijama i dogradnjama te adaptacijama niza objekata te uređenjem, dotad, ipak, zapuštenog kruga Bolnice, može se slobodno reći promjenila svoj izgled (i imidž).

⁷ Ravnatelji Bolnice u periodu od 1991. do danas su dr. Bartul Matijaca i dr. Vlado Jukić.
Dr. Bartul Matijaca bio je ravnatelj od 1991. do 1994. godine. Roden je 1937. u Sušaku. Maturirao je u Splitu, medicinske studije i specijalizaciju iz neuropsihijatrije završio je u Zagrebu. U Bolnici „Vrapče“ radi od 1965. do umirovljenja 2002. Specijalistički ispit položio je 1968., a 1980. stekao zvanje primarijusa. Od 1977. rukovodi ženskim odjelom za produženo liječenje, što radi i nakon isteka ravnateljskog mandata. Stručni interes usmjeren mu je na problematiku kroniceta u psihijatriji te, posebice, na kompleksan međuodnos psihijatrije i društva. Ravnatelj je Bolnici od ožujka 1991. do srpnja 1994. godine. Unatoč teškim ratnim vremenima pod njegovim rukovodstvom Bolnica uredno funkcioniра. Organizira Službu za urgencnu psihijatriju. U studenom 1993. jednom segmentu ustanove priznat je status klinike Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Odlukom Predsjednika Republike u svibnju 1998. odlikovan je Spomenicom domovinske zahvalnosti. Objavio je niz stručno-znanstvenih radova i eseja te tri knjige kratkih priča i pjesama.

Dr. Vlado Jukić ravnatelj je Bolnice od 15. srpnja 1994. godine. Sada je u šestom mandatu.



Slika 2-20. „Somatika“, odnosno „šestica“ dograđena je i adaptirana 1995./96.

Već u godini proglašenja neovisnosti (1991.) izrađena je projektna dokumentacija za novu kotlovnici i novi sustav grijanja. Iste godine započeta je adaptacija prizemlja „**jedanaestice**“ u koje, po završetku radova, u lipnju 1992. useljava oformljeni odjel urgentne psihijatrije. Godine 1992. učinjena je i sanacija krovišta zapadnog krila glavne zgrade. Iste godine bio je nakon natječaja izabran izvođač izgradnje kotlovnice, no, zbog ratnih neprilika (zabrana investiranja u zdravstvu!), nije se moglo pristupiti realizaciji tog projekta. U sklopu poslova održavanja, učinjeni su manji zahvati na više bolničkih objekata. Na istoj razini odvijaju se građevinsko-obrtnički zahvati u Bolnici i tijekom 1993. i 1994.

U drugoj polovici 1994. rade se intenzivne pripreme za početak izgradnje kotlovnice te dogradnje i adaptacije „**šestice**“ (zgrade sagrađene 1933. godine za somatske bolesnike) u kojoj se planira formirati i odjel



Slika 2-21. Kupola glavne zgrade obnovljena je 1997. Krovište istočnog krila obnovljeno je 2002., a zapadnog krila 2007. godine.

za ovisnike o drogama. U travnju 1995. započeta je temeljita rekonstrukcija i dogradnja „šestice“, a u prosincu 1995. započeta je izgradnja nove kotlovnice i novog sustava grijanja u Bolnici (kotlovnica na mazut bit će zamijenjena novom kotlovcicom na plinsko gorivo, a toplovodna mreža zamijenit će parovodnu). Oba objekta završena su i puštena u rad u jesen, odnosno zimu 1996. godine (desetak posto sustava grijanja dovršeno je krajem siječnja 1997.).

Tijekom 1995. izvršeno je u Bolnici niz, naizgled manjih zahvata, no koji su svi skupa, u konačnici, predstavljali jedan „veliki“ zahvat. Posebno je to postalo vidljivo u krugu Bolnice gdje je asfaltiran dio kolnika, uređena ograda koja dijeli krug Bolnice od Bolničke ceste (na mnogo mesta potrgana žičana ograda zamijenjena je novom bravarski izrađenomogra-



Slika 2-22. Dogradnja, rekonstrukcija i adaptacija „četvorke“ učinjena je 2002./2003.

dom postavljenom na šezdesetak centimetara visoki betonski zid) i saniran dio površina bolničkog parka... Uz niz zahvata na bolničkim odjelima (nešto veći bio je onaj u prizemlju „petice“, na tadašnjoj forenzici), uređena je i soba za sastanke (prvi sastanak koji je u njoj održan bila je sjednica Upravnog vijeća Bolnice, i to na Dan bolnice, 15. studenog 1995.) „u upravi“, na I. katu glavne zgrade.

Godinu 1996. na planu investicija obilježila je nabava nove, digitalne, telefonske centrale, adaptacija male zgrade iza „petice“ (u koju su smješteni „slobodni“ forenzički pacijenti – ta je prizemnica tada dobila naziv „hotel“), izrada idejnih projekata dogradnji, rekonstrukcija i adaptacija zgrada tadašnjih odjela za kronične, dugotrajno ležeće bolesnike – zgrada „četvorke“ (sagrađena 1895. kao jednokatna „nemoćnica“; 1953. dograđen drugi kat) i „petice“ (zgrada sagrađena 1879. kao paviljon za „silovite



Slika 2-23. Kameni portal i građa od kovanog željeza obnovljeni su 2004.

i bjesneće muškarce“, dograđivana 1893. i 1922., a dijelom srušena u bombardiranju 1945. te sanirana 1949.).

Tijekom ljeta 1997. godine uređeno je oko 1,5 hektara travnjaka u prije zauštenom istočnom dijelu kruga Bolnice, a tijekom 1998. izvršena je **sanacija kupole središnjega dijela glavne zgrade** (zamijenjena trula građa, kupola prekrivena bakrenim limom) i sanacija, odnosno izgradnja (oko 70%) kanalizacijske mreže. Sačinjen je i projekt rekonstrukcije fontane (sagrađene 1932., a srušene početkom šezdesetih godina prošloga stoljeća).

Godina 1999. bila je „**godina izrade projektne dokumentacije**“: izrađen je projekt sanacije fasade glavne zgrade, projekt parkirališta, projekti sanacije podruma „jedanaestice“ i dijelova podruma glavne zgrade, a nakon izrade projekata dogradnje, rekonstrukcije i adaptacije „četvorke“ i projekta samostojeće kapelice, zatražene su građevinske dozvole.

Godine 2000. uveden je plin i centralno grijanje u „**Podsusedu**“, a na bolničkim odjelima učinjeno je niz manjih građevinskih zahvata. Kasni-



Slika 2-24. Fasada glavne zgrade prije sanacije 2002.

je, 2005., zamijenjeno je krov
šte i obnovljena je fasada te uređen okoliš
(videonadzor i alarmni uređaji instalirani 2009.) čime je i „**Podsused**“ u
potpunosti renoviran.

Tijekom 2001. učinjena je sanacija spremišta mazuta te demontaža stare kotlovnice (ostali su samo vanjski zidovi!). Klimatiziran je dio (upravni) glavne zgrade te nekoliko bolesničkih soba (psihogerijatrija, alkoholizam). Počima se s realizacijom dviju velikih investicija – **sanacije fasade glavne zgrade** (radovi počeli u prosincu 2001., a fasada završena 2002.) i **dogradnje i rekonstrukcije „četvorke“** (2001. nakon javnog natječaja izabran izvođač, u svibnju 2002. započeli su radovi, a zgrada je završena u jesen 2003.).

Godine 2002. saniran je - zamjena trule građe, postavljanje novog biber-crijepa – **krov istočnog krila glavne zgrade** (zbog više od 60 %



Slika 2-25. Zgrada Centra za radno-okupacionu terapiju i rehabilitaciju adaptirana je i uređena 2007./2008.

oštećenog crijepa godine 2007. ponovo je saniran **krov zapadnog krila glavne zgrade!**.

Sljedeće, 2003. godine, učinjeni su **grubi građevinski radovi na kapelici, sanirana fasada zgrade Zavoda za psihofiziologiju i dijagnostičkog trakta, izgrađeno je parkiralište pored glavne porte, sanirana je hidrantska mreža u krugu Bolnice...**

Posebno je važno zabilježiti da je 2002. nakon javnog natječaja odbarano idejno rješenje za izgradnju **Centra za forenzičku psihijatriju**, a glavni i izvedbeni projekt tog Centra završen je 2003. godine⁸ kada je i zatražena građevinska dozvola. Tijekom 2005. i 2006., kao preduvjet za

⁸ Projektanti Dražen Juračić i Gordana Žaja

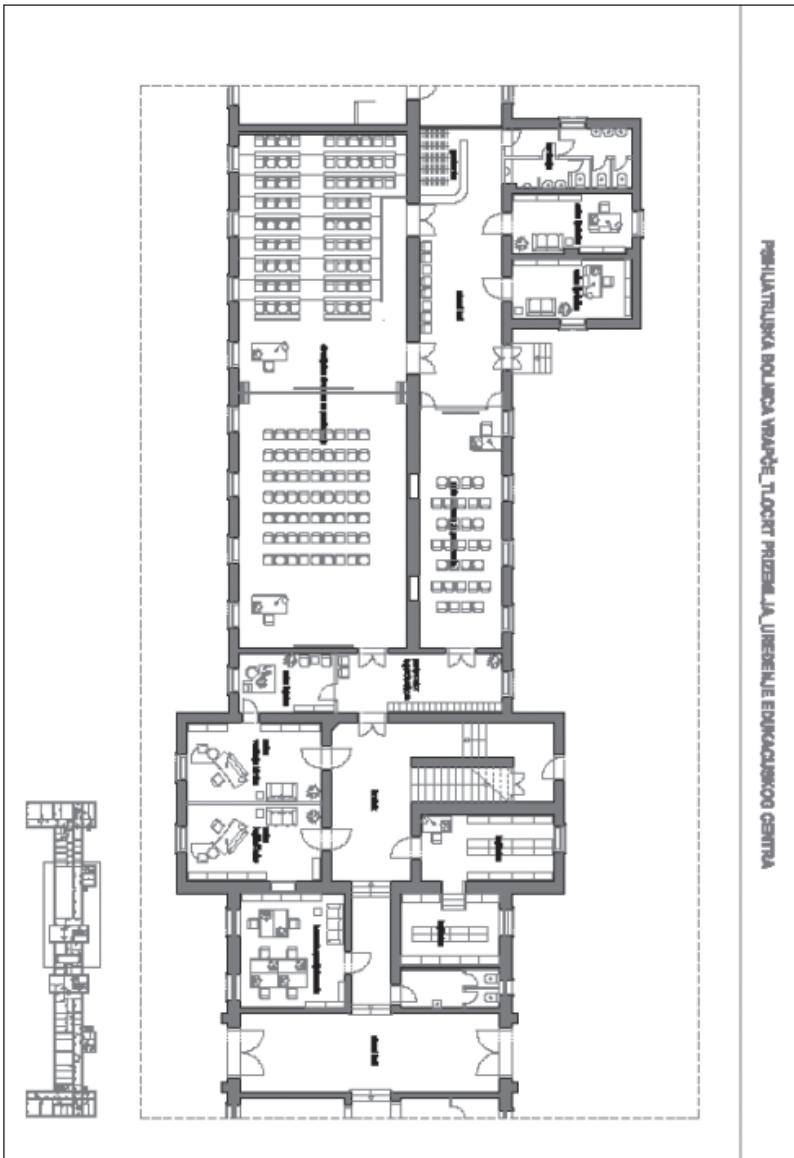


Slika 2-26. Adaptirana je i uređena bolnička kuhinja, otvorena je 15. studenog (Dan Bolnice) 2011.

dobivanje građevinske dozvole za „forenziku“, **magistralni vodovod** koji prolazi zapadnim dijelom kruga Bolnice izmješten je dvadesetak metara zapadno (građevinska dozvola izdana je tek nakon uplate prve rate komunalne naknade u travnju 2008.). Godine 2004. **obnovljen je kameni portal i vrata od kovanog željeza** koji su na neki način zaštitni znak Bolnice.

Godine 2004. raspisan je natječaj, a 2005. završena projektna dokumentacija i dobivena građevinska dozvola za **rekonstrukciju i dogradnju „petice“**. Građevinski radovi počeli su 2006., a završeni sljedeće godine kada je, 15. studenog 2007., zgrada, u koju je smješten Zavod za liječenje i rehabilitaciju, svečano otvorena. Iste, 2004. nastavljeni su radovi na rekonstrukciji i adaptaciji zgrade stare kotlovnice, a kompletna zgrada završena je 2005. godina kada je u nju preseljena arhivska građa Bolnice (povodom Dana bolnice 15. studenog 2005. u novouređenoj **zgradi arhiva** priređena je izložba knjiga, dokumenata i fotografija iz života Bol-

PSIHIJATRIJSKA BOLNICA VRAPČE „TLOCRT PROIZVODA“: UJBROJENJE EDUKACIJSKOG CENTRA



Slika 2-27. Tlocrt Edukacijskog centra Klinike za psihijatriju Vrapče. Centar je otvoren 15. studenog 2009. godine povodom 130. obljetnice Bolnice.

nice). Iste godine **sanirani su i ravni krovovi zgrade u kojoj se nalazi EEG laboratorij i Centar za poremećaje spavanja i zgrade kliničkog laboratorija i drugih službi**.

Zgrada „**jedanaestice**“ (dvokatnice koja stoji sjever-jug u središtu kruška Bolnice i koja je preko zgrade Odjela za psihofiziologiju povezana s istočnim krilom glavne zgrade) u potpunosti je rekonstruirana i adaptirana u razdoblju od 2003. do 2009. (stolarija sanirana 2003. i 2004., krovni štak zamijenjeno 2005., nove sanitарне prostorije uređene su 2006., fasada izrađena 2007., godine 2008. i 2009. uređeni su prostori u podrumu i potkrovju zgrade, a kompletna zgrada klimatizirana je 2008.!), a zgrada „**devetke**“ (zgrada na mjestu nekadašnjeg lijevog dvorišnog krila glavne zgrade sagradjene 1881., a srušene u bombardiranju 1945., - izgradnja sadašnje „devetke“ završena 1957. godine kao zgrada „odjela za promatranje sudskih bolesnika“) u potpunosti je **obnovljena u razdoblju od 2004. do 2008.** (u te prve dvije godine obnovljena je fasada i stolarija, sljedeće dvije godine radi se na uređenju podrumskih prostora te prizemlja i kata, a 2008. zamijenjene su instalacije sustava grijanja).

U razdoblju od 2007. do 2009., po načelu „malo po malo“, na mjestu srušene košaračke radionice, izgrađena je **galerija** s deponijem u podrumu, za izložbe radova bolničkih pacijenata.

Godine 2008. po istom načelu dovršena je adaptacija interijera **Centra za radno-okupacijsku terapiju i rehabilitaciju** čime je, nakon prije promijenjenog krovista i sanirane fasade (ali i uređenog prizemlja u kome je skladište živežnih namirnica) i ta zgrada u potpunosti renovirana. Tijekom 2008. i 2009. u potpunosti je **obnovljena fasada na zgradu kuhinje i medicinske škole** (fasada istočne strane obnovljena je prije nekoliko godina).

U razdoblju od 2007. do 2009. bolnička kapelica je nizom zahvata – krovni štak, bravarija, fasada, interijeri, okoliš – dovedena u funkcionalno stanje te je od 18. lipnja 2009. u funkciji.

Godine 2009. završeno je uređenje **potkrovlja u „jedanaestici“**, izgradnja i uređenje **galerije** - Galerija „Slava Raškaj“ (na mjestu bivše košaračke radionice), završeno je uređenje bivše strojarske radionice („**fit-**



Slika 2-28. Zgrada Galerije „Slava Raškaj“

ness-centra“) i adaptacija velike bolničke dvorane i svih prostora oko nje u „centar za edukaciju“. Ova četiri objekta otvorena su 15. studenog 2009. prilikom proslave 130. obljetnice Bolnice. U razdoblju od 2009. do 2011. godine adaptirana je i uređena **bolnička kuhinja** – otvorena je 15. studenog 2011. (povodom Dana Bolnice).

Tijekom 2011. uređen je i adaptiran i prostor bivše stručne knjižnice (koja je preseljena u prostore Edukacijskog centra) u kome je otvorena Spomen-biblioteka. Uz vanjske izvođače, značajan doprinos uređenju ovog prostora dali su zaposlenici bolničke tehničke službe.

Godine 2012. srušeno je pet dotrajalih baraka koje su nekada služile kao skladišta ili radionice radne terapije (npr. radionica za izradu popluna), a koje su zbog svoje dotrajalosti bile izvan funkcije.

Krajem 2013. i početkom 2014. ugrađeno je novo dizalo u „jedanaestici“ (zgrada sadašnjeg Zavoda za integralnu psihijatriju II). Tim zahvatom dizalo je dovedeno do potkovlja zgrade tako da su prostori

potkrovla uređeni 2009. sada dostupniji. Također, adaptiran je podrum ispod centralne kuhinje u koji je, iz prizemlja zgrade **Centra za radno-okupacijsku terapiju i rehabilitaciju**, preseljeno skladište živežnih namirnica. Ugrađeno je i dizalo koje vodi od prizemlja kuhinje do skladišta živežnih namirnica u podrumu.

Godine 2014. sanirano je i adaptirano prizemlje zgrade Centra za radno-okupacijsku terapiju. U taj prostor smješten je Muzej Bolnice (otvoren 14. studenoga 2014.) čime je ta zgrada postala zgrada Centra za radno-okupacijsku terapiju i rehabilitaciju i zgrada Muzeja.

U 2014. završena je druga faza (oko 800 metara) kanalizacijske mreže. Isto tako završena je ograda oko sportskih terena (na zapadnom dijelu kruga Bolnice) koji su već prije izgrađeni. Ta je ograda posebno značajna i zato što će od sada, bez veće opasnosti od eventualnog bijega, na te terene moći izaći prisilno hospitalizirani bolesnici koji će tako sigurno, sudjelujući u sportsko-rekreacijskim aktivnostima, biti na svježem zraku.

U razdoblju od 2000. do 2014. godine učinjeno je niz raznih drugih, naoko malih zahvata na raznim objektima Bolnice čije bi detaljnije opisivanje opteretilo ovaj tekst. Ovdje treba samo istaknuti da su svi ti građevinsko-obrtnički zahvati, a u pravilu ih je izvela bolnička tehnička služba (*u podrumskim prostorima ispod istočnog i zapadnog krila glavne zgrade uređena skladišta - garderoba odjela I i garderoba odjela XI; potpuno uređen sanitarni čvor u upravnom dijelu glavne zgrade, a dijelom u njezinom istočnom i zapadnom krilu te u Centru za radnu terapiju i rehabilitaciju, odjel Vf; skladište tehničkog materijala, odjel III, vanjski zahodi, odjel XI i odjel VIII; potpuna sanacija stolarije na glavnoj zgradi, „jedanaestici“, „devetki“, praonici rublja, Centru za resocijalizaciju, centralnoj kuhinji, a djelomična na drugim zgradama; sanirana fasada i krovište te interijer tehničkog skladišta, a u potpunosti rekonstruiran otvoreni dio tog skladišta; sanirana fasada i promijenjen krov na barakama „desetke“ i „trojke“ te tehničke službe – također su uređeni interijeri tih odjela; postavljeni podovi od linoleuma na više odjela; izmijenjen ili ugrađen parket u mnogim sobama; nekoliko stotina metara bolničkih staza obloženo je betonskim mozaikom; postavljene granitne ploče ispred ulaza u glavnu zgradu; uređen prostor za „kantinu“*

pored skladišta živežnih namirnica, fitness-centar, centralna kuhinja, garaža, tehnički servis, odjel Vb, edukacijski centar, reciklažno dvorište; montirane rampe za automobile na ulazima u Bolnicu; djelomično klimatiziran: psihogerijatrija, urgrentna psihijatrija, psihofiziologija, alkoholizam, uprava, centralna kuhinja, a klima-uredaji ugrađeni sporadično u drugim zgradama; asfaltirane ceste u krugu Bolnice; uređeno dodatnih šezdesetak parkirališnih mjesta; postavljena javna rasvjeta u krugu Bolnice; učinjena sanacija vlage u gotovo svim bolničkim objektima; u sklopu informatizacije razvedena mreža po svim bolničkim zgradama i u krugu Bolnice; obavljen rušenje nekoliko objekata koji su ne samo pružali ružnu sliku, nego su predstavljali i opasnost za osobe; zamjena dotrajalih i ugradnja novih klupa u parku Bolnice; rezidba suhih stabala i sadnja novih sadnica te uređenje parka – bolničkog kruga; uređenje sportskih terena, postavljanje vanjskih stolova za stolni tenis, uređena terasa sa šahovskim poljem; sanacija rubnjaka i asfaltiranje, redovito ličenje svih prostora, izrada namještaja) promijenili atmosferu u Bolnici i Bolnicu učinili prihvatljivim mjestom za liječenje duševnih bolesnika. Tome je svakako pridonijela i nabavka niza medicinskih uredaja i drugih pomagala nužnih za funkcioniranje Bolnice.

Treba napomenuti da je u razdoblju od završetka rata do kraja 2014. Bolnica uspjela u funkciju staviti dodatnih 2.300 metara kvadratnih (*uređenje skladišta i garderoba u podrumskim prostorima glavne zgrade – oko 300 m², dnevna bolnica i garderoba u potkroviju glavne zgrade – oko 100 m², garderoba i skladište u podrumu „jedanaestice“ – oko 100 m², dnevna bolnica u potkroviju „jedanaestice“ – oko 300 m², radni prostori u potkroviju „petice“ – oko 450 m², podrum i potkrovje „četvorke“ – prostor za radiološku službu i dnevna bolnica i apartmani – oko 600 m², radni prostori u podrumu „devetke“ – oko 150 m², skladište u podrumu kuhinje – oko 150 m², dvorana za tjelovježbu i kafić u prostorima starih strojarnica – oko 150 m²*).

Izgradnja i dogradnja pojedinih bolničkih zgrada

Zbog mnoštva podataka iz pojedinog razdoblja, čitatelju povijesti Bolnice „Vrapče“, koja je pisana kronološki, vrlo je teško istodobno pratiti kronologiju različitih zbivanja; npr. porast broja bolesnika, promjenu strukture zaposlenika i izgradnju infrastrukture. Zbog toga smo se u ovom prikazu povijesti „Vrapče“, pa onda i povijesti izgradnji, dogradnji i adaptacija (pa i rušenja) pojedinih infrastrukturnih objekata odlučili za metodu praćenja pojedinog objekta od njegove izgradnje do danas. Dakle, nakon sumarnog prikaza izgradnji u Bolnici po određenim vremenskim razdobljima, sada slijedi prikaz izgradnji, dogradnji, rekonstrukcija i adaptacija svih zgrada i ostalih objekata Bolnice. Neki se podatci ponavljaju, ali to pridonosi preglednosti i boljem uvidu u izneseno gradivo.

No, ovdje je važno dodati da na osnovi raspoloživih podataka nije moguće objasniti kako su pojedine bolničke zgrade dobile brojčane nazive koje danas nose. Na osnovi onoga s čim raspolaćemo, nijedan od tih naziva nije slučajan i on je najčešće rezultat dvostrukog procesa. Čini se da su pojedine zgrade nakon izgradnje bile označene i brojevima. No, u tim su zgradama formirani bolnički odjeli, kojih je bilo više nego zgrada, a koji su opet označavani, uz naziv kojima su se obilježavale značajke pacijenata koji se tamo liječe, i brojevima. S vremenom su samostojeće zgrade počele biti prepoznavane i pamćene po broju odjela koji se u njoj nalazi te bi zadržavale ime po broju makar bi odjel koji je nosio to ime u međuvremenu nestao ili odselio u neku drugu zgradu. No, događalo se da su i pojedini odjeli bili toliko „dominantni“ pa su svoje brojčano ime nosili sa sobom i tako novoj zgradi donosili ime broja prijašnjeg odjela.

S vremenom su se dogodile takve promjene da je u ovom trenutku bolje zadržati sadašnja imena zgrada (brojčana, ako ih imaju), bez obzira na to kakva služba i što se u njima nalazi jer su ona toliko uvriježena da bi inzistiranje na bilo čemu drugom samo zbunjivalo.

No, evo nekoliko primjera. U glavnoj zgradi, koja se oduvijek zvala „glavna zgrada“ (ponekad i „uprava“), od početka su se nalazili bolnički odjeli (u zapadnom krilu muški, I. odjel; u istočnom ženski, II. odjel) koji, uvjetno rečeno, svojom važnošću nikada nisu brojem koji nose zasjenili naziv „glavna zgrada“ (zanimljivo je da je glavna zgrada u katastru do 2009. bila označena kao zgrada broj „34“! – sada se ona u katastru vodi kao zgrada „1“, a ostale bolničke zgrade isto onako kako ih se kolokvijalno naziva – „četvorka“ je zgrada „4“, „petica“ zgrada „5“, „šestica“ zgrada „6“, „osmica“ zgrada „8“, „jedanaestica“ zgrada „11“...). S druge strane, svojedobno je u paviljonu „za silovite muškarce“ formiran odjel pod nazivom „odjel V“ (ili „petica“). Taj je naziv s vremenom prevladao pa se i sada ta zgrada, kao i u vrijeme kada se u njoj nalazio odjel za forenziku, i kada je u njoj Zavod za liječenje i rehabilitaciju, naziva „petica“. Također, „odjel VI“ („šestica“), koji je kao služba za alkoholizam naslijedio u prizemlju „jedanaestice“ prostor i „brojčani naziv“ prije postojećeg odjela preseljenjem u zgradu za somatiku (bolesnike oboljele od tuberkuloze – u prizemlju „sedmica“, na katu „dvanaestica“) donosi i ime „šestica“ te se cijela zgrada počinje zvati, i sada se zove, „šestica“.. „Sedmica“, koja se tada preseljava u prizemlje „jedanaestice“, nosi svoje ime i kada se iz „jedanaestice“ preseljava u paviljon na sjeverozapadnom dijelu kruga bolnice – zgrada koja je prvotno bila stambena, a kasnije je u njoj bio smješten odjel za radnu terapiju i rehabilitaciju – i dalje se naziva „sedmicom“, iako se u njoj „somatika“ više ne nalazi.

GLAVNA ZGRADA

Glavna zgrada Bolnice „Vrapče“, površine 3200 „kvadrata“, sagrađena je 1879. godine. U prizemlju centralnoga dijela zgrade bila je smještena uprava i administracija, na prvom katu bili su stanovi ravnatelja i kućnog liječnika, a na drugom katu velika dvorana, stanovi upravitelja i sveće-

nika te soba pisara. U desnom (istočnom) krilu u prizemlju bio je odjel za „polumirne“, a na katu „mirne“ žene, a u lijevom (zapadnom) krilu u prizemlju bio je odjel za „polumirne“, a na katu za „mirne“, muškarce. Ispod cijele zgrade sagrađen je podrum koji je služio za gospodarstvene svrhe. Već 1881. dograđeno je lijevo dvorišno krilo koje je u bombardiranju 1945. srušeno (a na njemu sagrađena „devetka“). Godine 1932. uređena je u lijevom krilu dvorana, a dvorana na drugom katu pregradnjama je pretvorena u stanove činovnika. Negdje početkom šezdesetih godina zadnji stanari napustili su glavnu zgradu, a stanovi su adaptirani u kancelarije. Godine 1968. u prizemlju lijevog krila adaptiran je odjel za „sudske ispitanike“, no ovaj odjel ubrzo je preselio u prizemlje „petice“. Godine 1986. i 1987. učinjena je rekonstrukcija i adaptacija zapadnog krila zgrade (nakon čega se tu smješta 130 pacijenata), a 1988. i 1989. godine istočnog krila kada su u prizemlju najistočnijeg dijela uređene dvije dvorane za predavanja i seminare. Godine 1992. izvršena je zamjena dotrajalog krova zapadnog krila zgrade, a 1998. rekonstruirana je kupola središnjeg dijela zgrade kojoj je zamijenjena trula građa, a kupola je prekrivena bakrenim limom (prije je bila prekrivena pocićanim limom koji je bio obojen u boju bakra!).

Četiri godine kasnije, 2002. novim biber-crijepom, nakon zamjene trule građe, prekriveno je istočno krilo zgrade. Iste godine obnovljena je fasada glavne zgrade, a u sklopu tih radova obnovljena je stolarija i limarija cijele zgrade. Godine 2007. moralo se, zbog oštećenja više od 60 % crijepa, pristupiti rekonstrukciji krova zapadnog krila zgrade što je i učinjeno. Godine 1995. uređena je na prvom katu soba za sastanke, a 2001. klimatizirani su dijelovi središnjega dijela zgrade, a 2003. uredi (uređeni u prostoru bivšeg odjelnog skladišta za koje je uređen prostor u podrumu istočnog dijela istočnog krila zgrade; u isto vrijeme uređeno je odjelno skladište u zapadnom dijelu podruma zapadnog krila zgrade!) predstojnice tadašnje klinike i prostor u potkrovju istočnog krila koji se koristi kao boravak Dnevne bolnice. Godine 2001. ureden je sanitarni čvor na prvom, a 2003. na drugom katu centralnog dijela zgrade. Također je izvršena rekonstrukcija sanitarnih prostorija na katu lijevog krila (**2012.**) kao i sanitarni čvor pored velike dvorane (**2009.**) Godine 2004. uredeni su prostori polikliničke službe (prizemlje



Slika 3-2. Godinama je fasada glavne zgrade vapila za sanacijom, no do njezine obnove došlo je tek 2002. godine

istočnog krila zgrade, ulaz iz centralnog dijala zgrade!), a 2007. i 2009. podo- vi u istočnom krilu. Ispred svih ulaza u glavnu zgradu (ima ih osam!) u raz- doblju od 2003. do 2006. postavljene su granitne, odnosno betonske ploče.

Tijekom 2009. godine izvršena je rekonstrukcija i adaptacija velike bolničke dvorane i svih prostora oko nje (lijevo, odnosno zapadno od glavnog ulaza). Tako je ureden „**centar za edukaciju**“ s velikom dvoranom, koja se prema potrebi „harmonika-vratima“ pretvara u dvije manje dvorane i malom dvoranom (koja je od svibnja 2002. do lipnja 2009. služila kao kapelica!), predsobljem s garderobom, dvjema radnim sobama (namijenjene savjetnicima), sanitarnim čvorom, zatim sobom za specija- lizante (nekadašnja čekaonica prijamne ambulante), čitaonicom i sobom knjižničara, dvjema sobama s knjigama te dvjema povezanim sobama za predstojnika Zavoda za psihijatrijska istraživanja i tajnika Zavoda⁹. Svi su ti prostori klimatizirani, umreženi i povezani s internetom, a ostvarena je i mogućnost sudjelovanja iz ovog centra u telekonferencijama.

Godine **2010. - 2011.** u potpunosti su renovirani sanitarni čvorovi i čajne kuhinje u istočnom krilu glavne zgrade (bila je to najveća i, praktički, jedina investicija u toj godini).

Namjena prostora u glavnoj zgradi nije se tijekom njezinih 130 godina bitno mijenjala. U centralnom dijelu oduvijek je bila uprava s admini- stracijom koja je u početku bila smještena samo u prizemlju (u prizemlju desno bila je krajem 19. stoljeća smještena i kapelica Milosrdnih sestara, sakristija i stan glavarice Milosrdnih sestara), a nakon iseljenja stanara s prvog i drugog kata (u velikoj dvorani na drugom katu u jednom razdo- blju bila je smještena kapelica koja je odatle iseljena 1885. - naredba vlade da se „dvorana predade prвobitnoj svrsi, tj. za održavanje zabava“) u te prostore proširila se administracija.

U zapadnom krilu zgrade oduvijek su bili odjeli za bolesnike, a u istočnom za bolesnice. Muški odjeli (za „mirne i polumirne“ muškarce,

⁹ Zavod za psihijatrijska istraživanja funkcionalna je znanstvena jedinica Klinike za psihijatriju Vrapče u koju su uključeni znanstveni djelatnici iz cijele Bolnice. Sjedište Zavoda smješteno je od 2009. godine u glavnoj zgradi Bolnice u sklopu Centra za edukaciju.

služba za liječenje i rehabilitaciju, služba integralne psihijatrije i danas, od početka 2012., Zavod za integralnu psihijatriju I.¹⁰ i Zavod za produženo liječenje¹¹) mijenjali su imena, no sastav pacijenata i metode liječenja uvek su bili primjereni povijesnom trenutku i razvoju psihijatrije. Nakon reorganizacije bolničke službe, od 1992. postao je i prijamni odjel (krće vrijeme krajem šezdesetih godina u prizemlju je bila i jedna Jedinica sudskopsihijatrijskih pacijenata), a u njegovu sastavu je od 1996. bila i Jedinica intenzivne psihijatrijske skrbi. U istočnom krilu, gdje su od izgradnje zgrade pa do 1992. bile smještene isključivo bolesnice, godine 1993. formiran je klinički odjel opće psihijatrije (s Jedinicom intenzivne skrbi za žene!). U sklopu zahtjeva okupljanja kliničkih jedinica na jednom prostoru, u istočnom dijelu prvog kata glavne zgrade formiran je 1992. odjel za kliničku psihofiziologiju s deset kreveta, a petnaest kreveta ustupljeno je „forenzici“ gdje je do 1996. bilo smješteno isto toliko sudskopsihijatrijskih bolesnika. Danas, od početka 2012., u tom dijelu glavne zgrade nalaze se dva odjela Zavoda za biologisku psihijatriju¹² i, na najistočnijem dijelu prvog kata, stacionar Zavoda za psihofiziologiju i organski uvjetovane psihičke poremećaje¹³. U najistočnijem dijelu ovog krila glavne zgrade i dalje je mala predavaonica (45 sjedala) i dvorana za seminare te sobe predstojnika i liječnike Zavoda za biologisku psihijatriju.

¹⁰ Zavod za integralnu psihijatriju I. smješten je u zapadnom krilu glavne zgrade Bolnice, u prizemlju i na prvom katu, a sastoji se od dva odjela.

Odjel I. smješten je u zapadnom dijelu prizemlja i zapadnom dijelu prvog kata.

Odjel II. nalazi se na prvom katu zapadnog dijela glavne zgrade Bolnice.

¹¹ Zavod za produženo liječenje sastoji se od dva odjela. Odjel za produženo liječenje nalazi se u zgradama „sedmice“, „hotela“ i u baraci „trojke“, a Odjel za liječenje kroničnih bolesnika u fazi akutizacije bolesti u prizemlju zapadnog krila glavne zgrade.

¹² Zavod za biologisku psihijatriju i psihogerijatriju smješten je na dvije lokacije – u prizemlju i katu istočnog krila glavne zgrade Bolnice i u zgradi „osmice“, odnosno psihogerijatrije. Sastoji se od sljedećih odjela:

Odjel opće psihijatrije nalazi se na prvom katu istočnog krila glavne zgrade Bolnice

Odjel za inovativno farmakološko liječenje nalazi se u prizemlju istočnog krila glavne zgrade Bolnice

¹³ Zavod za psihofiziologiju i organski uvjetovane psihičke poremećaje smješten je u istočnom krilu glavne zgrade Bolnice i zgradi „medicinskog trakta“, a sastoji se od dva odjela:

Odjel za organski uvjetovane psihičke poremećaje (populacija mlade od 65 godina) smješten je na prvom katu istočnog krila glavne zgrade Bolnice.

Odjel kliničke psihofiziologije s Centrom za poremećaje spavanja i budnosti koji je smješten u „medicinskom traktu“.



Slika 3-3. Dogradnja i adaptacija „četvorke“ izvedena je 2002./2003. godine

„ČETVORKA“ - ZGRADA ZAVODA ZA DIJAGNOSTIKU I INTENZIVNO LIJEČENJE

Zgrada današnjeg Zavoda za dijagnostiku i intenzivno liječenje¹⁴ („četvorke“), ili ona koja je prethodila toj zgradi, sagrađena je, na „novoprimaljenom zemljištu“ 1895. godine, kao jednokatnica za „umobolne nemoćnike“ (radi se o zgradi u istočnom dijelu kruga Bolnice, položenoj sjever – jug, ispred koje je cesta na koju se dolazi izravno kroz kolni ulaz s Bolničke ceste). Bila je to prvotno „nemoćnica“ za 100 bolesnika: u

¹⁴ Zavod za dijagnostiku i intenzivno liječenje nalazi se u zgradi „četvorke“, a čine ga: Jedinica hitne i prijamne službe smještena je prizemlju „četvorke“.

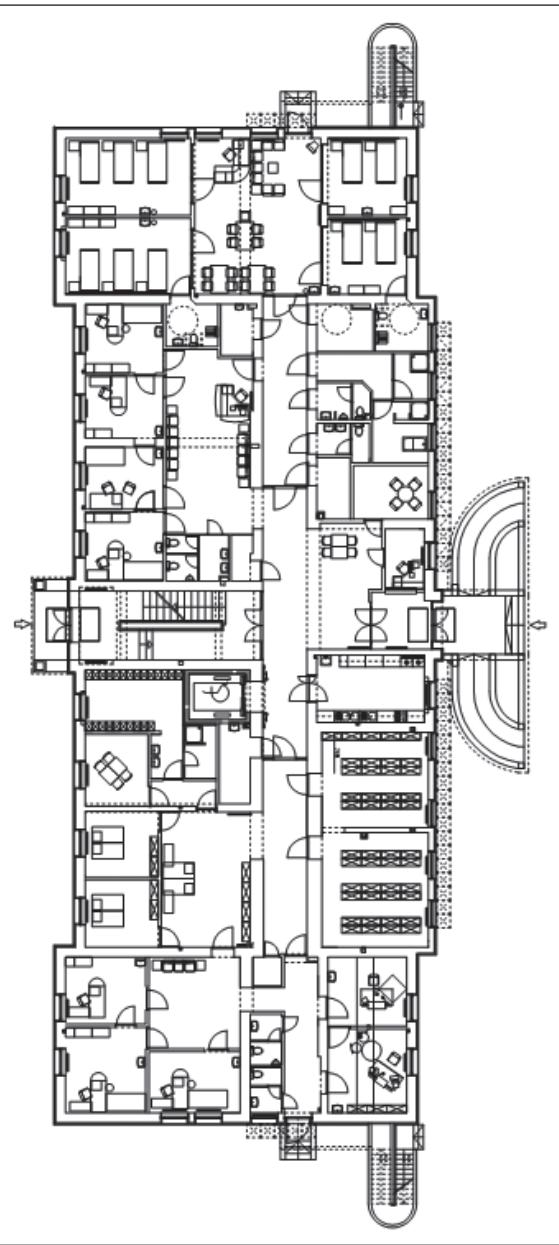
Odjel urgentne psihijatrije nalazi se na I. katu zgrade Zavoda.

Odjel za prve psihotične poremećaje nalazi se na II. katu zgrade Zavoda.



Slika 3-4. Godine 2003. završena je dogradnja i adaptacija „četvorke“

prizemlju su bili smješteni „nemoćni“ muškarci, a na katu „nemoćne“ žene. „Pokazalo se smještanje muških i ženskih pacijenata u jednoj zgradiji neprikladnim, te su muškarci iz te zgrade sasvim izlučeni; gore su ostale mirne ženske bolesnice, a prostorije razizemljia preudešene su za kapelicu rimokatoličku i pravoslavnu, za stan svećenika, Milosrdnih sestara i za skladišta“ (dr. I. Žirovčić, 1909.). Trebalo je proći više od pola stoljeća do sljedećeg građevinskog zahvata na toj zgradi. To se događa početkom pedesetih godina 20. stoljeća kada je „događen II. kat Odjela IV“ (dr. B. Gostl, 1954.). U razdoblju od 1966. do 1968. izvedena je nešto značajnija adaptacija i rekonstrukcija „četvorke“ (u kojoj je tada smješten prijamni ženski odjel), no ni ti zahvati, kao ni manje adaptacije obavljene 1990. nisu sprječile propadanje zgrade. Zato je, nakon priprema i izrade medicinskog programa, 1998. godine raspisan natječaj za projektnu



Slika 3-5. Tlocrt prizemlja „četvorke“

dokumentaciju dogradnje, adaptacije i sanacije zgrade. Projekt je dovršen 1999., natječaj za izvođača objavljen je 2001. godine, a radovi su počeli u svibnju 2002. godine. U jesen 2003. radovi su završeni¹⁵. Prije derutna, vlažna, nekomforna i za boravak i liječenje bolesnika neprimjerena, a sada dograđena i adaptirana zgrada, bljesnula je u svom sjaju. U zgradi koja je s prijašnjih **2638** kvadrata „porasla“ na sadašnjih **3214**, otvoren je Zavod za dijagnostiku i intenzivno liječenje. Svečanost otvaranja novouređene zgrade „četvorke“ i Zavoda upriličena je na Dan bolnice 15. studenog 2003. godine. Svečano ju je otvorila gradonačelnica Zagreba gospođa Vlasta Pavić, a blagoslovio ju je pomoći biskup zagrebački mons. Josip Mrzljak.

Nakon iseljenja „nemoćnih“ muškaraca, koji su u ovoj zgradi bavili kraće vrijeme odmah nakon njezine izgradnje, do otvaranja Zavoda, izuzme li se jednogodišnje razdoblje dogradnje i adaptacije zgrade Zavoda za liječenje ovisnosti („šestice“ – 1995./1996. godine), zgrada „četvorke“ cijelo stoljeće bila je namijenjena samo bolesnicama. Prvotni odjel za „nemoćne“ žene, postao je kasnije prijamni ženski odjel (Odjel IV), a nakon toga ženski odjel za produženo liječenje. Od 2003. u „četvorki“ je Zavod za dijagnostiku i intenzivno liječenje koji se sastoji od prijamnog trakta i intenzivne skrbi u prizemlju, odjela urgentne psihijatrije na prvom katu i odjela za prve psihoze na drugom katu. U prizemlju zgrade nalazi se još i prijamna kancelarija i arhiv novijih povijesti bolesti, a na III. katu (potkrovlu) dnevna bolnica Zavoda za socijalnu psihijatriju. U podrumu se predviđa smjestiti rdg službu. Te je prostore u razdoblju od **2013.** do preseljenja u „Podsused“ početkom 2013. koristio Centar za rehabilitaciju u zajednici Zavoda za socijalnu psihijatriju (do 2012. radio je u sklopu Dnevne bolnice).

¹⁵ Projektantica Sanela Beganović

„PETICA“ – ZGRADA ZAVODA ZA LIJEČENJE I REHABILITACIJU

Zgrada u kojoj je sada Zavod za liječenje i rehabilitaciju¹⁶ („petica“) sagrađena je 1879. godine kao „paviljon za nemirne muškarce“ (postoje neke indicije da je prvotno bio sagrađen kao „paviljon za nečiste muškarce i žene“...), a nalazi se u sjeverozapadnom dijelu kruga Bolnice. Bila je prizemna zgrada koja je tijekom proteklih 130 godina u nekoliko navrata dograđivana, rekonstruirana i adaptirana. Prvi put zgrada je dograđena već nakon tri godine, 1882., a drugi put jedanaest godina kasnije, 1893. godine. Treći put nadograđena je 1922. godine – čini se da je tada i sagrađen drugi kat. Taj paviljon djelomično je stradao u bombardiranju 1945. godine (bio je srušen središnji, onaj ispušteni dio gdje su bile kupaonice i zahodi) pa je nakon rata renoviran. Iako je bio najuređeniji paviljon u „Vrapču“, ipak je „petica“ 1963. renovirana i djelomično rekonstruirana, a do određenih adaptacija došlo je i 1966. godine. Prije preseljenja sudskopsihijatrijskih pacijenata u tu zgradu, adaptirano je 1968. njezino prizemlje. Iako se krajem osamdesetih godina pripremala ozbiljnija rekonstrukcija „petice“, do njezine realizacije, uz određene adaptacije u prizemlju zgrade 1995., trebalo je pričekati do 2006. i 2007. godine. Tada je, naime, „petica“, uz poštovanje Zakona o zaštiti spomenika kulture, temeljito („od temelja do krova“) rekonstruirana, adaptirana i dograđena – iako je zgrada izvana ostala praktički ista, u potkovlju je dograđeno oko 450 novih „kvadrata“ kvalitetnog prostora¹⁷. Zgrada je otvorena 15. studenog 2007. (otvorio ju je gradonačelnik Zagreba gospodin Milan Bandić, a blagoslovio pomoćni biskup zagrebački mons. dr. Valentin Pozaić). U novouređenom prostoru otvoren je Zavod za liječenje i rehabilitaciju.

¹⁶ Zavod za liječenje i rehabilitaciju smješten je u „petici“ a sastoji se od tri odjela:

Odjel za liječenje i rehabilitaciju oboljelih od shizofrenije i sličnih bolesti nalazi se na I. katu zgrade Zavoda
Odjel za liječenje i rehabilitaciju oboljelih od depresije nalazi se u prizemlju zgrade Zavoda

Odjel za psihosocijalne metode liječenja i radnu terapiju funkcionalna je jedinica koja je administrativno povezana sa ZLR i na njega se najviše oslanja.

¹⁷ Projektantica Jasminka Kečanović



Slika 3-6. Nakon gotovo 130 godina „petica“ je 2007. godine u potpunosti („od temelja do krova“) rekonstruirana i adaptirana

U „petici“ su od njezine izgradnje do 1968., kada se na forenzici dvije sobe rezerviraju za žene, uvijek bili smješteni muškarci. U zapisima iz 19. stoljeća čitamo da je to „paviljon za silovite muške“. Godine 1932. zapisano je da je to „zgrada za nemirne muškarce“. Iza Drugog svjetskog rata u prizemlju zgrade je prijamni muški odjel, a na katu su dugotrajno hospitalizirani bolesnici različitim dijagnostičkim kategorija koji tu ostaju sve do potpune rekonstrukcije zgrade 2006. godine. Od 1968. do 2006. u prizemlju zgrade bio je sudskopsihijatrijski odjel. Sudskopsihijatrijski pacijenti premješteni su neposredno prije početka radova, u svibnju 2006., u zgradu „**devetke**“ čime se zatvorio jedan krug. Naime, 1968. sudskopsihijatrijski pacijenti su, osim iz prizemlja zapadnog krila glavne zgrade – s „jedinice“, na „peticu“ preseljeni i s „devetke“. Bolesnice koje su do tada liječene na „devetki“ preseljene su u prizemlje „jedanaestice“ odakle je prije odjel urgentne psihijatrije bio preseljen u novouređenu zgradu „četvorke“.

„OSMICA“ - ZGRADA PSIHOGERIJATRIJE

Zgrada sadašnjeg odjela za psihogerijatriju, Zavoda za biologisku psihiatriju sa psihogerijatrijom, („osmica“)¹⁸, sagrađena je kao „paviljon za silovite i bjesneće žene“ 1882. i 1893. godine (paralelna je s glavnom zgradom i od nje udaljena stotinjak metara). Godine 1899. paviljon je „posvema preuređen“, i to „po polučenom iskustvu i nakon saslušanja mnijenja stručnjaka experta dr. Kraytschera“ (J. Augustin 1990.). Sljedeći zahvat u „osmicu“ bio je početkom tridesetih godina 20. stoljeća kada je ta zgrada, kao gotovo i sve druge, renovirana („sve zgrade su nanovo obojadjisane, krovovi uređeni, prozori i vrata oličeni u bijelo“ (Psihijatrijska bolnica Vrapče 1879.–1979.), a uz nju su na sjeveroistočnoj strani dograđena skladišta i radionice. Godine 1959. zgrada je ponovo obnovljena i u njoj se formira prvi gerontopsihijatrijski odjel u tadašnjoj Jugoslaviji. Sljedeća adaptacija „osmice“ bila je desetak godina kasnije (1968./69.), a generalna rekonstrukcija započela je 1985. i dovršena u srpnju 1986. godine. Tijekom devedesetih godina prošloga i početkom ovoga stoljeća u zgradi su učinjene neke pregradnje i adaptacije te klimatizirani prostori intenzivne skrbi i još nekoliko drugih soba.

U „osmici“ su do otvaranja gerontopsihijatrije 1959. bile smještene samo žene. Godine 1899., nakon adaptacije kojom je „prvošnji sistem samica posvema napušten i iste su na najmanji broj stegnute“ u zgradi su tri odjela: „odjel za posvema nemirne, odnosno bjesneće žene“, zatim odjeli za nemirne i za mirne žene. Od 1959. u „osmici“ se u pravilu liječe osobe starije životne dobi oba spola. Od 1988. osiguravatelj (tadašnji SIZ zdravstva) formalno priznaje (polu)intenzivnu njegu na Odjelu gerontopsihijatrije pa u skladu s tim i bolje vrednuje rad na tom odjelu.

Zgrada „osmice“ sada je, početkom 2014. godine, najoronulija zgrada Bolnice „Vrapče“. Uvjeti smještaja bolesnika u njoj su ispod dopuštene ra-

¹⁸ U zgradi „osmice“ nalazi se Odjel psihogerijatrije Zavoda za biologisku psihiatriju i psihogerijatriju. Taj odjel čine:

Odsjek akutne/intenzivne skrbi

Odsjek kronične skrbi I. smješten je u zapadnom dijelu „osmice“

Odsjek kronične skrbi II. smješten je u istočnom dijelu „osmice“



Slika 3-7. Zgrada „osmice“ vapi za novom rekonstrukcijom i adaptacijom

zine, krov prokišnjava, a žbuka je dijelom opala. Sada je, konačno, „osmica“ došla na red za sanaciju, rekonstrukciju i adaptaciju (dogradnju?) te su upravo u tijeku (prosinac 2013./siječanj 2014.) pripreme za raspisivanje natječaja za projektnu dokumentaciju. Prema obećanjima nadležnih (gradonačelnik Bandić, prilikom posjeta Bolnici 14. studenog 2013.) zgrada „osmice“ trebala bi biti sanirana tijekom 2014. i 2015. godine.

„JEDANAESTICA“ - ZGRADA ZAVODA ZA INTEGRALNU PSIHIJATRIJU II. I ZAVODA ZA DUALNE POREMEĆAJE

Zgrada današnje „jedanaestice“¹⁹ sagrađena je u vrijeme gradnje Bolnice 1878./79. godine. Položena je u smjeru sjever – jug u visini istočnog krila glavne zgrade i udaljena je od nje pedesetak metara, no sada je s njom

¹⁹ U „jedanaestici“ su smještena dva zavoda.

Zavod za integralnu psihijatriju II.

Odjel A na II. katu

Odjel B na I. katu

Zavod za dualne poremećaje - u prizemlju zgrade



Slika 3-8. Zgrada „jedanaestice“ nakon sanacije

spojena zgradom „medicinskog trakta“, odnosno prostorima Odjela za psihofiziologiju s Centrom za poremećaje spavanja Zavoda za psihofiziologiju i organski uvjetovane psihičke poremećaje. Godine 1899. **zgrada XI** (znači da naziv „**jedanaestica**“ ova zgrada vuče od samih početaka!) je „povećana“ te je ta duga zgrada „pregradnjami i prigradnjami poljepšana ... te se probrazila u moderan bolnički paviljon“ (dr. I. Žirovčić 1909.). Godine 1900. i 1932. „**jedanaestica**“ se spominje kao „ženski radnički paviljon“. Godine 1930. novcem dobivenim od prodaje ekonomije u Kalinovici „adaptirane su dvije velike mansarde i nadograđene tri velike spavaonice na ženskom odjelu“. S obzirom na to da nema podataka o kasnijim značajnijim rekonstrukcijama i dogradnjama te zgrade, čini se da je tada, 1930., ta zgrada dobila sadašnje obrise. Određene adaptacije „**jedanaestice**“ izvedene su 1980. i 1981. godine neposredno prije premje-

štaja „somatike“ u prizemlje te zgrade. Sljedeća adaptacija prizemlja bila je 1992. godine kada se u tom prostoru otvara „odjel urgentne psihijatrije“ (somatika, „sedmica“ seli u nekadašnju stambenu zgradu, odnosno zgradu radne terapije – „sedmicu“). U razdoblju od 2003. do 2009., po načelu „malo po malo“, zgrada „jedanaestice“ je u potpunosti – od podruma do krova - renovirana i adaptirana (tijekom 2002.-2004. popravljeni su i zamijenjeni dotrajali prozori i vrata; 2005. sanirano je kroviste – uz zamjenu salonitnih ploča crijepon, zamijenjen je i dio građe; 2006. izgrađene su nove sanitarnе prostorije – dvije vertikale; 2007. sanirana je fasada; od 2007. do 2008. učinjene su neke pregradnje, podrumski prostor je adaptiran u garderobe i skladišta, uređen je dio potkrovlja (oko 280 „kvadrata“), u cijeloj zgradi postavljeni su novi podovi, svi prostori su oličeni...). Godine 2008. staklenim zidovima uređen je predprostor ulaza u zgradu, završena je klimatizacija odjela. Krajem 2013. i početkom 2014. zamijenjen je dotrajali lift koji je ujedno „produžen“ do potkrovlja.

U „jedanaestici“ su od njezine izgradnje 1879. godine do kraja pedesetih godina prošloga stoljeća u pravilu bile smještene žene. Nakon gotovo sto godina u zgradi je bio formiran i odjel za alkoholizam, uglavnom s muškim pacijentima. Kasnija „somatika“ i „urgentna psihijatrija“ bili su također miješani odjeli, a od 2003. do 2012. u zgradi su samo pacijentice. Najnovijim rekonstrukcijskim i adaptacijskim zahvatima stvoreni su uvjeti za miješane odjele. Tako su sada miješani muško-ženski odjeli u prizemlju „jedanaestice“ gdje je Zavod za dualne poremećaje i na prvom katu (odjel II. Zavoda za integralnu psihijatriju II.). Na drugom katu (odjel I.) samo su žene. U novouređenom potkrovlu organizirano je liječenje po načelima dnevne bolnice za demitirane bolesnike, odnosno liječenje po načelima „intermitentnog liječenja“ (oblik dnevne bolnice u koju pacijenti dolaze jedanput tjedno ili jednom u dva ili tri-četiri tjedna!).



Slika 3-9. Zgrada Zavoda za liječenje ovisnosti („šestica“) sagrađena je 1933., a dograđena je i u potpunosti rekonstruirana i adaptirana 1985./86. godine.

„ŠESTICA“ - ZGRADA ZAVODA ZA LIJEČENJE OVISNOSTI

Zgrada sadašnjeg Zavoda za liječenje ovisnosti²⁰ („šestica“) sagrađena je 1933. godine na sjeveru kruga Bolnice, i to kao „moderni paviljon namijenjen tjelesno bolesnima sa 100 postelja“. U bolničkim zapisima nema podataka da je sljedećih pedeset godina na toj zgradi učinjena bilo

²⁰ Zavod za liječenje bolesti ovisnosti smješten je u „šestici“, a čine ga:

Jedinica za detoksikaciju i intenzivnu skrb, u centralnom dijelu „šestice“

Odjel za ovisnike o alkoholu nalazi se u istočnom krilu zgrade Zavoda, a ima dvije jedinice: Jedinicu za liječenje akutnih bolesnika (II. kat.) i Jedinicu za socioterapiju (I. kat.)

Dnevna bolnica za ovisnike o alkoholu nalazi se u prizemlju istočnog krila zgrade.

Odjel za ovisnike o drogama nalazi se na I. i II. katu zapadnog krila zgrade Zavoda, a sastoji se od Jedinice za liječenje akutnih bolesnika (na I. katu) i Jedinice za socioterapiju ovisnika o drogama (na II. katu zgrade Zavoda).

kakva ozbiljnija građevinska intervencija. Iako je 1983. godine zgrada adaptirana i prilagođena liječenju alkoholičara i ovisnika o drugim sredstvima ovisnosti, čini se da ni tada nije bilo došlo do njezine ozbiljnije rekonstrukcije. Nakon šezdeset godina uporabe postalo je jasno da se zgrada mora u potpunosti rekonstruirati i adaptirati. U razdoblju od travnja 1995. do rujna 1996. godine zgrada je u potpunosti rekonstruirana i adaptirana, a dijelom i dograđena²¹. Praktički, novu zgradu u kojoj je smješten Zavod za liječenje ovisnosti otvorila je dana 15. studenog 1996. godine gradonačelnica grada Zagreba, gospođa Marina Matulović-Dropulić uz nazočnost potpredsjednice hrvatske Vlade gospođe Ljerke Mintas Hodak.

U „šestici“ su od 1933. do 1983. liječeni psihiijatrijski bolesnici oboljeli od tjelesnih bolesti, najčešće oboljeli od tuberkuloze. Godine 1983. interni odjel („somatika“) preseljava u prizemlje „jedanaestice“, a u zgradu useljava prije na „jedanaestici“ uspostavljena Služba za liječenje alkoholizma i drugih ovisnosti koja je tu, nakon jednoipolgodишnjeg boravka u prizemlju „četvorke“ 1985./86., i danas.

„DEVETKA“ -ZGRADA ZAVODA ZA FORENZIČKU PSIHIJATRIJU

Zgrada „devetke“ nalazi se na mjestu nekadašnjeg lijevog dvorišnog krila glavne zgrade koje je bilo dograđeno 1881. godine. To dograđeno krilo (zgrada) srušeno je u bombardiranju 1945. godine. Na njegovu mjestu sagrađena je sredinom pedesetih godina (dvanaest godina nakon rušenja!) zgrada „devetke“ u koju su 27. ožujka 1957. godine useljeni forenzičko-psihijatrijski pacijenti (to je bio prvi odjel te vrste u tadašnjoj Jugoslaviji, a osmislio ga je i otvorio dr. R. Turčin!). Iako je bila vezana uz zapadno krilo glavne zgrade s njom do 1998. godine, kada se probijaju vrata između jedne i druge zgrade, nije imala izravnu komunikaciju. Do 2005. godine,

²¹ Projektantica Gordana Žaja



Slika 3-10. „Devetka“ je sanirana i adaptirana u razdoblju od 2004. do 2008. te tijekom 2014. godine

osim sitnih adaptacija i sanacija te uređenja prostora za radnu terapiju 1968. godine, nije bilo većih ulaganja u tu zgradu.

U razdoblju od 2004. do 2008. te tijekom 2014. zgrada je gotovo u potpunosti rekonstruirana i sanirana (podrum je u potpunosti renoviran, uređena je stolarija – više prozora i vrata izmijenjeno; postavljeni su novi podovi; rekonstruirani su sanitarni čvorovi; promijenjene instalacije centralnog grijanja; sanirane elektične instalacije, uređeni zidovi, pročelje, terasa...).

Godine 2003. izrađeno je iza „devetke“ parkiralište s dvadesetak mješta. Na terasi „devetke“ 2007. uređena je velika „vrtna šahovska tabla“ na kojoj je prva šahovska partija odigrana 14. studenog 2007. godine (povodom Dana bolnice). Bivši prvak Hrvatske i Europe u šahu, velemajstor



Slika 3-11. „Trojka“ – baraka ženskog odjela Zavoda za produženo liječenje

Zdenko Kožul, pobijedio je bolesnike i zaposlenike (istom prilikom Kožul je igrao simultanku na 20 ploča).

Tijekom 2014. sanirani su i adaptirani sanitarni čvorovi i odjelna kuhinja. U narednom razdoblju planiraju s izmjeniti elektroinstalacije.

Od 1957. do 1968. u „**devetki**“ su bili smješteni sudskopsihijatrijski bolesnici. Nakon njihova premještaja na „peticu“, „devetka“ je do 1992. bila prijamni muški odjel. Reorganizacijom bolničkih službi, na „devetki“ su do 2006. samo bolesnice koje se tada, da bi se u „devetku“ uselili forenzički pacijenti, premještaju u prizemlje „jedanaestice“ (reorganizacijom bolničkih službi tijekom 2011. odjel IX. stapa se s odjelom XI. u Zavod za integralnu psihijatriju II!). Godine 2006. u „devetku“ se iz „petice“, koja se adaptira, premještaju sudskopsihijatrijski (forenzički) pacijenti.²²

²² Zavod za forenzičku psihijatriju sastoji se od tri odjela:
Bolnički odjel smješten je na katu „devetke“.

Tako se zatvara jedan krug – „devetka“ je prvotno bila sagrađena za sudskopsihijatrijske pacijente koji se u nju, eto, nakon 38 godina ponovno vraćaju... Forenzički pacijenti će na „devetki“ ostati do izgradnje nove zgrade forenzičke psihiatrije koja će, kako stvari sada stoje, biti završena 2016. godine (financirat će se iz europskih fondova!).

„TROJKA“ - BARAKA ŽENSKOG ODJELA ZAVODA ZA PRODUŽENO LIJEČENJE

„Trojka“²³ je baraka smještena svega desetak metara istočno od „šestice“, a uzduž sjeveroistočnog ruba kruga Bolnice, paralelno s ulicom Jačkovina. Iako nema sigurnih podataka, čini se da je ta baraka sagrađena sredinom šezdesetih godina prošlog stoljeća. Radi se o objektu koji nema nikavu građevinsku vrijednost i kojega će se, vjerojatno, kada u konačnici prođe i „rok trajanja“ nakon zadnje adaptacije (godine 2012. uređeni su sanitarni čvorovi, oličeni zidovi, zamijenjeno krovište i sanirana fasada), srušiti (uz mogućnost da se u istim „gabaritima“, sagradi novi, možda jednokatni, objekt?). Uz tekst o jednoj od zadnjih baraka u krugu Bolnice „Vrapče“, dobro je napomenuti da je 2012. godine srušeno pet dotrajalih baraka koje su nekada služile kao skladišta ili radionice radne terapije. Bile su izvan funkcije, a smještene u dijelu kruga Bolnice omeđenom gospodarstvenom zgradom („stolarijom“) na istoku, Galerijom „Slava Raškaj“ i mrtvačnicom na jugu, „trojkom“ na zapadu i sjeveroistočnim rubom kruga Bolnice.

Odjel za provođenje mjere psihijatrijskog liječenja na slobodi nalazi se u prizemljju i podrumu „devetke“. Centar za provođenje psihijatrijskih vještačenja funkcionalna je jedinica.

²³ U „trojci“ je smješten jedan od dva kronicna odjela za žene Zavoda za produženo liječenje.



Slika 3-12. Zgrada „medicinskog trakta“ obnovljena je u razdoblju od 2000. do 2009.

MEDICINSKI TRAKT

Godine 1948. dovršen je „novi medicinski trakt“ (zgrada koja povezuje istočno krilo glavne zgrade i kasniju „jedanaesticu“ – smjer jug–sjever) u kojem se namjeravalo smjestiti neurokirurgiju. Iste godine dovršena je gradnja zapadnog krila medicinskog trakta, zgrade koja je okomito (smjer istok–zapad) vezana na „novi medicinski trakt“ (na čijem je katu smješten klinički laboratorij, rendgenski kabinet i knjižnica, a u prizemlju ljekarna i internistička i zubna ambulanta) koja se nalazi između te zgrade i zgrade kuhinje. Od tada se zgrada(e) „medicinskog trakta“ u svojim vanjskim okvirima nije(su) mijenjala(e). U nekoliko je navrata „novi medicinski trakt“ adaptiran. Posljednja značajnija intervencija bila je uređenje Centra za poremećaje spavanja početkom 2000. godine. Godine 2005. sanirani su ravni krovovi tih zgrada. U prizemlju i polukatu zgrade „novog medicin-

skog trakta“ (sada zgrade Centra za poremećaje spavanja i EEG laboratorija) još od 1954. nalazi se „Župićev muzej“. Prostor stare knjižnice na katu zapadnog krila „medicinskog trakta“, između rdg kabineta i biokemijsko-hematološkog laboratorija, nakon njezina preseljenja u Edukacijski centar 2009. godine, adaptiran je i u njega je smještena „spomen-biblioteka“.

ZGRADA KUHINJE I PRAONICE RUBLJA (S FITNESS-CENTROM I KAFIĆEM)

Zgrada kuhinje i praonice rublja (i strojarnice) sagrađena je 1879. godine (zajedno s glavnom zgradom i još osam paviljona!). Smještena je u centru Bolnice – tridesetak metara sjeverno od glavne zgrade. Dvadeset godina kasnije (1899.) zgrada kuhinje i praonice rublja je dograđena. U razdoblju do početka Prvog svjetskog rata uređena je praonica rublja te nabavljeni dva parna kotla za kuhinju. U kronikama Bolnice spominje se da je sljedeća građevinska intervencija na zgradi kuhinje bila 1932./33. godine („preuređena je kuhinja“). Međutim, ne spominje se koji i kakvi zahvati su učinjeni. Ne zna se, tako, kada je kat iznad kuhinje i praonice rublja dograđen i prenamijenjen u prostor za školu (na katu iznad kuhinje i praonice rublja sada je smještena srednja medicinska škola koju pohađa oko 400 đaka!). Čini se, ipak, da je to bilo nakon Drugog svjetskog rata kada je u sklopu Bolnice osnovana bolničarska škola koja je kasnije „preregistrirana“ u Srednju medicinsku školu (i izdvojena iz Bolnice te na upravljanje predana školskim vlastima).

Tijekom 2008. i 2009. u potpunosti je obnovljena stolarija i fasada na zgradi kuhinje i praonice rublja.

U razdoblju od 2009. do 2011. godine kuhinja je u potpunosti rekonstruirana i adaptirana te opskrbljena najnovijim kuhinjskim uređajima (tako preuređena otvorena je na Dan Bolnice, 15. studenog 2011. godine). U istom je razdoblju adaptiran dio zgrade koji je u produžetku praonice rublja - nekadašnja strojarnica, a kasnije bravarska radionica, gdje je uređen fitness-centar i kafić.



Slika 3-13. Fasada i stolarija na zgradici kuhinje i pravonice rublja obnovljeni su 2008./2009.

ZGRADA „SEDMICE“

Zgrada „sedmice“ sagrađena je 1907. kao stambena zgrada u sjeverozapadom dijelu kruga Bolnice (iste godine sagrađene su na jugoistočnom dijelu kruga Bolnice dvije vile za stanove kućnog liječnika i upravitelja – te zgrade od početka devedesetih godina prošlog stoljeća nisu u vlasništvu Bolnice, nego u vlasništvu bivših nositelja stanarskog prava koji su u njima stanovali krajem osamdesetih godina prošlog stoljeća!). Zadnji stanari iz te zgrade iselili su krajem šezdesetih godina prošlog stoljeća (bile su to obitelji Jurišić i Pili), a u zgradu je uselila „radno-okupacijska terapija“. Godine 1992. u zgradu je uselila „somatika“, a nakon što je bolnički odjel za „tjelesno bolesne“ ukinut 1996., u toj zgradici, koja čeka obnovu i prenamjenu za radno-okupacijsku terapiju forenzičkih bolesnika, kao sastavni dio projekta budućeg Centra za forenzičku psihijatriju, sada se nalazi dio ženske službe Zavoda za produženo liječenje.



Slika 3-14. Zgrada „sedmice“ sagrađena je za stanove namještenika. Očekuje se njezina rekonstrukcija u sklopu izgradnje Centra za forenzičku psihijatriju

„HOTEL“

Prizemnica u obliku slova „L“ koja je smještena samo nekoliko metara sjeverno od „petice“, kolokvijalno se u „Vrapču“ od 1996. godine naziva „hotelom“. Te je godine ta prizemnica adaptirana i uređena i u nju su, umjesto dotadašnjih dugotrajno hospitaliziranih kroničnih muških bolesnika, useljeni forenzički bolesnici. Tada je nazvana imenom pod kojim je danas poznata i kojim je nazivamo i u ovom tekstu. Ne zna se kada je ta zgrada sagrađena. Nema je na tlocrtu Bolnice iz tridesetih godina prošlog stoljeća, a nema ni bilješki o njezinoj izgradnji. Na osnovi neizravnih informacija može se zaključiti da je „hotel“ sagrađen sredinom pedesetih godina prošlog stoljeća i da su ga sagradili radnici bolničke tehničke službe. Sada su u „hotelu“ smješteni muški bolesnici Zavoda za produženo liječenje. S obzirom na lošu kvalitetu gradnje, nefunkcionalnost i smještaj objekta, nije ga racionalno adaptirati, pa će u budućnosti najvjerojatnije, kao i niz drugih nekvalitetnih objekata, npr. niza baraka, biti srušen.



Slika 3-15. „Hotel“ je zadnji put adaptiran 1996. godine i to je, vjerojatno, njegova zadnja adaptacija prije rušenja (?)

GOSPODARSTVENA ZGRADA („STOLARIJA“)

Zgrada koja se danas kolokvijalno naziva „stolarija“, a nalazi se u sjeveroistočnom dijelu kruga Bolnice (u katastar upisana pod brojem 13), sagrađena je 1879. kao „gospodarstvena zgrada“. U njezinu prizemlju oduvijek su se nalazile obrtničke radionice, a na katu stanovi obrtnika koji su „uređeni 1902. godine“. Zadnja stanarka (Josipa Keresman) tu je zgradu napustila 2004. godine (od tada u krugu Bolnice nema stanara). U prizemlju su i nadalje velika stolarija i druge obrtničke radionice. Kat se sada koristi kao skladišni prostor. U planu je da se ta lijepa zgrada, koja je pod zaštitom spomenika kulture, renovira i adaptira za neke medicinske programe (npr. za dnevnu bolnicu, psihosocijalne metode liječenja i radnu terapiju, za rehabilitaciju i resocijalizaciju duševnih bolesnika).



Slika 3-16. „Gospodarstvena zgrada“ („stolarija“) sagrađena je 1879. i do sada nije renovirana

ZGRADA OBRTNIČKIH RADIONICA

Zgrada s obrtničkim radionicama sagrađena je vjerojatno 1902. godine. Nalazi se desetak metara sjeverno od „gospodarstvene zgrade“ („stolarije“) duž sjevernog ruba kruga Bolnice, uz ulicu Jaćkovina. Radi(lo) se o manje važnom objektu o kome nema zapisa u bolničkim kronikama (?). Međutim, arhitekti ga posljednjih godina „otkrivaju“ kao zanimljiv gospodarski objekt s početka 20. stoljeća. Godine 2011. zgrada je dijelom obnovljena. Uređeno je prizemlje gdje su smještene obrtničke radionice (bravarska, električarska, staklarska, stolarsko-malerska i zidarska) te spremišta alata i građevinskog materijala, obnovljena je fasada i zamijenjeno je kroviste. Na katu, na kojem se, dok je u „Vrapču“ postojala košaračka radionica, sušilo i čuvalo šiblje za pletenje košara i drugi materijali, planira se izraditi četiri ateljea.



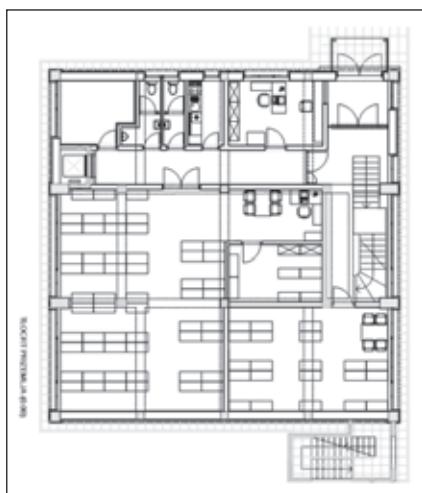
Slika 3-17. Obrtničke radionice

ZGRADA ARHIVA

Zgrada arhiva je rekonstruirana, dograđena i adaptirana zgrada stare kotlovnice na mazut. Izgradnja zgrade započeta je 1964., a dovršena godinu-dvije kasnije (postoji samo podatak da je „izgradnja sustava grijanja započeta 1964., a dovršena 1967.“). Nakon što se 1996. godine prešlo na grijanje plinom i nakon što je sagrađena nova kotlovnica, staru je trebalo srušiti i teren sanirati u skladu sa zakonima koji reguliraju zaštitu okoliša. No, odlučeno je da se dobro utemeljena i čvrsto građena zgrada kotlovnice rekonstruira i pretvoriti u zgradu arhiva (bolničko arhivsko gradivo do tada je, iako dosta dobro, čuvano u raznim bolničkim prostorima). U razdoblju od 2000. do 2003. godine demontirano je i sanirano staro postrojenje tako da su od stare zgrade ostali samo goli zidovi. Nakon toga, od 2003. do 2005., zgrada je rekonstruirana i adaptirana za smje-



Slika 3-18. Zgrada arhiva – zgrada stare kotlovnice dograđena je i rekonstruirana te je u nju smješten bolnički arhiv



Slika 3-19. Tlocrt prizemlja zgrade arhiva

štaj arhivskog gradiva. Prve dvije etaže opremljene su policama i drugim namještajem 2005., a sljedeće dvije etaže 2006. godine. Zgrada arhiva simbolično je otvorena izložbom slika, plakata, knjiga i časopisa na trećem katu zgrade povodom Dana Bolnice 2005. godine.



Slika 3-20. Zgrada Galerije „Slava Raškaj“ sagrađena je 2007.-2009. godine na mjestu srušene košaračke radionice

ZGRADA GALERIJE „SLAVA RAŠKAJ“

Galerija „Slava Raškaj“ sagrađena je na prostoru, i u istim „gabaritima“, gdje je nekada bila košaračka radionica. Prema nacrtima arhitekata Jelene Skorup Juračić i Dražena Juračića, sagrađena je, po načelu „malo po malo“, u razdoblju između 2007. i 2009. g. Dobro je istaknuti da su je uglavnom (osim aluminijskih otvora i krova) sagradili radnici bolničke tehničke službe. Jasno je da je ime dobila po slavnoj slikarici Slavi Raškaj koja je, od 1902. do smrti 1906. godine, liječena u „Vrapču“. Galerija se nalazi sjeverno, preko puta, „osmice“, zapadno od „stolarije“ i istočno od mrtvačnice.



Slika 3-21. Zgrada Centra za radno-okupacijsku terapiju i rehabilitaciju i Muzeja Bolnice „Vrapče“

ZGRADA CENTRA ZA RADNO-OKUPACIJSKU TERAPIJU I REHABILITACIJU I MUZEJA BOLNICE „VRAPČE“

Zgrada **Centra za radno-okupacijsku terapiju i rehabilitaciju** (kat) i zgrada Muzeja Bolnice „Vrapče“ (prizemlje) nalazi se dvadesetak metara sjeverozapadno od „četvorke“, na zapadnoj strani Bolničke ceste koja ide od kolnog ulaska prema sjeveru do kapelice. Nema pouzdanih podataka o tome kada je sagrađena. Na tlocrtu Bolnice iz 1879. g. ove zgrade nema, a na onom iz tridesetih godina postoji i označena je kao „magazin“. U bolničkim kronikama navodi se da je početkom tridesetih godina prošlog stoljeća „uređeno skladište“. Očito je da se radi o toj zgradici, no nejasno je je li tada uređena već postojeća zgrada, ili je sagrađena („uređena“) sasvim nova zgrada?! Godine 2008. zgrada je u potpunosti renovirana – uređena je fasada, postavljeno je novo krovište, uređeni su interijeri. Godine 2014., prizemlje, koje je do tada služilo kao skladište živeznih namirnica (novi skladišni prostor uređen je u podrumu ispod kuhinje!) preuređeno je i u njemu je smještena zbirka Muzeja Bolnice „Vrapče“ (otvoren 14. studenog 2014.). Na katu su kreativne radionice i prostor za grupnu psihoterapiju.



Slika 3-22. „Desetka“ – radionice radne terapije

„DESETKA“ (BARAKA RADIONICA RADNE TERAPIJE)

„Desetka“ je, prema dostupnim podatcima (vidi se na snimci iz aviona iz tridesetih godina 20. stoljeća), sagrađena krajem 19. stoljeća. Na tlocrtu Bolnice iz tridesetih godina prošlog stoljeća označena je brojem XII. i to kao drvarnica. Ne zna se sigurno čemu je služila prije, ni kada su u nju smještene obrtničke radionice. U kronikama Bolnice stoji da je, unatoč velikoj nestašici, obnovljena 1946. („Prvo su obnovljene muška i ženska radionica – šivaonica, tkaonica i predionica). Obnavljana je i 1987. godine. Posljednje uređenje „desetke“ obavljen je početkom dvijjetisućitih godina.

U „desetci“ (drvena baraka u obliku slova „L“), koja je smještena između „osmice“ i „šestice“ (istočno od nje je mrtvačnica), sada se nalazi krojačnica, tkalačka radionica i dvorana za („ženske“) ručne radove te izložbeni prostor i prodavaonica proizvoda radne terapije.



Slika 3-23. Skladište tehničkog i potrošnog materijala

SKLADIŠTE TEHNIČKOG I POTROŠNOG MATERIJALA

Zgrada skladišta tehničkog i potrošnog materijala s dvorištem sagrađena je, prema podatcima do kojih smo uspjeli doći, 1932./33. godine. Radi se o prizemnici smještenoj uz sjeverni rub kruga Bolnice, uz ulicu Jaćkovina, između reciklažnog dvorišta i kapelice. Sagrađena je u „L“ obliku, i to tako da je njezin duži krak položen duž ruba kruga Bolnice, uz Jaćkovinu, a onaj kraći, okomit na njega, nalazi se istočno tako da formira zapadni zid reciklažnog dvorišta. Ova građevina u zadnjih je desetak godina renovirana – ožbukana, te joj je zamijenjen krov. Godine 2011. natkriven je dio dvorišnog skladišnog prostora, i to na strani prema kapelici.

RECIKLAŽNO DVORIŠTE

Reciklažno dvorište sagrađeno je 2012./2013. godine u sjeveroistočnom dijelu bolničkog kruga, istočno od skladišta tehničkog i potrošnog materijala. Godinama je smeće sakupljano u kante koje su se nalazile ispred ulaza u pojedinu bolničku zgradu. Krajem devedesetih godina smeće se počelo odlagati u kontejnere smještene na mjestu gdje je sada reciklažno dvorište.



Slika 3-24. Reciklažno dvorište (sagrađeno je 2012./2013.)

HANGAR

Hangarom se naziva građevina smještena u samom sjeveroistočnom kutu kruga Bolnice – istočno od zgrade arhiva i reciklažnog dvorišta. Hangar je sagrađen 1992. godine na temeljima o kojima nema pouzdanih zapisa (prema svemu sudeći tamo se nalazila baraka za koju se ne zna kada je bila sagrađena, ali ni kada je srušena!). Hangar je tijekom rata služio za skladištenje raznih donacija, a kasnije, sve do sada, to je skladište starog otpisanog bolničkog namještaja i starih otpisanih bolničkih aparata. Jednim dijelom služi i kao garaža. Hangar je prekriven limenim krovom, a 2012. godine izvana je ožbukan. Tu građevinu planira se uređiti i prenamjeniti u radionice tehničke službe (stolarija, električarska, bravarska i ličilačka radinica...).



Slika 3-25. Hangar

MRTVAČNICA I PROSEKTURA

Mrtvačnica sa „sobom za rasudbu“ prvotno je bila sagrađena 1883. g. uz kapelicu, s njezine sjeverne strane. Nepoznato je kada je kapelica s tom mrtvačnicom srušena, no na tlorisu bolnice iz početka 30-ih godina nema kapelice (srušena je očito prije, za vrijeme izgradnje „šestice“?!), a na nju je vidljiva današnja mrtvačnica (koje opet nema na tlorisu iz 1900. godine!). Može se pretpostaviti da je današnja mrtvačnica s prosekturem sagrađena početkom 30-ih godina prošlog stoljeća kada je sagrađena i „šestica“. Smještena je sjeverno od „osmice“, današnje zgrade psihogerijatrije (nekada „paviljon za nemirne žene“). S njezine istočne strane danas je Galerija „Slava Raškaj“, a sa zapadne „desetka“, odnosno „zgrada“ radionica radne terapije. U zgradi mrtvačnice uređena je prosekturna. Godine 1989. adaptirana je mrtvačnica i prosekturna. Od tada, osim ličenja i ugradnje novih komora početkom prošlog desetljeća, nije bilo značajnijih zahvata na tom objektu.



Slika 3-26. Današnja mrtvačnica s prosektruom sagradena je početkom 30-ih godina 20. stoljeća

Slika 3-27. Nova plinska kotlovnica sagrađena je 1995./96. godine



PLINSKA KOTLOVNICA

Zgrada plinske kotlovnice, odnosno plinska kotlovnica sagrađena je 1996. godine kada se u Bolnici prešlo s grijanja na mazut na grijanje plinom. U zgradi kotlovnice smješteni su kotlovi za pripremu tople vode koja služi (i) za grijanje te kotlovi za pripremu pare koja se koristi u bolničkoj kuhinji i praonici rublja. Od kotlovnice do korisnika tople vode (topline) i vodene pare vode toplovod i parovod. Zbog velikog gubitka energije zbog udaljenosti od kotlovnice do potrošača pare (oko 25 metara!), planira se sagraditi novu parnu kotlovnicu pored kuhinje i praonice rublja. Dotrajali toplovod također se planira zamijeniti novim.

TEHNIČKA SLUŽBA I VATROGASNO SPREMIŠTE

Zgrada tehničke službe i vatrogasnog spremišta nalazi se u nastavku zgrade Centra za radno-okupacijsku terapiju i Muzeja Bolnice. U njezinu južnom dijelu, onom vezanom uz zgradu radno-okupacijske terapije, nalaze se kancelarije tehničke službe, a u sjevernom vatrogasnog spremišta. Ne zna se točno kada je ova zgrad(ic)a tehničke službe i vatrogasnog spremišta sagrađena. Čini se da je to bilo početkom tridesetih godina prošlog stoljeća. Naime, u kronikama iz tog doba spominju se razni objekti, a na tlocrtu iz sredine tridesetih godina ova se zgrada može prepoznati kao dio zgrade „magazina“ (danas zgrade radno-okupacijske terapije i Muzeja Bolnice). Objekt je u potpunosti uređen, uključujući i zamjenu krovista, sredinom prvog desetljeća ovog stoljeća.

GARAŽA

Garaža se nalazi sjeverno od objekta tehničke službe i vatrogasnog spremišta, južno od „gospodarstvene zgrade“ („stolarije“) i istočno od „osmice“. Najvjerojatnije je da je sagrađena početkom 30-ih godina prošlog stoljeća. Radi se o manjoj zgradi u kojoj je smještena radionica za popravak automobila i drugih strojeva, soba za boravak vozača te garaža za dva do tri automobila.



Slika 3-28. Zgrada tehničke službe i vatrogasnog spremišta

Slika 3-29. Zgrada garaže





Slika 3-30. Nova kapelica sagrađena je po projektu akademika Borisa Magaša, iako nedovršena, u funkciji je od 18. lipnja 2009. godine kada ju je blagoslovio i u njoj održao prvu misu pomoćni biskup zagrebački, mons. dr. Valentin Pozaić

KAPELICA

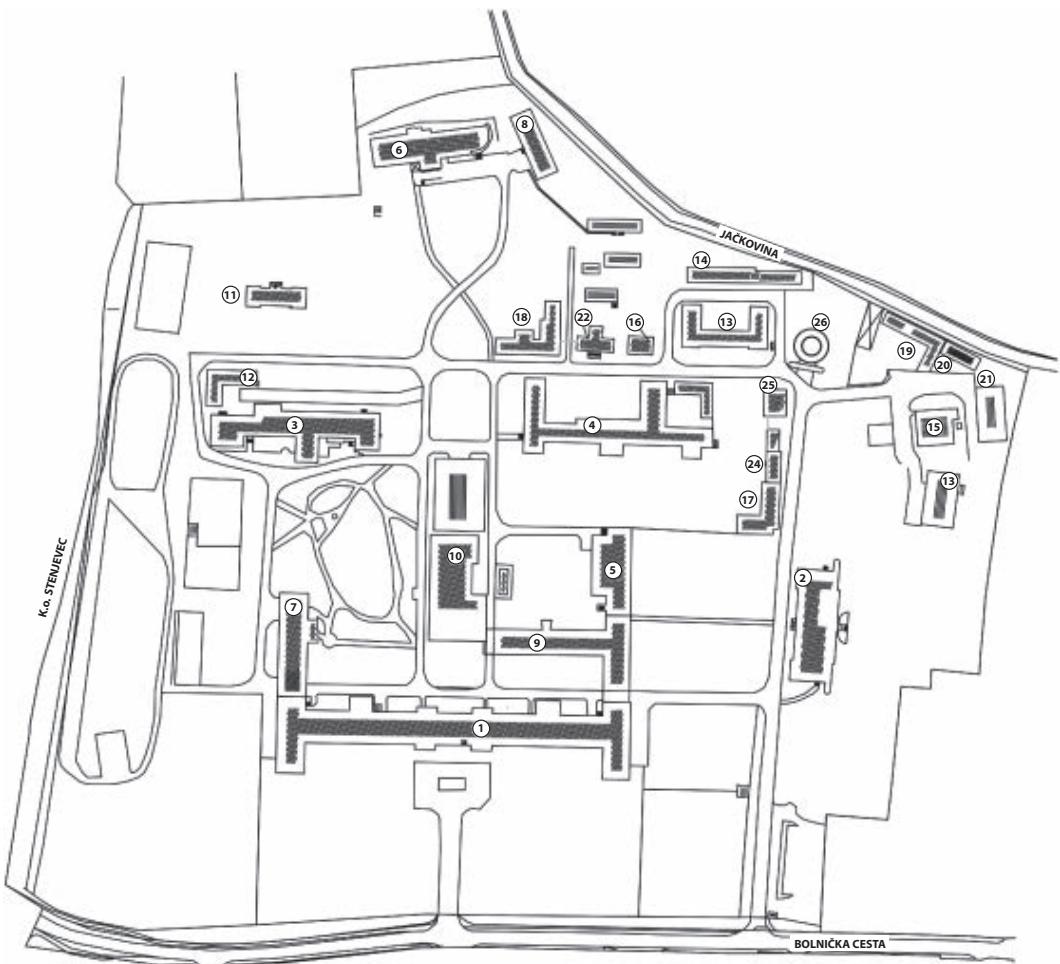
Iz tlocrta Bolnice iz 1879. godine može se rekonstruirati da je kapelica, sagrađena istodobno s gradnjom Zavoda, bila smještena u središnjem sjevernom dijelu kruga Bolnice. Hrvatski ban Ivan Mažuranić posjetio je Zavod 11. prosinca 1879. godine i nazoočio „blagoslovu katoličke i pravoslavne kapelice“. S obzirom na to da o (toj/tim) kapelici/ama u bolničkim zapisima nema dalnjih podataka, čak nema ni podatka kada je i zašto srušena. Čini se da je to bilo radi izgradnje „novog paviljona za tjelesno bolesne“ koji je sagrađen u blizini ili na mjestu gdje se kapelica nalazila. Stoga je nemoguće o njoj, osim na osnovi fotografije iz 1929. godine, i govoriti. No, postoje dvije bilješke koje se odnose na dušobriž-

nički prostor (kapelice). U prvoj se kaže da je 1885. godine „naredbom Vlade određeno je da se zavodska kapelica prenese u mrtvačnicu, a da se dvorana predade prvobitnoj svrsi, tj. za održavanje zabava“, a u drugoj (Žirovčić) da su u prizemlju „nemoćnice“ (današnja „četvorka“; krajem devedesetih godina 19. stoljeća), „prostorije preudešene za kapelicu rimokatoličku i pravoslavnu, za stan svećenika i stan milosrdnih sestara“. Iz legende tlocrta glavne zgrade iz 1900. godine vidljivo je da je u prizemlju postojala „kućna kapelica milosrdnih sestara“. Zapisano je nadalje (Herceg) da godine 1933. u Bolnici postoji katolička i pravoslavna kapelica. Nema dalnjih podataka što se dogodilo s pravoslavnom kapelicom, no katolička je u prizemlju „četvorke“ ostala do svibnja 2002. kada je na šest godina, do lipnja 2009. godine egzistirala u „maloj dvorani“ glavne zgrade.

Godine 1999. pokrenuta je inicijativa izgradnje nove samostojeće kapelice. Kapelica je, nakon deset godina, po projektu akademika Borisa Magaša, sagrađena i uređena do razine da je sredinom 2009. godine stavljena u funkciju.

OSTALI GRAĐEVINSKI „OBJEKTI“ U KRUGU BOLNICE

U krugu Bolnice nalaze se još tri, odnosno četiri građevinska objekta. To su **portirnica, dva vanjska (dvorišna) javna zahoda te hangar-garaža** sa čvrstim objektom na njegovu južnom dijelu u kojem se nalaze frizerski salon, skladište kafića i prostor u kome će biti smještena buduća parna kotlovnica. Portirnica se nalazi kod kolnog ulaza u krugu Bolnice. Jedan vanjski zahod se nalazi tridesetak metara sjeverno od portirnice, preko puta glavne ulazne ceste i parkirališta, u zelenom prostoru koji se proteže prema istočnoj strani glavne zgrade. Drugi vanjski zahod nalazi se u zapadnom dijelu kruga Bolnice, tridesetak metara južno od zapadnog ruba „petice“. Hangar-garaža se nalazi u središtu kruga Bolnice, na potezu od zgrada kuhinje i praonice rublja (s fitness-centrom i kafićem) prema sjeveru i u širini kuhinje. Na onom dijelu koji je okrenut prema kafiću i fitness-centru čvrsti je dio tog objekta u kojem je smješteno skladište



- | | | |
|-----------------------|---|--|
| 1. Glavna zgrada | 10. Zgrada kuhinje i praonice rublja
(s fitness-centrom i kafićem) | 18. „Desetka“ |
| 2. „Četvorka“ | 11. Zgrada „Sedmice“ | 19. Skladište tehničkog i potrošnog materijala |
| 3. „Petica“ | 12. „Hotel“ | 20. Reciklažno dvorište |
| 4. „Osmica“ | 13. Gospodarstvena zgrada („stolarija“) | 21. Hangar |
| 5. „Jedanaestica“ | 14. Obrtničke radionice | 22. Mrtvачnica i prosekturna |
| 6. „Šestica“ | 15. Zgrada arhiva | 23. Plinska kotlovnica |
| 7. „Devetka“ | 16. Galerija „Slava Raškaj“ | 24. Tehnička služba i vatrogasno spremište |
| 8. „Trojka“ | 17. Zgrada Centra za radno-okupacijsku terapiju, Muzej Bolnice | 25. Garaza |
| 9. „Medicinski trakt“ | | 26. Kapelica |

Izmjenama katastarskih oznaka, sada pojedine bolničke zgrade imaju katastarske oznake istovjetne kolokvijalnim nazivima tih zgrada (tako glavna zgrada bolnice ima katastarsku oznaku "1", dok je donedavno nosila oznaku "34"; "četvorka" ima katastarsku oznaku "4", a petica "5"...)



1. Zavod za dijagnostiku i intenzivno liječenje
2. Zavod za integralnu psihijatriju I.
3. Zavod za integralnu psihijatriju II.
4. Zavod za dualne poremećaje
5. Zavod za socijalnu psihijatriju
6. Zavod za liječenje i rehabilitaciju
7. Zavod za produženo liječenje
8. Zavod za liječenje bolesti ovisnosti
9. Zavod za biologisku psihijatriju i psihogerijatriju
10. Zavod za psihofiziologiju i organski uvjetovane psihičke poremećaje
11. Zavod za forenzičku psihijatriju
12. Zavod za psihijatrijska istraživanja

Slika 3-32. Snimka Bolnice iz zraka (2009. godine) s oznakama smještaja pojedinih Zavoda (2014.)

◀ **Slika 3-31.** Geodetska snimka Bolnice iz 2014. godine

infektivnog otpada i frizerski salon (zapadno), skladište kafića (centralno) te sada prazan prostor nekadašnje bravarske radionice u koji će se smjestiti buduća parna kotlovnica (istočno). Veliki hangar-garaža, sagrađen vjerojatno tridesetih godina prošlog stoljeća, „improvizirana“ je građevina u kojoj su do izgradnje kotlovnice na mazut (1964.) skladišteni ugljen i drva, prekrivena je azbestnim salonitom. Hangar-garaža je građevina koja će u budućnosti biti srušena, a na njezinu će se mjestu izgraditi novi objekt koji bi, s obzirom na lokaciju, bilo najbolje urediti kao zgradu za konzilijsarno-polikliničku (ambulantnu) službu.

PODSUSED

Zgrada Službe za psihoneuroze u Podsusedu sagrađena je kao „Dom dojenčadi“ dvadesetih godina 20. stoljeća. Krajem tridesetih godina kupuje ju dr. Horetzky (od dr. Borislava Niketića u čijem je vlasništvu bila nekoliko godina) te u njoj osniva „sanatorij“ za liječenje „lakših“ duševnih bolesnika („neurotičara“). Godine 1948. sanatorij je nacionaliziran i pripojen Bolnici „Vrapče“. I dalje ga vodi dr. Horetzky. Godine 1962. zgrada je djelomično adaptirana. Godine 2000. uveden je plin i uređeno je centralno grijanje, a 2005. zgrada je u potpunosti sanirana (promijenjen krov, uređeno pročelje, uređene pomoćne prostorije, okoliš). Videonadzor i alarmni uređaji instalirani su 2009. godine. Godine 2012. i 2013. u unutrašnjosti zgrade izvedeni su građevinski zahvati kojima se zgrada prilagodila novoj funkciji – rušenjem pregradnih zidova dobivene su veće prostorije za grupnoterapijske i rehabilitacijske aktivnosti.

U „Podsusedu“ su od početka, od tridesetih godina prošlog stoljeća, do 2012. stacionarno liječeni muškarci i žene s duševnim smetnjama iz neurotskog kruga i iz kruga (graničnog) poremećaja ličnosti. Tijekom i nakon Domovinskog rata dominantna skupina bolesnika koja se liječi u „Podsusedu“ postaju oboljeli od PTSP-a. Negdje nakon 2000. godine postupno se smanjuje broj hospitaliziranih bolesnika (s dvadesetak na de-



Slika 3-33. Zgrada u Podsusedu

setak), a povećava broj onih koji dolaze u dnevnu bolnicu. Godine 2012. stacionar se potpuno zatvara i njegove sadržaje u potpunosti preuzima dnevna bolnica. Tijekom 2013. u „Podsused“ preseljava i Centar za izvanbolničku rehabilitaciju duševnih bolesnika koji je do tada bio smješten u podrumu „četvorke“. Psihijatrijski sadržaji u „Podsusedu“ sastavni su dio Zavoda za socijalnu psihiatriju.

Bolnica „Vrapče“ u svojoj je povijesti imala četiri depandanse – Jankomir, Kalinovicu, Veliku Goricu i Stančić. Postoje zapisi da je i psihijatrijska bolnica u Pakracu bila depandansa „Vrapča“. Isto tako neki će tvrditi da su i psihijatrijske bolnice na Rabu i na Ugljanu, kao i socijalno-medicinska ustanova, „Lobor“, bile depandanse – podružnice „Vrapča“. Naime, te bolnice formirane su tako da su prilikom njihova osnutka tamo premješteni kronični dugotrajno hospitalizirani bolesnici iz „Vrapča“, a s njima su u te bolnice, s potrebom da se brinu o bolesnicima, ali i da nauče lokalne zaposlenike raditi s duševnim bolesnicima, privremeno premještani i zaposlenici Psihijatrijske bolnice Vrapče.

DEPANDANSA U JANKOMIRU

Depandansa u Jankomiru formirana je dvadesetih godina 20. stoljeća tako da su na ekonomiju Jankomir bili premješteni oni bolesnici koji su bili sposobni za rad u polju, na vrtu i štali. Godine 1932. u „Jankomiru“ je bilo, 230 bolesnika nakon otvaranja novog paviljona za 130 bolesnika (23. srpnja 1932.). Zabilježeno je da je dvije godine kasnije, 1934., ta depandansa proširena za još 45 postelja. Broj bolesnika i dalje raste, a o njima se brine jedan psihiyatror koji dnevno iz „Vrapča“ odlazi u „Jankomir“. Godine 1958. depandansa u Jankomiru odvaja se od „Vrapča“ i postaje samostalna Psihijatrijska bolnica Jankomir. U mnogobrojnim zapisnicima Upravnog odbora Psihijatrijske bolnice Vrapče, ali i u zapisnicima drugih bolničkih tijela i organizacija, navode se rasprave o načinu odvajanja



Slika 4-1. „Radnička kolonija u Jankomiru“ - bolesnici oru, siju, sakupljaju sjeno...

„Jankomira“, no nema navoda o tome tko je to predložio i zašto se tome pristupilo. Sredinom osamdesetih godina prošlog stoljeća, dakle nakon nepunih trideset godina, bila je pokrenuta inicijativa da se „Jankomir“ ponovo vrati u okrilje „Vrapča“. Bilo je formirano i povjerenstvo od zaposlenika jedne i druge bolnice koje je trebalo pripremiti ponovno spajanje dviju privremeno razdvojenih bolnica, no, opet iz nepoznatih razloga, do ponovnog ujedinjenja nije došlo. (Godine 2010. odlukom ministra zdravstva bolnica „Jankomir“ bila je pripojena „Vrapču“, no Ustavni je sud u ožujku 2012. tu odluku ukinuo.) Psihijatrijska bolnica Jankomir je 2004. promijenila ime u Psihijatrijska bolnica „Sveti Ivan“.

DEPANDANSA U KALINOVICI

Depandansa u Kalinovici (dvadesetak kilometara od Vrapča) kupljena je 1924. godine i u nju je bilo smješteno 280 bolesnika. Zbog nemogućnosti održavanja prodana je 1930. Serološkom institutu. Bolesnici su vraćeni u



Slika 4-2. „Kalinovica“ početkom 30-ih godina 20. stoljeća

„Vrapče“ i „Jankomir“, a novac dobiven prodajom iskorišten je za izgradnje i adaptacije nekih objekata u „Vrapču“.

DEPANDANSA U VELIKOJ GORICI

U Velikoj Gorici bila je 1934. godine formirana depandansa za mentalno retardiranu i defektnu djecu (80 postelja), no zbog nesuglasja u konцепцијi rada nikad do kraja nije saživjela. Godine 1940. predana je Odjelu za socijalnu politiku banske vlasti.

DEPANDANSA U STANČIĆU

„Stančić“, kao „zaklada Stančić - Štakorovec“, postaje depandansa bolnice „Vrapče“ 1941. kada se tamo premješta oko sto bolesnika (prema nekim navodima otvorena je da bi se tamo sklonilo i zaštitilo dr. Dezidera Juliusa kojem je, kao Židovu, u „Vrapču“ prijetila znatno veća opasnost). „Stančić“ se osamostaljuje 1955. godine i postaje samostalna socijalno-medicinska ustanova za smještaj nedovoljno razvijene djece i mladeži.

Umjesto pogovora

5

U ovom poglavlju navode se planovi dalnjih izgradnji i dogradnji u Bolnici „Vrapče“. Ulaganja u neku bolnicu, pa tako i u Bolnicu „Vrapče“, nikada ne mogu i ne smiju prestati. Bolnička infrastruktura „potrošna je roba“ koju treba obnavljati, dograđivati, popunjavati. Sve ono što je tijekom povijesti Bolnice sagrađeno bila je, i sada je, osnova za daljnja ulaganja, nove izgradnje i dogradnje te adaptacije i popravke objekata koji s vremenom postaju nefunkcionalni i derutni.

U ovom trenutku, krajem 2014.godine, u Bolnici su stvorene realne i dobre osnove za buduće izgradnje, dogradnje, renoviranja i adaptacije bolničkih objekata. Dok je za neke od njih samo artikulirana potreba za izradom planova, projektne dokumentacije te kasnije realizacije, dotle je nekoliko projekata ne samo osmišljeno, nego su napravljene i pripreme koje se uskoro trebaju pretočiti u realizaciju. Kada je o ovim drugim projektima riječ, onda se misli na izgradnju zgrade Zavoda za forenzičku psihijatriju, dogradnju, adaptaciju i sanaciju zgrade sadašnje psihogerijatrije („osmice“), sanaciju i adaptaciju zgrade tehničke službe („stolarije“), izgradnju nove parne kotlovnice, izgradnju nove toplovodne mreže koja bi zamijenila sadašnju dotrajalu i adaptacija ulaznog prostora u Centar za poremećaje spavanja. Projekti koji su tek naznačeni, a njihova bi realizacija uslijedila nakon navedenih, jesu sanacija i adaptacija glavne zgrade Bolnice i izgradnja nove bolničke zgrade (radno nazvane „nova psihogerijatrija“) u istočnom dijelu bolničkog kruga.

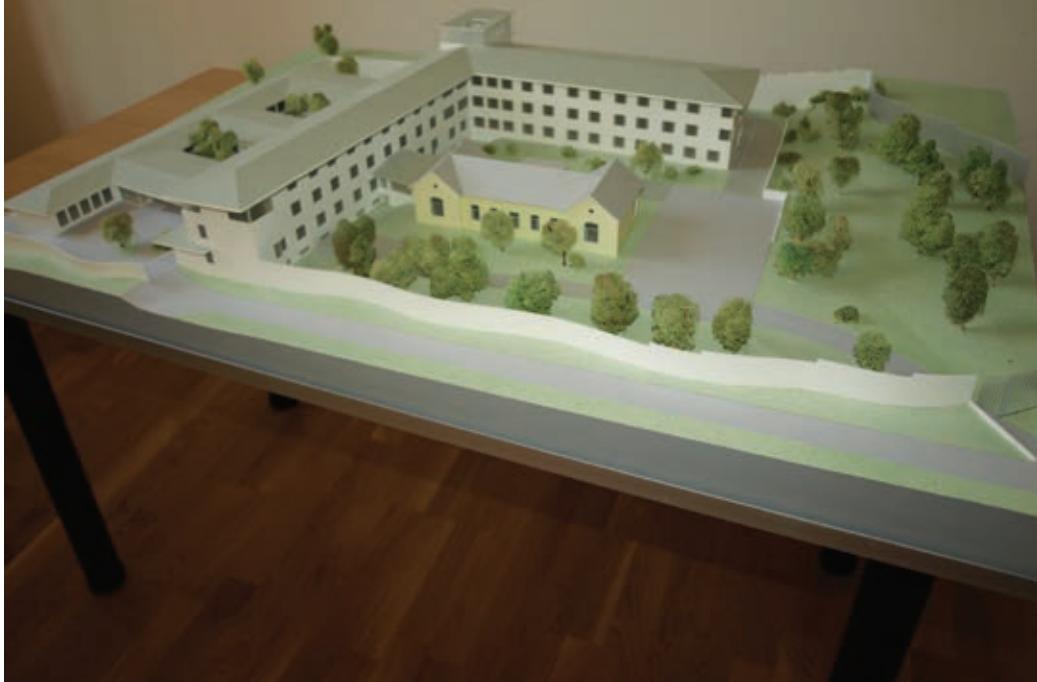
Glavna zgrada Bolnice od njezine izgradnje prije 135 godina nikada nije temeljito obnovljena. Učinjeni su tek manji zahvati u smislu adapta-

cija te sanacija fasade. U sljedećih petnaestak godina, do 150. obljetnice izgradnje Bolnice, morat će se u tu zgradu uložiti značajnija sredstva kako bi je se saniralo i prilagodilo suvremenim standardima i suvremenim potrebama psihijatrijskih bolesnika.

O izgradnji nove bolničke zgrade (za psihogerijske bolesnike) počelo se razmišljati prije nekoliko godina kada je otkriveno (!?) da Bolnica posjeduje značajnu površinu zemljišta (na lijevoj obali Save, negdje na pola puta između Podsusedskog i Jankomirskog mosta). Radi se naime o „pašnjaku“ površine 103.000 m² koji je obitelj grofa Draškovića početkom 20. stoljeća poklonila Bolnici. Za taj posjed nitko od sadašnjih zaposlenika nije znao (što je razumljivo s obzirom na to da to zemljište nije korišteno!?) dok 2008. godine projektant ceste koja treba proći tim zemljištem nije za potrebe ishođenja građevinske dozvole zatražio suglasnost Bolnice! Budući da se na tom zemljištu, prema urbanističkom planu Grada Zagreba, planira izgradnja stambenog naselja, rodila se ideja da Grad, kojem bi se kao kompenzacija ustupilo to zemljište, sagradi novu bolničku zgradu od nekih šest do sedam tisuća m². Pregovori koji su u tom smislu 2009. godine započeti s gradonačelnikom ostali su, zbog početka recesije, nedovršeni; na razini načelnog dogovora. Oni bi se trebali nastaviti nakon što se prebrodi ova gospodarska kriza i nakon što stanogradnja u Zagrebu ponovo uzme maha.

IZGRADNJA ZGRADE ZAVODA ZA FORENZIČKU PSIHIJATRIJU

Potreba izgradnje posebne zgrade, sa svim sigurnosnim uvjetima, za sudskopsihijatrijske pacijente artikulirana je još krajem devedesetih godina 20. stoljeća. Početkom ovog stoljeća poduzete su konkretnе mjere za realizaciju ovog projekta. Tijekom 2002. godine osmišljen je medicinski program rada s tom populacijom, a arhitekti su te potrebe pretočili u idejni projekt Centra za forenzičku psihijatriju Psihijatrijske bolnice Vrapče (kako je projekt nazvan). Slijedio je natječaj za glavni i izvedbeni projekt te ishođenje građevinske dozvole. Budući da država skrbi o sudskopsihi-



Slika 5-1. Maketa budućeg Centra (Kliničkog zavoda) za forenzičku psihijatriju. (Nakon desetak godina odgadanja čini se da će realizacija te investicije, uz pomoć europskih fondova, započeti 2015. godine.)

jatrijskim bolesnicima (ne samo „po prirodi stvari“, nego i po ugovoru između Bolnice i Ministarstva zdravstva/zdravlja), u nekoliko je navrata ovaj projekt bio predlagan kao projekt koji bi se financirao iz državnog proračuna (čak je u dva navrata bio uvršten u „prvi draft“ proračuna!), no za njega, sve do 2011. u proračunu nije bilo mjesta. Zbog protoka vremena i donošenja niza novih propisa u građevinarstvu, 2012. projekt je dorađen te usklađen s aktualnom zakonskom regulativom na tom području. S obzirom na finansijsku situaciju u državi, Ministarstvo zdravlja 2012. godine, u dogovoru sa upravom Bolnice, s ovim (pripremljenim) projektom aplicira na europske fondove. Razvojna banka Vijeća Europe, nakon što njezini stručnjaci na terenu (u „Vrapču“) zaključuju da je projekt izgradnje Centra za forenzičku psihijatriju potreban i da ga je realno

izvesti, 13. lipnja 2013., odobrava taj projekt. Od tada traje daljnji administrativni postupak dobivanja drugih suglasnosti za početak realizacije projekta. Nažalost, u proljeće 2014. Razvojna banka Vijeća Europe ovaj, i još druga tri „zdravstvena“ projekta, dovodi u pitanje, odnosno odgađa „do daljnjega“. Istodobno njezini stručnjaci predlažu da se s ovim projektom aplicira na europske fondove. Krajem 2014. Ministarstvo zdravlja uvrštava projekt „forenzike u Vrapču“ među prioritetne projekte koji bi se finansirali iz EU fondova. Prema sadašnjim naznakama (prosinac 2014.) projekt bi mogao krenuti u realizaciju tijekom 2015. godine, a 2016. mogao bi biti završen.

Centar za forenzičku psihijatriju (odnosno budući Zavod za forenzičku psihijatriju) gradit će se na sjeverozapadnoj strani bolničkog kruga, a njegova površina bit će oko 4.800 m². Prostor je organiziran za smještaj 70 hospitaliziranih bolesnika, za dnevnu bolnicu i prostore za izvanbolničko liječenje i praćenje te kategorije, te za ostale prateće namjene.

DOGRADNJA, ADAPTACIJA I SANACIJA ZGRADE SADAŠNJE PSIHOGERIJATRIJE („OSMICE“)

Zgrada psihogerijatrije („osmica“) godinama vapi za sanacijom i adaptacijom. Radi se o zgradici veličine nekih 900 „kvadrata“ sagrađenoj krajem 19. stoljeća. U njoj se 1959. godine otvara odjel gerontopsihijatrije, odnosno psihogerijatrije kao prvi takav odjel u Hrvatskoj i tadašnjoj Jugoslaviji.

Zgrada „osmice“ sada je, 2014. godine, najoronulija i najzapanjujućija zgrada Bolnice „Vrapče“. Uvjeti smještaja bolesnika u njoj su ispod dopuštene razine; krov prokišnjava, a žbuka je dijelom opala. Zgradu treba hitno dograditi, adaptirati i sanirati! Idejni projekt dogradnje, adaptacije i sanacije ove zgrade već je napravljen. Prema procjeni ta investicija stajala bi oko 20.000.000 kuna. Projektna dokumentacija stajat će oko 1.000.000 kuna.

Gradonačelnik Zagreba, gospodin Milan Bandić, koji je sa suradnicima dana 14. studenog 2013. posjetio Bolnicu, razgledao je zgradu psi-

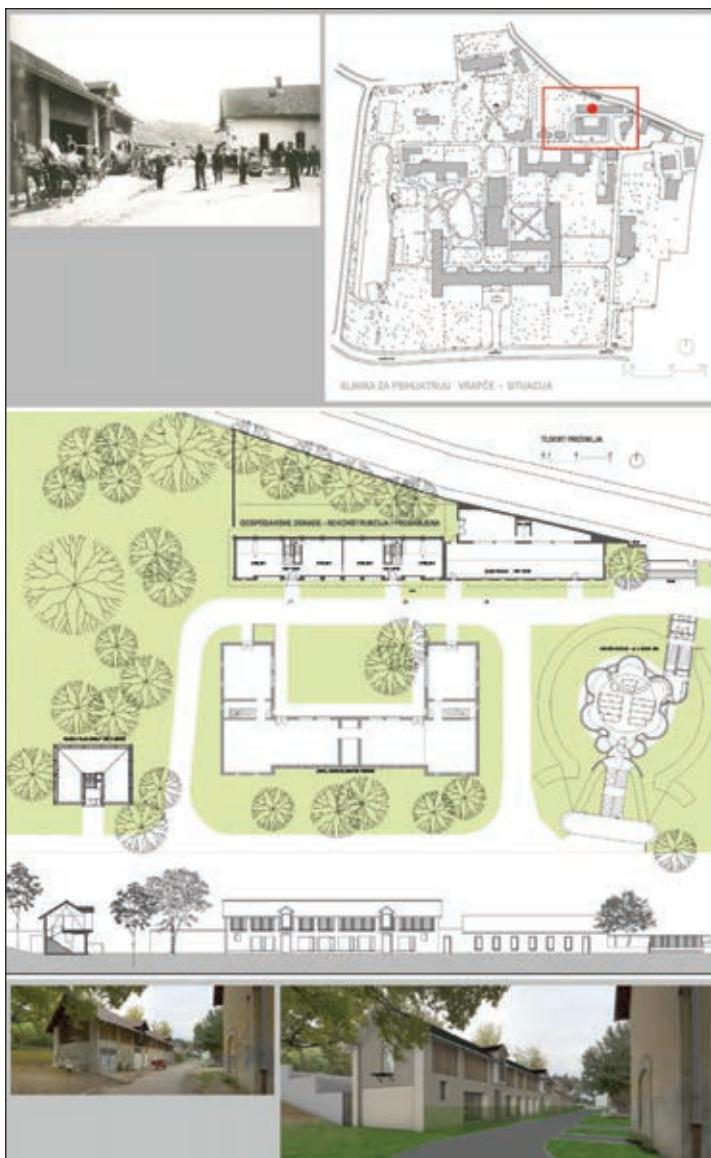
hogerijatrije te je, uvjerivši se u potrebu njezine sanacije, obećao njezinu sanaciju iz sredstava Grada Zagreba. U gradskom proračunu za 2015. godinu predviđeno je 1.000.000 kuna za izradu projektne dokumentacije dogradnje, sanacije i adaptacije zgrade „vrapčanske“ psihogerijatrije („osmice“). Projektna dokumentacija i građevinska dozvola, prema svemu sudeći, trebale bi biti okončane do kraja 2015. godine, a onda bi se tijekom 2016. krenulo u gradnju. Novoobnovljena zgrada trebala bi biti završena tijekom 2017. godine. Zgrada „osmice“ imat će nakon dogradnje i adaptacije oko 2.250 m², a u njoj bi se, do eventualne izgradnje potpuno nove zgrade psihogerijatrije (vidjeti dolje), liječili oboljeli od raznih demencija (psihogerijatrijska populacija).

SANACIJA I ADAPTACIJA „GOSPODARSTVENE ZGRADE“ („STOLARIJE“)

Zgrada koja se danas kolokvijalno naziva „stolarija“, sagrađena je 1879. kao „gospodarstvena zgrada“. Nalazi se u sjeveroistočnom dijelu kruga Bolnice. U njezinu prizemlju oduvijek su se nalazile obrtničke radionice, a na katu stanovi obrtnika koji su „uređeni 1902. godine“. Zadnja stanarka tu zgradu je napustila 2004. godine (od tada u krugu Bolnice nema stanara). U prizemlju su i nadalje velika stolarija i druge obrtničke radionice. Kat se sada koristi kao skladišni prostor.

U planu je da se ta lijepa zgrada, koja je pod zaštitom spomenika kulture, renovira i adaptira za medicinske programe. U prizemlju bi se uredili prostori za dnevnu bolnicu, psihosocijalne metode liječenja, radno-okupacijsku terapiju i rehabilitaciju, ali i kafić, a na katu prostori za (psiho)edukaciju u koji bi se mogao smjestiti stalni postav Muzeja Bolnice „Vrapče“ i muzej psihijatrije. Sve skupa bilo bi namijenjeno programima za rehabilitaciju i resocijalizaciju duševnih bolesnika.

U sklopu tog projekta završila bi se obnova i adaptacija zgrade obrtničkih radionica koja se nalazi preko puta „stolarije“. Na katu te zgrade uredit će se četiri ateljea (prizemlje, fasada i kroviste su obnovljeni 2011.



Slika 5-2. Plakat sa zagrebačkog salona arhitekture 2012. s prikazom zgrade obrtničkih radionica u krugu Bolnice „Vrapče“ (autorica Gordana Žaja d.i.a.)

godine). Isto tako uredit će se okoliš (dvorišni prostor između ovih zgrada bit će uređen kao mali trg!) ovih zgrada. Na taj će način taj dio kruga Bolnice – kapelica i zgrade „stolarije“, zanatskih radionica i Galerije „Slava Raškaj“ s pripadajućim prostorom oko njih, imati jednu društvenu, duhovnu i kulturnu dimenziju koju imaju trgovci u gradovima (!?).

Ta investicija (koja bi prema grubim procjenama iznosila nešto manje od milijun eura) financirala bi se bilo iz decentraliziranih sredstava, bilo iz sredstava vlasnika, Grada Zagreba, ali u obzir dolaze i sredstva iz europskih fondova. Projektna dokumentacija financira se iz decentraliziranih sredstava za 2014. godinu. Grad je raspisao natječaj za izradu projektne dokumentacije i izabrao projektanta s najpovoljnijom ponudom. Završetak projektne dokumentacije i dobivanja građevinske dozvole očekuju se u 2015. godini, a sama adaptacija i sanacija zgrade najdalje do kraja 2017. godine.

IZGRADNJA NOVE PARNE KOTLOVNICE ZA OPSKRBU PAROM BOLNIČKE KUHINJE I PRAONICE RUBLJA

Parna kotlovnica koja parom opskrbljuje bolničku kuhinju i praonicu rublja nalazi se u zgradbi kotlovnice koja je od navedenih potrošača udaljena oko 240 metara! Zbog velike udaljenosti između izvora energije i potrošača, gubi se znatan dio energije i vode. Taj je gubitak u posljednje dvije-tri godine postao veći jer su i parovodne cijevi korodirale i često pucaju. Prije nego ih se uspije „zakrpati“ izgubi se ogromna količina vode i plina. Da bi se spriječio taj gubitak energije i vode planira se parnu kotlovcnicu premjestiti uz same potrošače pare. Prostor za tu energiju je osiguran. Sada je u tijeku izrada projekta. Prema stručnim procjenama, ta investicija će se, uštedom vode i plina, isplatiti za nekoliko godina! Ukupna vrijednost te investicije procjenjuje se na oko 2.500.000,00 kuna.

Unatoč pomanjkanju sredstava, realizaciji ovog projekta moralo bi se pristupiti odmah! Financirao bi se, prema planovima, iz decentraliziranih

sredstava za 2015. godinu. Nije, naime, racionalno odgađati ulaganje u novu parnu kotlovnici u okolnostima kada se godišnje za izgubljenu vodu i plin troši gotovo 300.000 kuna!

IZGRADNJA NOVOG TOPLOVODA

Bolnica „Vrapče“ bolnica je paviljonskog tipa. Kotlovnica je sagrađena na istočnoj strani njezina kruga. Od kotlovnice do podstanica za grijanje razvedeno je više od 2,5 kilometra toplovodene mreže. Kotlovnica i toplovodna mreža sagrađeni s prije dvadesetak godina. Posljednjih nekoliko godina svako malo dolazi do pucanja cijevi i velikih gubitaka vode. Znatna sredstva ulazu se u česta saniranja tih puknuća. S obzirom na stanje dotrajalosti cjelokupnog toplovodnog sustava, potrebna je što skorija izgradnja novog toplovoda. U tijeku je (prosinac 2014.) izrada projektne dokumentacije. Završetak projekta i dobivanje građevinske dozvole očekuje se do kraja sezone grijanja u 2015. godini, a nakon toga bi se, ako se osigura potrebnih milijun kuna (decentralizirana sredstva), do početka nove sezone grijanja izgradila nova toplovodna mreža.

ADAPTACIJA ULAZNOG PROSTORA U CENTAR ZA POREMEĆAJE SPAVANJA

Ulazni prostor u Centar za poremećaje spavanja Zavoda za psihofiziologiju i organski uvjetovane psihičke poremećaje (mlađe životne dobi) u takvu je stanju da ga je potrebno adaptirati i urediti. Sačinjen je idejni projekt adaptacije tog prostora. Uz njega će se u prostoru nekadašnje prodavaonice urediti prostor za arhiv Centra. Većinu poslova obavit će tehnička služba Bolnice. Vanjski izvođači angažirat će se jedino na izradi aluminijsko-staklenih stijena kojima će se izgraditi pretprostor ulaza.

Ne radi se o investiciji koja traži hitnost, no s obzirom na nisku cijenu koštanja i angažman bolničke tehničke službe, postoji mogućnost da se i ta investicija realizira za godinu-dvije dana!

REKONSTRUKCIJA I ADAPTACIJA „HANGARA“ U OBRTNIČKE RADIONICE

Prepostavljena rekonstrukcija i adaptacija zgrade tehničke službe („stolarije“) u prostore za medicinsku namjenu zahtjeva osiguranje prostora za rad bolničkih obrtnika, odnosno prostora za stolariju, ličilačku i električarsku radionicu. Ličilačku i električarsku radionicu bit će premještene u prostore zgrade koja je preko puta „stolarije“, a prostor za stolarsku radionicu adaptirat će se u „hangaru“. Sav taj posao obavit će bolnička tehnička služba! Dio predmeta uskladištenih u „hangaru“ premjestit će se u podrumske prostore koji će se za to prirediti.

Tom poslu pristupit će se „odmah“, no budući da za sada nema rokova izgradnje, radnici tehničke službe rade na adaptaciji „hangara“ obavljat će u vremenu kada nema nekih hitnijih poslova.

OSTALE IZGRADNJE I ADAPTACIJE

Kao što je rečeno u uvodnom dijelu ovog poglavlja, osmišljeno je još nekoliko investicija i investicijskog održavanja značajnih bolničkih objekata. Rečeno je da se radi o planu izgradnje nove bolničke zgrade (pod radnim imenom „nova psihogerijatrija“) koja bi se financirala prodajom zemljišta u Prisavskoj ulici u Stenjevcu. Isto tako, u petnaestogodišnjem planu je sanacija i adaptacija glavne bolničke zgrade koja od kada je sagrađena 1879. nije ozbiljnije sanirana.

ZAKLJUČNA NAPOMENA

Ovom „minimonografijom“ prikazana je izgradnja Bolnice „Vrapče“ od 1877. do 1879. godine. Također su prikazane izgradnje, dogradnje i adaptacije bolničkih objekata tijekom njezine 135-godišnje povijesti. Nakon opisa okolnosti u kojima se javila ideja o izgradnji „javne ludnice za opseg Hrvatske i Slavonije“ i opisa same izgradnje, opisane su

izgradnje, dogradnje i adaptacije u pojedinim povijesnim razdobljima, od vremena izgradnje i kraja 19. stoljeća pa sve do razdoblja samostalne Republike Hrvatske. Nakon toga opisane su pojedine bolničke zgrade te osnove planova izgradnji, dogradnji, sanacija i adaptacija koje će uslijediti u sljedećem razdoblju.

Ovim prikazom ispunjena je velika rupa u evidenciji podataka o izgradnji i dogradnjama Bolnice tijekom njezine povijesti. Ovim su sređeni razbacani podatci o izgradnjama, dogradnjama i adaptacijama pojedinih bolničkih zgrada. Dosljednim označavanjem (imenovanjem) pojedinih bolničkih objekata ovim su prikazom razriješene mnoge nedoumice vezane uz njihovu evidenciju i evidenciju psihijatrijskih programa koji su se u njima provodili ili se sada u njima provode.

Ovim je prikazom, u konačnici, stvorena baza podataka o svim postojećim bolničkim zgradama. Ti podaci u budućnosti će biti osnova na kojoj će se temeljiti praćenje budućih ulaganja u infrastrukturne bolničke objekte i programe koji će se u njima odvijati.

Literatura

Ivo Žirovčić: *Zdravstveno izvješće Kr. Zemaljskog zavoda za umobolne u Stenjevcu za godinu 1907.* Tisak Kr. zemaljske tiskare, Zagreb, 1908.

Ivo Žirovčić: *Bolnica Stenjevec 1979 – 1910. Osrvt na trideset godina obstanka Kraljevskog zemaljskog zavoda za umobolne u Stenjevcu,* Tisak Kr. zemaljske tiskare, Zagreb, 1910.

Boško Niketić i Stanislav Župić: *STENJEVEC 1879. – 1933. Spomenica povodom pet decenija rada,* Izdalo Društvo za socijalnu pomoć duševnim bolesnicima u Stenjevcu, Zagreb, 1933.

IZVJEŠĆA bolnice „Stenjevec“ (od 1881. do 1933.) i Godišnji medicinski izvještaji o radu bolnice „Vrapče“ (od 1933. do 1961. godine), Izvještaje pisali: dr. Ivan Rohaček, dr. Ivo Žirovčić, dr. Aleksej Kuljženko i dr Stanislav Župić: Tekstualni dio pisan pisaćim strojem, a tabelarni rukom, Izdavač: Bolnica „Vrapče“, Zagreb, od 1882. do 1962.

Rudolf Turčin, Maja Lipovac, Bartul Matijaca, Vlado Rogina, Ante Sila, Fedor Stanetti i Branimir Šubić (urednički odbor): *Psihijatrijska bolnica Vrapče 1879- 1979, Psihijatrijska bolnica Vrapče,* Zagreb, 1979.

Ante Sila, Zoltan Gabor, Dragica Kozarić – Kovačić i Bartul Matijaca: *Klinička psihijatrijska bolnica Vrapče 1879 – 1979 – 1989,* Nakladnik: Klinička psihijatrijska bolnica Vrapče, Zagreb 1989.

Vlado Jukić i Bartul Matijaca (urednici): *Psihijatrijska bolnica Vrapče 1879. – 1999.,* Nakladnik: Psihijatrijska bolnica Vrapče, Zagreb, 1999.

Ninoslav Mimica i Vlado Jukić (urednici): *Knjiga postera stručnjaka Psihijatrijske bolnice Vrapče,* Nakladnik: Psihijatrijska bolnica Vrapče, Zagreb, 2006.

Ludnica i lučbarnica, Razvoj laboratorija u psihijatrijskoj bolnici, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Knjiga 12, Razred za medicinske znanosti, svezak 8. (urednici Marko Pećina i Stela Fatović-Ferenčić), Zagreb, 2012.

